وتەی بیستوچوارەم

(ئەم وتەیە پێنج لقی لـێ بووەتەوە. بە وردی سەرنجی لقی چوارەم بدە و، دەست بە لقی پێنجەمەوە بگرە و، سەربکەوە با بەروبوومەکانی بچنیت)

بسم الله الرّحمن الرّحیم

(اللّه لا اِلهَ اِلاّ هُوَ لهُ الاَسماءُ الْحُسنى) (طه:٨).

ئاماژە بۆ پێنج لقی تەنها یەك حەقیقەتی نێوان حەقیقەتە هەرە مەزنەکانی ئەم ئایەتە پیرۆزە دەکەین

لقی یەکەم

"پادشا"ی دنیایی لە ناوەندی فەرمانگەکانی حکوومەتەکەیدا چەند ناونیشانێکی جیاجیای هەیە و، لە نێوان چینەکانی ڕەعیەتەکانیدا چەند وەسفێکی جۆراوجۆری بۆ دادەنرێت و، لە توێی یەك بە یەکی پلەکانی پادشاییەکەشیدا خاوەنی چەند نیشانە و ناوێکی جیاجیایە. بۆ نموونە: لە فەرمانگەکانی دادگەریدا خاوەنی ناوی: "فەرمانڕەوای دادگەر"ە و.. لە فەرمانگە مەدەنییەکاندا بە ناونیشانی "پادشا" دەناسرێت و.. لە فەرمانگە سەربازییەکاندا دارای ناوی: "سەرکردەی گشتی"یە و.. لە فەرمانگە شەرعییەکانیشدا بە ناونیشانی "خەلیفە" تەماشا دەکرێت.. بەم جۆرە، گەلـێ ناونیشان و ناوی تری هەیە..

کەواتە "پادشا" لەناو هەموو یەکێك لە فەرمانگەکانی دەوڵەتەکەیدا پلە و پایە و کورسییەکی ئەوتۆی هەیە کە بە وێنەی عەرشێکی مەعنەویی ئەو وان. جا لەسەر ئەم بناغەیە، دەکرێت ئەم پادشا تاك و تەنیایە لە نێوان فەرمانگەکانی ئەو پادشایەتییە و لە ناوەندی چینەکانی حکوومەتدا خاوەنی هەزار و یەك ناو بێت، واتە دەگونجێت هەزار و یەك عەرشی هاوچەقی یەك لەناو یەکی ببێت، بە ڕادەیەك کە دەڵێی ئەو پادشا فەرمانڕەوایە لە هەموو یەکێکی فەرمانگەکانی دەوڵەتەکەیدا ئامادەیە و بە کەسێتییە مەعنەوییەکەی و تەلەفۆنە تایبەتییەکەی ئاگای لە

ڕووداوەکانی یەك بە یەکیانە و، بە یاسا و ڕێساکانی خۆیشی و لە ڕێی نوێنەرەکانیەوە لە هەموو یەکێکی ئەو چینانەدا دەبینرێت و خۆیشی هەموویان دەبینێت و، بە دانست و زانست و هێزی خۆی لە پشت پەردەوە هەموو پلەیەك لەو پلانە بەڕێوە دەبات. چونکە هەموو فەرمانگەیەك مەڵبەند و جێگای تایبەتی خۆی هەیە کە حوکمی هەریەکەیان لەوانی تر ناچێت و چینەکانیشیان لە یەکتر جیاوازە.

بەم جۆرە، پەروەردگاری هەموو جیهانەکان، کە پادشای ئەزەل و ئەبەدە، لە ناوەندی پلەکانی پەروەردگارێتی‌یەکەی‌دا گەلێ کاروبار و ناونیشانی جیاجیای هەیە، بەڵام هەموو یەکێك لەوانە بۆ یەکتری دەڕوانن..

هەروەها لە نێوان فەرمانگەکانی خوایەتی‌یەکەی‌دا چەند نیشانە و ناوێکی جۆراوجۆری هەیە، بەڵام لە یەکتری‌دا دەبینرێن..

هەروەها لە توێی کار بەڕێ‌کردنە مەزنەکانی‌دا چەند درەوشانەوە و دەرکەوتنێکی جیاوازی هەیە، بەڵام لە یەکتر دەچن..

هەروەها لەناو هەڵس‌وکەوتەکانی توانستەکەیشی‌دا چەند ناونیشانێکی هەمەجۆرەی هەیە، بەڵام هەریەکەیان ئەوانی تر دەناسێنێت..

هەروەها لە ناوەندی درەوشانەوەی سیفەتەکانی‌دا چەند مەزهەرێکی خاوێنی جیاجیای هەیە، بەڵام یەکتر دەردەخەن..

هەروەها لە نێوان درەوشانەوەی کارەکانی‌دا چەند هەڵس‌وکەوتێکی لەیەك نەچووی هەیە، بەڵام یەکتری تەواو دەکەن.

هەروەها لەناو سنعەت و بەدیهاتووەکانی‌دا چەند درەوشانەوەیەکی بەسام و شکۆ بۆ پەروەردگارێتی‌یەکەی هەیە، بەڵام هەریەکەیان چاوی لەوانی ترە.

لەگەڵ ئەمەش‌دا، لە هەموو یەکێکی جیهانەکانی گەردوون و لە هەموو تاقمێکی ناوی‌دا، ناونیشانێك لە ناونیشانەکانی ناوێکی جوانی خوای گەورە دەردەکەوێت و، لەو فەرمانگە و بازنەیەدا ئەو ناوە زاڵ و فەرمانڕەوا دەبێت و، ناوەکانی تر شوێن‌کەوتەی دەبن، بگرە لەناو ئەو ناوەدا دەبن.

پاشان ئەو "ناو"ە لە هەموو چینەکانی بوونەوەراندا (ئیتر ئەو چینە گەورە بێت یان بچووك، کەم بێت یان زۆر، چ تایبەتی بێت و چ گشتی) بە جۆرێکی تایبەتی دەردەکەوێت و پەروەردگارێتی‌یەکی تایبەتیشی دەبێت. واتە هەرچەند ئەو ناوە لە خۆیدا: "گشتی" و "هەمەلایەنگیر"ە، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا بە تایبەتی و ڕاستەوخۆ و بە گرنگی‌پێدانێکی زۆرەوە ڕووی لە شتێکی تایبەتی‌یە، تەنانەت دەڵێی ئەو ناوە تەنها ڕووی لە خودی ئەو شتەیەو تایبەتە پێ‌یەوە.

زیاد لەمانەش، بەدیهێنەری مەزن هەرچەند حەفتا هەزار پەردەی نوورانیی هەیە، کەچی لە هەموو شتێکەوە نزیکە. بۆ ئەوەی لەمە تێ‌بگەیت، دەتوانیت ناوی "الخالق"وەربگریتو، ئنجا سەرنج لەو پەردە زۆرانە بدەیت کە لە نێوان پلەکانی ناوی "الخالق"دان، هەر لە درەوشانەوەی ناوی "الخالق"ەوە لەتۆ = کە پلەیەکی جوزئی‌یە و پەیوەندیی بە مەخلووقییەتەوە هەیە لە ناوی "الخالق" دا = تا دەگاتە پلەی هەرەمەزنی خالیقی سەرانسەری هەموو جیهانەکان، کە ناونیشانێکی تەواو مەزنە. واتە دەتوانیت لە دەرگای مەخلووقییەتەوە بگەیت بە دوا دەرکەوتن و درەوشانەوەکانی ناوی "الخالق" و، لە بازنەی "صیفات" نزیك ببیتەوە. بە مەرجێك بوونەوەران واز لێ بهێنیت و لە پشتی خۆتەوە بەجێ‌یان بهێڵیت.

جا لەبەر ئەوەی پەردەکان کونیلە(مسام) و کەلێن و کەلەبەریان تێدایە و، کاروبارەکانیش بۆ یەکتری دەڕوانن و، ناوەکانیش بەرامبەر یەك ڕادەوەستن و، خۆنواندنەکانیش تێکەڵی یەکتر دەبن و، ناونیشانەکانیش لەگەڵ یەك ئاوێتە دەبن و، شتانیش وەك یەك دەردەکەون و پەیدا دەبن و، هەڵس‌وکەوتەکانیش پشتگیریی یەکتریان تێدایە و، کاروبارەکانی پەروەردگارێتیش تێهەڵکێشی یەکترین.. ئەوا دەبێ ئەو کەسەی کە خوای گەورەی لە ڕێی یەك دانە لەو ناو و ناونیشان و پەروەردگارێتی‌یانەوە ناسیوە، ئینکاریی ناونیشان و کاروبار و ناوەکانی تر نەکات و، بزانێت کە خوا هەر ئەو خوایەیەو.. گەر پەردە لە ڕووی درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی تر لانەدرا و، نەیبینین و لە درەوشانەوەی ناوێکەوە بۆ هی ناوێکی‌تر نەیگواستەوە و هەنگاوی نەنا، زیان بە خۆی نەگەیەنێت.

بۆ نموونە: ئەگەر ئاسەواری ناوی: "الخالق، القدیر" ببینێت و ئاسەواری ناوی: "العلیم"نەبینێت، دەکەوێتە خوارەوە بۆ ناو گومڕایی "سروشت". لەبەر ئەوە، دەبێ هەمیشە چاو بە دەوروبەری خۆیدا بگێڕێت و بزانێت کە هەر خوا خوایە و، درەوشانەوەی خوای گەورە لە هەموو شتێكدا ببینێت و، بە گوێکانیشی: (**قُل هُوَ الله اَحَدٌ**) لە هەموو شتێكدا ببیستێت و، گوێیان لێ ڕابگرێت و، زمانیشی هەمیشە "لا إله إلاّ الله" دووپات بکاتەوە و ڕایبگەیەنێت کە: "لا إله إلاّ هو برابر میزند عالم"[1].

بەم جۆرە، قورئانی پیرۆز بە ئایەتی پیرۆزی: (**الله لآ اِلهَ اِلاّ هُوَ لَهُ الاَسْماءُ الحُسْنی**) ئاماژە بۆ ئەو ڕاستییانە دەکات کە باسمان کرد.

جا ئەگەر دەتەوێت لە نزیکەوە ئەو ڕاستییە بەرزانە ببینیت، ئەوا بڕۆ بۆ لای دەریایەکی هەڵچووی پڕ شەپۆل و زەوییەکی گرفتاری بوومەلەرزە و لێیان بپرسە: ئایا ئێوە دەڵێن چی؟ بێهیچ گومانێك دەبیستیت کە دەڵێن: "یا جلیل.. یا جلیل.. یا عزیز.. یا جبّار"..

پاشان بڕۆ بۆ لای جووچکە و بێچووی ئەو زیندەوەرانەی کە لە ناو دەریا یان لەسەر زەویدا دەژین و، بەوپەڕی سۆز و میهرەبانی پەروەردە دەکرێن، لێیان بپرسە: ئایا ئێوە دەڵێن چی؟ بێهیچ گومانێك هەست دەکەیت کە لەبەر خۆیانەوە دەڵێن: "یا جمیل.. یا جمیل.. یا رحیم.. یا رحیم"[2].

پاشان گوێ لە ئاسمان ڕابگرە کە چۆن هاوار دەکات: "یا جلیل ذو الجمال"؟.. ئنجا گوێ لە زەوی ڕابگرە کە چۆن دەڵێت: "یا جمیل ذوالجلال"؟.. گوێ بۆ زیندەوەران بگرە کە چۆن دەڵێن: "یا رحمن یا رزاق"؟ پرسیار لە بەهار بکە، بێ گومان لێی دەبیستیت کە دەڵێت: "یا حنان.. یا رحمن.. یا رحیم.. یا کریم.. یا لطیف.. یا عطوف.. یا مصوِّر.. یا منوِّر.. یا محسن.. یا

مزیِّن" دەبینیت بەم ناوانە و ناوە زۆرەکانی هاوچەشنیان، ذیکر و یادی خوا دەکات.

هەروەها هەر مرۆڤێك، کە بە ڕاستی مرۆڤ بێت، پرسیاری لـێ بکە و ببینە کە چۆن ناوە جوانەکانی خوای گەورە لە خۆیدا دەخوێنێتەوە، ئەوەتا ئەو ناوە جوانانە لەسەر ناوچاوانی مرۆڤ نووسراون، تەنانەت گەر بە وردی سەرنج بدەیت هەر خۆیشت ئەو ناوانەی لەسەر دەخوێنێتەوە.

دەڵێیت سەرجەمی گەردوون مۆسیقایەکی هاوئاوازی ذیکرێکی مەزنە، چونکە تێکەڵبوونی بچووکترین و نزمترینی ئاوازەکان لەگەڵ گەورەترین و بەرزترینیاندا ، ئاوازێکی نیانی بەسامو شکۆ بەرهەم دێنن ..

بەڵام مرۆڤ هەرچەندە مایەی لـێدەرکەوتنی گشت ناوە جوانەکانی خوای گەورەیە، کەچی جۆراوجۆریی ناوە جوانەکان بووە بەهۆی ئەوەی کە تا ڕادەیەك مرۆڤیش جۆراوجۆر بێت، بە وێنەی جۆراوجۆریی بوونەوەران و جیاوازیی پەرستشی مەلائیکەتەکان. تەنانەت لەم جۆراوجۆرییەی مرۆڤەوە شەریعەتە جیاجیاکانی پێغەمبەران = علیهم السلام = و تەریقەتە لە یەكنەچووەکانی ئەولیاکان و مەشرەبە جۆراوجۆرەکانی ئەصفیاکان = خوایان لـێ ڕازی بێت = سەریان هەڵداوە:

بۆ نموونە: حەزرەتی عیسا = علیه السلام = زیاتر ناوی جوانی: "القدیر"ی لەگەڵ ناوەکانی تردا لـێ دەردەکەوێت.. ناوی جوانی "الودود"یش زیاتر بەسەر ئەهلی عیشقدا دەسەڵاتدار و فەرمانڕەوایە.. ناوی جوانی "الحکیم"یش بەسەر ئەهلی بیرکردنەوەدا زاڵ و بەدەستەڵاتە.

خۆ ئەگەر پیاوێك لە یەك کاتدا زانا و، ئەفسەر و، دادنووس(کاتب عدل) و، پشکنەر بێت لە فەرمانگەکانی دەوڵەتدا، ئەوا لەگەڵ هەموو یەکێکی ئەو فەرمانگانەدا پەیوەندیی هەیە و، لە هەر یەکێکیشیاندا کار و ئەرکێکی لە ئەستۆدایە و، بۆ هەموو یەکێك لەو کارانەش مووچە و پاداشتی بۆ دیاری کراوە، بە هەمان جۆریش دارای چەندین پلەی سەرکەوتن و بەرزبوونەوەیە. ئەمە

سەرەڕای ئەوەی کە گەلێ حەسوود و نەیار و دوژمنیشی هەیە کە دەیانەوێت تەگەرە لە بەردەم کارەکانیدا دابنێن..

جا هەروەك ئەم پیاوەی کە ئەمە حاڵیەتی لە بەردەم پادشادا بە گەلێ ناونیشانی جۆراوجۆر دەردەکەوێت و، لە ناوەندی ئەو ناونیشانە جۆراوجۆرانەوە پادشا دەبینێت و، بە چەندین زمانی زۆر داوای پشتگیری و یارمەتیی لێ دەکات و، بە چەندەها ناونیشانی زۆر سەردانی دەکات و بۆ ڕزگاربوونیش لە شەڕی دوژمنانی، بە چەندەها شێوەی زۆر و زەبەندە پەنای پێ دەگرێت.

هەروەك ئەم پیاوە ئاوایە، "مرۆڤ"یش بە هەمان جۆرە، چونکە لەبەر ئەوەی بەهرەمەندی تیادەرکەوتنی گەلێ ناوی جوان بووە و، ئەرکی زۆری پێ سپێرراوە و، بە دوژمنی زەبەندەش گیرۆدە کراوە، ئەوا لە موناجات و خۆپەناگرتنیدا بە خوای گەورە لەتاو دوژمنانی، گەلێ ناوی جوانی خوا دەهێنێت. هەروەك پێغەمبەری خۆشەویست حەزرەتی محمد = صلی الله علیه وسلم = کە مایەی شانازیی ئادەمیزاد و مرۆڤی کامڵی ڕاستەقینەیە، بە هەزار و یەك ناوی جوان لە پاڕانەوە جوانەکەیدا کە ناوی "الجوشن الکبیر"ە، لە خوا پاڕاوەتەوە و پەنای پێ گرتووە لە ئاگری دۆزەخ.

ئا لەم نهێنییەوەیە کە دەبینین قورئانی پیرۆز لە سوورەتی "الناس"دا فەرمان بە مرۆڤ دەدات لە ڕێی سێ ناونیشانەوە پەنا بە خوا بگرێت:

(قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النّاسِ * مَلِكِ النّاسِ * اِلهِ النّاسِ * مِنْ شَرِّ الوَسواسِ الخنّاسِ) ..

هەروەها لە (**بسم الله الرّحمن الرّحيم**)دا بە سێ ناوی جوانی خوای گەورە، داوای یارمەتیدانی مرۆڤ لە لایەن خواوە، ڕوون دەکاتەوە.

لقی دووهەم

ئەم لقە دوو نهێنیی ئەوتۆ ڕوون دەکاتەوە کە کلیلی گەلێ ڕاز و نهێنیی زۆریان تێدایە.

نهێنیی یەکەم:

بۆچی زۆرجار کەشف و شهوودی ئەولیاکان لە یەك ناچن، هەرچەندەش ئەوان لە "بناغەکانی ئیمان"دا یەکیان گرتووە، ئەوەتا هەندێ جار کەشفەکانیان کە لە پلەی "شهوود"یش‌دان، پێچەوانەی واقیع دەردەکەون؟!

بۆچی کەسانی خاوەن فیکر و نەزەر لە بیر و بۆچوونەکانیاندا بە پێچەوانەی یەکتر "حەقیقەت" دەبینن و ڕوونی دەکەنەوە، لە کاتێك‌دا کە هەموو یەکێك لەوان، بە بەڵگەی گومانبڕ حەقبوونی "حەقیقەت" دەچەسپێنن؟ بۆچی وا "حەقیقەت" چەند ڕەنگێکی جۆراوجۆر لەخۆ دەگرێت؟

نهێنیی دووهەم:

بۆچی پێغەمبەرانی پێشین = درووودیان لەسەر بێت = هەندێك لە پایەکانی ئیمانیان، وەك حەشری جیسمانی، تا ڕادەیەك بە کورتی باس کردووە و بە وێنەی قورئانی پیرۆز بە درێژی لێی نەدواون، بە ڕادەیەك کە هەندێك لە نەتەوەکانی ئەوان = لە دوای خۆیان = ئینکاریی ئەو پایانەی ئیمانیان کردووە کە بە کورتی بۆیان باس کراوە؟

پاشان بۆچی بەشێك لە ئەولیا خواناسە ڕاستەقینەکان تەنها لە "تەوحید"دا پێشکەوتوون و تەنانەت تیایشی‌دا گەیشتوونەتە پلەی "حق الیقین"، کەچی هەندێ پایەی تری ئیمان، لە مەشرەبەکانی ئەواندا، بە کورتی دیارە یان بە دەگمەن دەبینرێت، تەنانەت هەر لەبەر ئەم هۆیە، لە دوای خۆیان، شوێنکەوتووەکانیان بایەخی پێویستیان بەو پایانەی تری ئیمان نەداوە، بەڵکو هەندێکیشیان لە ڕێ ترازاون و گومڕا بوون؟!

خۆ مادەم کەماڵی ڕاستەقینە بە دەرکەوتنی "سەرجەمی پایەکانی ئیمان" بەدەست دەهێنرێت، ئەدی چۆن "ئەهلی حەقیقەت" لە هەندێکیاندا پێش‌کەوتن و لە هەندێکی تریشیاندا دواکەوتن؟ لە کاتێك‌دا پێغەمبەری خۆشەویست = صلی الله علیه وسلم = کە پێشەوای پێغەمبەرانە و، بەهرەمەندی پلە هەرە مەزنەکانی گشت ناوە جوانەکانی خوای گەورەیە.. هەروەها قورئانی حەکیمیش کە پێشەوای هەموو کتێبە ئاسمانی‌یەکانە، هەردووکیان بە ئاشکرا و ڕوونی و بە

شێوازێکی جیددی و ئامانجدار، درێژەیان بە ڕوونکردنەوەی سەرجەمی پایەکانی ئیمان داوە؟

وەڵام:

بەڵێ وایە، چونکە لە ڕاستیدا کەماڵی ڕاستەقینە و تەواوەتی بەو جۆرەیە!

حیکمەتی ئەم نهێنیيانەش بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

"مرۆڤ" هەرچەندە توانای گەیشتنی بە سەرجەمی کەمالات و بەدەستهێنانی نوورەکانی هەموو ناوە جوانەکانی خوای گەورەی تێدایە، کەچی دەچێ لە ناوەندی هەزاران پەردە و بەرزەخدا بە دوای "حەقیقەت"دا دەگەڕێت، چونکە توانا و ئیختیاری ئەو هەندەکی(جزئی)ن و لێهاتن و ئارەزووەکانیشی جیاجیا و جۆراوجۆرن. لەبەر ئەمەیە کە لە دەمی دەرکەوتنی "حەقیقەت" و بینینی "حەق"دا، پەردە و بەرزەخەکان دەکەونە نێوانەوە و، هەندێ کەسیش ناتوانێت لە بەرزەخەکانەوە تێپەڕ ببێت.

ئنجا لەبەر ئەوەش کە توانا و لێهاتنەکان لە مرۆڤێکەوە بۆ مرۆڤێکی تر جیاوازن، ئەوا توانا و لێهاتنی هەندێکیان لە دۆخێکی وەهادایە کە نابێ بە مایە و هۆی دەرکەوتنی هەندێ لە پایەکانی ئیمان.

پاشان بە گوێرەی جۆراوجۆریی بەدەستهێنانی: "شایستەیی لێدەرکەوتنی ناوەکان" جۆرەکانی درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خوای گەورەش جۆراوجۆر دەردەچن و، هەندێ لەو کەسانەی کە بە: شایستەیی لێدەرکەوتنی یەکێك لەو ناوانە بەهرەمەند بووە، ناتوانێت ببێت بە مایەی لێدرەوشانەوەی تەواوەتیی ئەو ناوە. ئەمە جگە لەوەی کە درەوشانەوەی ناوەکانیش لە شتاندا، بە گوێرەی: (هەمەکێتی و، هەندەکێتی و، سێبەرایەتی و، ڕەسەنایەتیی درەوشانەوەکە) چەند شکڵ و شێوەیەکی دیاریکراو دەگرنە خۆیان و، توانا و لێهاتنی هەندێ کەس هێندە کۆتایە کە ناتوانێت "هەندەکێتی" ببڕێت و لە ژێر "سێبەر" دەربچێت. ئنجا هەندێ جار، بەپێی توانا و لێهاتنەکان، یەکێك لە ناوەکان بەسەر ئەو تواناو لێهاتنەدا زاڵ دەبێت و تەنها حوکمی خۆی جێبەجێ دەکات.

وا ئەم نهێنی‌یە قووڵ و تەماوی‌یە و ئەم حیکمەتە فراوانە، بە چەند ئاماژەیەك لە نێوان "نموونەهێنانەوە"یەکی فراواندا، کە تا ڕادەیەك "حەقیقەت"ی ئاوێتە بووە، ئاماژەی بۆ دەکەین:

گریمان "گوڵ"ێکی نەخشین و، "دڵۆپ"ە ئاوێکی زیندووی شەیدای مانگ و، "نم"ێکی ساف و بێ گەردی ڕووبەڕووی خۆر هەبن، بە چەشنێ کە هەر یەکەیان خاوەنی هەست و نەست و، دارای کەماڵ بن و، شەوق و تاسەشیان بۆ ئەو کەماڵە تێدا بێت.

ئەم سێ شتە ئاماژە بۆ گەلـێ حەقیقەتی زۆر دەکەن، سەرەڕای ئاماژەکردنیشیان بۆ ڕێبڕینی "نەفس" و "عەقڵ" و "ڕۆح". هەروەها نموونەن بۆ سێ توێژ و چینی ئەهلی حەقیقەت[3]:

چینی یەکەم:

ئەهلی فیکر و، ئەهلی ویلایەت و، ئەهلی نبووەت.. کەواتە ئەم سێ شتانە ئاماژەن بۆ ئەوان.

چینی دووهەم:

ئەوانەن کە بە چەند ئامێرێکی جەستەیی (واتە لە ڕێی هەستەکانەوە) بەرەو "حەقیقەت" ڕێ دەبڕن تاکو بگەن بە کەماڵاتی خۆیان..

هەروەها ئەوانەن کە بە موجاهەدەکردن، لە ڕێی پاکژکردنی نەفس و بەکارخستنی عەقڵ، بەرەو "حەقیقەت" هەنگاو دەنێن..

هەروەها ئەوانەش کە بەهۆی خاوێنکردنەوەی دڵ و، ئیمان و، ملکەچی‌یەوە، بەرەو "حەقیقەت" دەڕۆن.

جا ئەم سێ شتانە، ئاماژەن بۆ ئەو سێ تاقمەش.

چینی سێهەم:

ئەوانەن کە بۆ گەیشتن بە "حەقیقەت" تەنها ڕێی "بەڵگەهێنانەوە"یان گرتووەتە بەر و، وازیان لە "خۆپەرستی" و "غروور" نەهێناوە و، لە ئاسەوارەکانیشدا گەلـێ ڕۆچوون..

هەروەها ئەوانەن کە لە ڕێی "زانست" و "دانست" و "مەعریفەت"ەوە بە شوێن "حەقیقەت"دا دەگەڕێن..

هەروەها ئەوانەن کە بە هۆی "ئیمان" و "قورئان" و لە ڕێی "هەژاری و بەندایەتی‌یەوە" زۆر بە خێرایی دەگەنە "حەقیقەت".

جا ئەو سێ شتانە، چەند تەمسیل و نموونەهێنانەوەیەکن ئاماژە بۆ حیکمەتی جیاوازی و جۆراوجۆریی توانا و لێهاتنەکانی ئەو سێ تاقمەش دەکەن.

وا هەوڵ دەدەین لە ناوەندی نموونەیەكدا و لە ژێر ناونیشانی: "گوڵ" و "دڵۆپ" و "نم"دا، ئەو نهێنی‌یە ورد و حیکمەتە فراوانە ڕوون بکەینەوە کە لە بەرزبوونەوەی ئەم سێ چینەدا هەن:

"خۆر"، بە فەرمان و ڕوخسەتی بەدیهێنەرەکەی، سێ جۆری جیاجیای دەرکەوتن و ڕەنگدانەوە و، ڕووناکی‌بەخشینی هەیە.

یەکێکیان: لە سەر گوڵەکان.

یەکێکی تریان: لە سەر مانگ و هەسارە گەڕۆکەکان.

ئەوی تریان: لە سەر ماددە بریسکەدارەکانی وەك شووشە و ئاو.

یەکەمین درەوشانەوەی خۆر، دەرکەوتنیەتی بە سێ شێوە:

شێوەی یەکەم: دەرکەوتنێکی "هەمەکی" و ڕەنگدانەوەیەکی گشتی‌یە، کە بریتی‌یە لە بەخشینی ئەو ڕووناکی‌یە بە سەرتاسەری "هەموو گوڵەکان".

شێوەی دووهەم: دەرکەوتنێکی "تایبەتی"یە، کە بریتی‌یە لە ڕەنگدانەوەیەکی تایبەتی بەپێی توانای هەموو یەکێك لە "جۆرەکانی گوڵ".

شێوەی سێهەم: دەرکەوتنێکی "جوزئی"یە، کە ڕووناکی‌بەخشینیەتی بەپێی کەسایەتیی یەك بە یەکی هەموو "گوڵێك".

دەبێ ئەوەش یاد بخەینەوە کە ئەم نموونەیەمان لەسەر ئەو ڕا و بۆچوونە بنیاتنراوە کە پێی وایە: ڕەنگە نەخشینەکانی گوڵ، لە ڕووناکی‌دانەوەی توانەوە و شیتەڵبوونی حەوت ڕەنگەکانی شەبەنگی خۆرەوە پەیدا دەبن. جا بەپێی ئەم ڕا و بۆچوونە، گوڵەکانیش جۆرە ئاوێنەیەکی خۆرن.

دووهەمین درەوشانەوەی خۆر بریتی‌یە لەو ڕێژنەی نوور و ڕووناکی‌یەی کە خۆر = بە ئیزنی بەدیهێنەری دانا = لە مانگ و هەسارە گەڕۆکەکانی‌دا دەیداتەوە.

کەواتە "مانگ" دوای ئەوەی ئەم ڕێژنە هەمەکی و نوورە فراوانەی بەسەردا دەڕێژرێت، سوودێکی "هەمەکی" لەو ڕووناکی‌یە وەردەگرێت کە لە حوکمی سێبەرێك‌دایە بۆ ڕووناکیی خۆر و..

پاشان بە شێوەیەکی "تایبەتی" لەم ڕووناکی‌یەی کە پێی بەهرەمەند بوو، دەدات بە دەریاکان و، هەوا و، گڵی بریسکەدار.

ئنجا بە شێوەیەکی "هەندەکی"ش بەسەر بڵقەکانی ئاو و، وردیلەکانی گڵ و، گەردیلەکانی هەوادا پەخشیان دەکات.

سێهەمین درەوشانەوەی خۆر بریتی‌یە لەو ڕووناکی‌دانەوە ساف و "هەمەکی" و "بێ‌سێبەر"ەی خۆر کە هەریەك لە: هەوای نێوان ئاسمان و زەوی و، ڕووی دەریاکان، دەکات بە ئاوێنەی خۆی..

پاشان ئەو خۆرە، "وێنە جوزئی"یەکەی و "پەیکەرە بچووککراوە"کەی خۆی دەدات بە هەموو یەکێك لە: بڵق و دڵۆپەکانی دەریاکان و، دڵۆپەکانی ئاو و، نمەکانی هەوا و، کلووەکانی بەفر.

بەم جۆرە بینیمان کە "خۆر" لەو سێ ڕووە ناوبراوانەوە، ڕێژنە و ڕووتێکردنی خۆی ئاراستەی هەموو گوڵێك و، گشت دڵۆپە ئاوێکی ڕووبەڕووی خۆر و، هەموو نمێك دەکات، بە دوو ڕێگە لە هەریەکەیاندا..

ڕێی یەکەم: ڕووناکی‌بەخشینی ڕاستەوخۆ، بێ ئەوەی ئەو ڕووناکی‌یە بە ناو بەرزەخ و پەردەکاندا تێپەڕ ببێت.. ئەم ڕێیە ڕێگای "نبووەت" دەنوێنێت.

ڕێی دووهەم: بەرزەخەکانی ئاوێتە دەبێ، چونکە قابیلییەتی ئاوێنە و شتە ڕووناکی دەرخەرەکان هەریەکەیان ڕەنگێك بەسەر درەوشانەوەی خۆردا دەدەن.. ئەم ڕێیە ڕێگای "ویلایەت" دەنوێنێت.

بەم جۆرە، هەریەك لە "گوڵ" و "دڵۆپ" و "نم" لە ڕێی یەکەمدا دەتوانێت بڵێت: "من ئاوێنەی خۆری سەرانسەری جیهانم" بەڵام ناتوانێت لە ڕێی دووهەمدا

ئەمە بلێت، بەڵکو دەڵێت: "من ئاوێنەی خۆرەکەی خۆمم" یان "من ئاوێنەی ئەو خۆرەم کە بەسەر جۆر و هاوڕەگەزەکەمدا درەوشاوەتەوە". لەبەر ئەوەی لەم ڕێیەدا ئەو بەم شێوەیە خۆر دەناسێت و، ناتوانێت ئەو خۆرە ببینێت کە ڕووی لە سەرانسەری جیهانە..

چونکە خۆری ئەو کەسە، یان ئەو جۆرە، یان ئەو ڕەگەزە، لە ناوەندی بەرزەخێکی تەسك و پابەندی‌یەکی دیاریکراودا لێی دەردەکەوێت. دیارە ئەو "خۆرە پابەندە" ناتوانێت ئاسەواری "خۆری ڕەها"ی بێ‌پابەندی و بێ‌بەرزەخ ببەخشێت. واتە ناتوانێت بە بینینی "دڵ" گەرمی و ڕووناکی بە سەرتاسەری ڕووی زەوی ببەخشێت و، ژیانی سەرجەمی زیندەوەرانو ڕووەکەکان بخاتە گەڕ و، هەسارەکانیش بە دەوری خۆیدا بخولێنێتەوە و، ئاسەوارە مەزنە شکۆدارەکانی وەك ئەمانە ئەنجام بدات.

بەڵێ، هیچ کام لەو سیانەی کە بە گریمان وامان دانا خاوەن هەست و شعوور بن، ناتوانن = لەم ڕێی دووهەمەدا = ئەو ئاسەوارانە بەو خۆرە ببەخشن کە لە ناو پابەندی‌یە تەسك و بەرزەخە سنووردارەکەدا بینی‌یان. خۆ ئەگەر ئەوان ئەو ئاسەوارە سەرسووڕهێنەرانەی کە لە ژێر ئەو پابەندی‌یەوە دەیبینن بە خۆری ڕەهای ببەخشن، ئەوا تەنها لە ڕوویەکی عەقڵی و ئیمانیی ڕووتەوە = نەك بە شهوودی دڵ = دەیبەخشن پێی و، بە تەسلیم‌بوونێکی تەواو بەوەی کە پێیان وا دەبێ ئەو خۆرە پابەندە خودی خۆرە ڕەهاکەیە!

جا گێڕانەوەی ئەم حوکمانە (واتە ئەم ئاسەوارە مەزنانە) لە لایەن ئەو "گوڵ" و "دڵۆپ"و "نم"ەی کە بە گریمان وەك مرۆڤی ژیر دامان‌نان، بۆ خۆرەکانیان، گێڕانەوەیەکی "عەقڵی"یە نەك "شهوودی"، تەنانەت هەندێ جار "بڕیارە ئیمانی‌یەکانیان" لەگەڵ "بینراوە گەردوونی‌یەکانیان"دا پێچەوانەی یەك دەردەچن و، گەلێ بە سەختی تەصدیقیان دەکەن.

* * *

دەبا ئێمە هەرسێکمان بۆ خۆشمان بڕۆینە ناو ئەم تەمسیلەی کە ئاوێتەی حەقیقەتە و هێندەش تەسکە جێی حەقیقەتی تێدا نابێتەوە، بەڵام لە هەندێ شوێنی‌دا لاکانی حەقیقەت دەبینرێن و دەردەکەون.

گریمان ئێمە هەرسێکمان ئەو "گوڵ" و "دڵۆپ" و "نم"ەین، چونکە ئەو هەست و شعوورەی کە بە گریمان دامان‌نا تیایاندا ببێت، بەشی ئەم کارە ناکات. بۆیە وا ژیریی خۆیشمان دەنێرینە ناویانەوە. واتە دەبێ تێبگەین لەوەی کە: هەروەك ئەو سیانە لە ڕێژنەی ڕووناکیی خۆرە ماددی‌یەکەیان بەهرەمەند دەبن، ئێمەش بە هەمان جۆر لە هی خۆرە مەعنەوی‌یەکەمان بەهرەمەند دەبین..

دەسا ئەی ئەو هاوڕێ‌یەی کە دنیا لە بیر ناباتەوە و لە شتانی ماددی‌دا ڕۆدەچێت و نەفسیشی چڕ و ئەستوور بووە! تۆ ببە بە "گوڵ"ەکە، چونکە توانا و لێهاتنت وەك هی ئەو وایە، ئەوەتا ئەو گوڵە لە ئاوێتەبوونی ڕووناکیی خۆرەوە ڕەنگێك وەردەگرێت و وێنەی نموونەی خۆر لەو ڕەنگەدا ئاوێتە دەکات و لە شێوەیەکی جواندا خۆی پێ‌دەنەخشێنێت.

ئنجا ئەم فەیلەسووفەش کە لە قوتابخانە نوێ‌یەکاندا خوێندوویەتی و، باوەڕی بە کاریگەریی "هۆکارەکان" هەیە و، لە "سەعیدی کۆن" دەچێت، با ببێت بە "دڵۆپ"ە شەیداکەی ئەو مانگەی کە سێبەری "ڕووناکی"ی لە خۆر وەرگیراوی دەداتێ و، ڕووناکی‌یەك بە چاوی ئەو دەبەخشێت کە پێی ببریسکێتەوە.. بەڵام ئەو دڵۆپە دەبێ بزانێت کە جگە لە "مانگ" چیی تر بەو ڕووناکی‌یە نابینێت و ناتوانێت "خۆر"ی پێ ببینێت. مەگەر لە ڕێی ئیمانەکەیەوە = نەك بەو ڕووناکی‌یە = بتوانێت خۆر ببینێت.

پاشان ئەم هەژارەش (دانەر مەبەستی خۆیەتی) کە باوەڕی وایە هەموو شتێك ڕاستەوخۆ لە خوای گەورەوەیە و "هۆکارەکان" بە پەردە دادەنێت، با "نم"ەکە بێت. ئەوەتا لە خۆی‌دا نمێکی هەژارە و شتێکی ئەوتۆی نی‌یە وەك گوڵەکە پشتی پێ ببەستێت و پاڵی پێوە بدات و، ڕەنگێکیشی نی‌یە کە بەهۆیەوە ببینرێت و، جگە لە خۆر هیچ شتێکی تر ناناسێت تا ڕووی تێ بکات، هێندە نەبێت کە سافی و خاوێنی‌یەکی بێ‌گەردی ئەوتۆ لە بیلبیلەی چاوی‌دا شك دەبات کە وێنەی خۆری پێ هەڵبگرێت.

ئێستاش مادەم ئێمە ڕۆشتینە شوێنەکانی ئەم سیانە، با سەیری خۆمان بکەین و بزانین چیمان تێدایە و خەریکی چیین؟ ئەوەتا کە سەیر دەکەین دەبینین :
"بەخشندەی میهرەبان" چاکەکاری و نیعمەتەکانی خۆیمان بەسەردا دەبارێنێت و،

ڕووناکیمان دەداتێ و، پەروەردەمان دەکات و، دەمانڕازێنێتەوە. خۆ مرۆڤیش دیل و بەندەی چاکەیە و دەیەوێ لەو کەسە نزیك ببێتەوە و ببینێت کە شایانی پەرستن و خۆشەویستییە.

لەبەر ئەوە، وا هەریەك لە ئێمە بە هاندەری کێش(جاذبة)ی ئەو خۆشەویستییە بەپێی توانا و لێهاتنی خۆی، ڕێگا دەبڕێت بۆ گەیشتن بەو ئامانجەی.

دەسا ئەی ئەو کەسەی کە وەك "گوڵ" وایە! تۆ ڕێی خۆت بگرە بەر، بەڵام لە یادت نەچێت کە دەبێ وەك گوڵێك بەو ڕێیەدا بڕۆیت .. ئەوا ڕۆیشتیت و، پلە لە دوای پلە بەرزبوویتەوە تاکو گەیشتیتە پلەیەکی "هەمەکیی" ئەوتۆ دەڵێی لە جێی هەموو گوڵەکاندایت. بەڵام خۆ "گوڵ" ئاوێنەیەکی چڕە و، حەوت ڕەنگەکانی ڕووناکیی خۆری تێدا دەشکێنەوە و شیتەڵ دەبن و وێنەکەی خۆر لەناو خۆیدا دەشارێتەوە. لەبەر ئەوە، لە بینینی ڕووی خۆرە خۆشەویستەکەتدا سەرکەوتن بەدەست ناهێنیت، چونکە ڕەنگە پابەندەکان و تایبەتکارییەکانی گوڵ، ڕووناکیی خۆر لە تۆدا پەرش و بڵاو دەکەنەوە و پەردە لە ڕووی ئەو ڕووناکییەدا دەگێڕن و پشتی پەردەکە دادەپۆشن. تۆ لەم حاڵەدا لە دەست ئەو جوداییەیانەی کە ئەنجامی تێکەڵبوونی وێنە و بەرزەخەکانن، ڕزگارت نابێت مەگەر بە یەك مەرج، کە بریتییە لەوەی:

سەری نوقمبووی ناو "خۆشەویستیی خۆت" بەرز بکەیتەوە و، واز بهێنیت لەوەی کە بە چێژ و ڕازیبوونەوە بۆ چاکەکارییەکانی خۆت بڕوانیت و، لەخۆباییبوون و غروور پشتگوێ بخەیت و، ڕوانینت تەنها ئاراستەی ڕووی خۆری ناو جەرگەی ئاسمان بکەیتو، پاشان ئەو ڕووەی کە بۆ "خاك" نەویت کردووە و داوای ڕۆزیی پێ دەکەیت، ڕووەو "خۆر" وەری بچەرخێنیت کە لەو بەرزاییەدایە. چونکە تۆ ئاوێنەی خۆریت و ئەرکی سەرشانیشت بریتییە لە ئاوێنەبوون بۆ خۆر و دەرخستنی درەوشانەوەکانی خۆر. دڵنیاش بە کە ڕۆزییەکەت لە دەرگای گەنجینەی میهرەبانییەوە(خاك) هەر پێ دەگات، چ بە خۆت بزانیت یان نەزانیت.

بەڵێ، هەروەك "گوڵ" ئاوێنەیەکی بچووکی خۆرە، ئەم خۆرە زەبەلاحەش ئاوێنەیە و وەك دڵۆپێکی دەریای ئاسمان وایە؛ بریسکانەوەیەکی درەوشانەوەی

ناوی جوانی "النور"ی خوای گەورە دەداتەوە. دەسا ئەی دڵی مرۆڤ! بزانە ئەو خۆرە چەندە مەزنە کە تۆ ئاوێنەی ئەویت!

دوای ئەوەی کە ئەم مەرجەت ئەنجام دا، بە "کەماڵ"ی خۆت دەگەیت. بەڵام هێشتا هەر خودی خۆر بە ڕاستی لە خۆیدا نابینیت، بەڵکو هەرگیز پەی بەو حەقیقەتە موجەڕڕەدە نابەیت، چونکە ڕەنگاوڕەنگیی سیفەتەکانت ڕەنگێکی پێدەدات و، چاویلکە چڕ و پڕەکەشت شێوەیەکی لەبەر دەکات و، توانا و لێهاتنە پابەندەکانیشت لە سنووری پابەندیدا دەیهێڵێتەوە.

ئێستاش ئەی ئەو فەیلەسووفە حەکیمەی کە ڕۆشتووەتە ناو "دڵۆپ"ەکەوە! وا تۆ بە چاویلکەی "دڵۆپ"ی بیری خۆت و پلیکانەی فەلسەفە بەرزبوویتەوە تاکو گەیشتیتە "مانگ" و ڕۆیشتیتە ناوی.

بڕوانە! ئەوەتا "مانگ" لە زاتی خۆیدا شتێکی چڕە و نە ڕووناکیی هەیە و نە ژیانیشیی تێدایە. کەواتە هەوڵت بێهوودە و زانیارییەکەشت بێسوود و ئەنجام دەرچوون. بەڵام گەر ئەم مەرجانەی خوارەوە ئەنجام بدەیت، لە تاریکایی نائومێدی و، دڵتەنگیی غەریبی و، بێزارکردنی ڕۆحیانەتە چەپەڵەکان ڕزگار دەبیت. مەرجەکانیش ئەمانەن:

گەر واز لە شەوگاری "سروشت" بهێنیت و.. ڕوو لە خۆری حەقیقەت بکەیت و.. بە دڵنیاییەوە باوەڕ بهێنیت بەوەی کە ڕووناکییەکانی ئەم شەوگارە تەنها سێبەری ڕووناکییەکانی خۆری ڕۆژگارن. ئەوا بەم سێ مەرجە "کەماڵ"ی خۆت بەدەست دەهێنیت و، لە بریی "مانگ"ێکی هەژار و تاریك، خۆری ڕووناکی بەسام و شکۆت دەست دەکەوێت. بەڵام هەر هێشتا تۆش = وەك هاوەڵەکەی ترت = بە ڕوونی و خاوێنی و سافی "خۆر" نابینیت، بەڵکو لە پشتی ئەو پەردانەوە دەیبینیت کە ژیری و فەلسەفەکەت لەگەڵیاندا ڕاهاتوون و، لەودیوی ئەو بەربەستانەوە پەیی پێدەبەیت کە زانست و حیکمەتەکەت بۆیان چنیویت و، لە ڕەنگ و شێوەیەکدا دەیبینیت کە توانا و لێهاتنت بە بەری خۆریان بڕیوە.

وا هاوەڵی سێهەمیشتان، کە وەك "نم" وایە، هەژارە.. بێڕەنگە.. هەر خێرا بەهۆی گەرمیی خۆرەوە دەبێت بە هەڵم و، واز لە خۆویستیی خۆی دەهێنێت و،

سواری پشتی هەڵم دەبێت و، بە بۆشایی نێوان ئاسمان و زەویدا سەر دەکەوێت و، بە ئاگری عیشق مادده چرەکەی ناوی گڕ دەگرێت و، لە ڕێی ڕووناکییەوە دەبێت بە "نوور" و، دەست بە یەکێك لەو تیشکانەوە دەگرێت کە لە درەوشانەوەکانی ئەو ڕووناکییەوە هاتوون و، بۆ خۆی لەم ڕێیەوە لێی نزیك دەبێتەوە!

دەسا ئەی وێنە و نموونەی "نم"ەکە! تۆ مادەم ڕاستەوخۆ ئەرکی ئاوێنە ڕادەپەڕێنیت بۆ "خۆر"، ئەوا لە هەر پلەیەکدا دەبیت ببە، چونکە دەتوانیت لەو پلەیەدا پەنجەرەیەکی ڕوون و خاوێنت دەست بکەوێت کە بە "عين اليقين" سەیری ڕووی خۆری لێوە بکەیت و، لە گێڕانەوەی ئاسەوارە سەرسووڕهێنەرەکاندا بۆ خۆر، گرفتاری هیچ چەشنە دژواری و گیروگرفتێك نەبیت. چونکە دەتوانیت = بێ هیچ چەشنە دوودڵییەك = وەسفە بەهەیبەت و سامەکانی خۆر بۆ خودی خۆر بگێڕیتەوە و، هیچ شتێك ناتوانێت ڕێی گێڕانەوەی ئەو ئاسەوارە سەرسووڕهێنەرانەت بۆ دەستەڵاتدارییە ڕەهاکەی خۆر لێ بگرێت.. نە تەنگ و تاریی بەرزەخەکان، نە پابەندیی توانا و لێهاتنەکان.. نە بچووکیی ئاوێنەکان، هیچ کامیان گرفتاری سەرسامیت ناکەن و بەرەو شتێکی پێچەوانەی حەقیقەت نات‌بەن، چونکە خۆت ساف و بێ گەردیت و ڕاستەوخۆ سەیری خۆر دەکەیت. هەر لەبەر ئەوەیە کە زانیت ئەوەی لە ئاوێنەکاندا دیارن خودی خۆر نین، بەڵکو جۆرە درەوشانەوە و ڕەنگدانەوەیەکی جۆراوجۆرن و، تەنها بەڵگە و ناونیشانی خۆرن و، ناتوانن سەرجەمی ئاسەوارە بەسام و شکۆدارەکانی خۆر دەربخەن.

* * *

لەم نموونەیەدا، کە ئاوێتەی حەقیقەتە، لە سێ ڕێگای جیاجیا و جۆراوجۆرەوە ڕێی "حەقیقەت" دەگیرێتە بەر. ئەوانەش کە ئەم سێ ڕێگایانە دەگرنەبەر، لە تایبەتکارییەکانی کەماڵات و درێژەی پلەی بینیندا جیاجیا دەبن، هەرچەندەش لە: ئەنجام و، ملکەچ کردندا بۆ حەق و تەسدیق کردنی حەقیقەتدا، هەموویان یەك دەگرنەوە.

جا هەروەك ئەگەر مرۆڤێك هەر تەنها شەوی بینیبێت و هەرگیز چاوی بە "خۆر" نەکەوتبێت، بەڵکو تەنها لە ئاوێنەی مانگدا سێبەرەکانی خۆری دیبێت،

ناتوانێت سام و هەیبەتی ڕووناکیی تایبەتیی و جاذیبەی مەزنی خۆر لە ژیریی خۆیدا جێ بکاتەوە، بەڵکو بە تەقلیدکردنی ئەو کەسانەی دیویانە تەسلیم و ملکەچ دەبێت..

هەروەك ئەو کەسە وایە، بە هەمان جۆر، ئەو کەسەش کە ڕێی میراتگریی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم (وراثة النبوة)ی نەگرتووەتەبەر و لەو ڕێیەوە نەگەیشتووەتە پلەی هەرە بەرز و مەزنی دوو ناوی: "القدیر" و "المحیي" و ناوە جوانە هاوچەشنەکانیان، کە بە گرتنەبەری ئەو ڕێیە مرۆڤ پێیان بەهرەمەند دەبێت.. ئەو کەسە تەنها بە چاولێکەریی کەسانی تر حەشر و قیامەتی هەرەمەزن دەبینێت و قبووڵی دەکات و، دەڵێت: (ئەم کێشەیە کێشەیەکی عەقڵی نییە). چونکە حەقیقەتی حەشر و قیامەت مەزهەر و ئاوێنەی تیادەرکەوتنی ئیسمی ئەعظەم و پلە هەرەمەزنەکانی هەندێکی تری ناوە جوانەکانی خوای گەورەن.

دیارە ئەو کەسەی کە بینینی نەگەیشتبێتە ئەو پلەیە و تا ئەوێ بەرز نەبووبێتەوە، ناچاری "چاولێکەری" دەبێت. بەڵام ئەو کەسەی بیری گەیشتبێتە ئەوێ، بە وێنەی ئاسانیی ئاڵوگۆڕی شەو و ڕۆژ، حەشر و قیامەتیشی پێ ئاسان دەبێت و بە بێ تەقلید و بە دڵێکی ئارام و دڵنیاوە، باوەڕی پێی دەبێت.

لەم نهێنییەوەیە کە قورئانی پیرۆز حەشر و قیامەت لە گەورەترین پلە و تەواوترین ڕوونکردنەوەدا، باس دەکات و، پێغەمبەری مەزنیش صلی الله علیه وسلم کە بەهرەمەندی نوورەکانی ئیسمی ئەعظەم بووە، بە هەمان جۆر خەڵکی بۆ ڕێنمایی دەکات.

* * *

سەبارەت بە پێغەمبەرانی پێشینیشەوە = علیهم السلام = کە مەسەلەی حەشریان لە مەزنترین پلە و فراوانترین درێژەپێداندا ڕوون نەکردووەتەوە و، بە کورتی و پوختی لێی دواون، هی ئەوەیە کە نەتەوەکانیان لەو سەردەمانەدا لە حاڵەتە سەرەتایی و سادەکانی ژیاندا بوون، بۆیە حیکمەتی ئیرشاد داخوازی ئەو پوختە لێدوانە بووە.

هەر لەم نهێنییەوەیە کە: هەندێ لە ئەولیاکان بەشێکی پایەکانی ئیمانیان لە پلە هەرە مەزنەکەیدا نەبینیوە، یان نەیانتوانیوە بەو جۆرە و لەو پلەیەدا ڕوونی بکەنەوە.

هەر لەم نهێنییەشەوەیە کە پلەکانی خواناسان لە ناسینی خوای گەورەدا جیاجیا و جۆراوجۆر دەردەچێت..

بەم جۆرە، لەم حەقیقەتەوە، گەلێ نهێنیی زۆری وەك ئەمانە دەردەکەون.

وا ئێستا کۆتایی بەم تەمسیل و نموونەهێنانەوەیە دێنین، کە تا ڕادەیەك "حەقیقەت" دەردەخات، چونکە خودی حەقیقەت گەلێ قووڵ و فراوانە و، ئێمەش دەست لەو نهێنییانە وەرنادەین کە لە سنووری ئێمە بەدەرن و زۆر لە سەرووی توانای خۆشمانەوەن.

---

[1] واتە: هەموو شتێکی ناو ئەم جیهانە لە بەرامبەر یەکترەوە (لا إله إلاّ الله) دەڵێنەوە. (وەرگێڕ)

[2] تەنانەت من بە وردی سەرنجی پشیلەکانم دا، بینیم کە: دوای ئەوەی تێریان خوارد و یارییان کرد، خەویان لێ کەوت. لێرەدا ئەم پرسیارە بە زەینمدا هات: بۆچی بەم زیندەوەرە لە دڕندەچووانە دەوترێت: "زیندەوەرانی پاك و پیرۆز"؟ پاشان کە شەو ڕاکشام بۆ ئەوەی بخەوم، یەکێك لەو پشیلانە هات و لەسەر سەرینەکەم شانی دادا و، دەمی هێنایە لای گوێمەوە و، بە ئاشکرا و ڕاشکاوی دەستی کرد بە ذیکری خوای گەورە و، وتی: "یا رحیم.. یا رحیم.. یا رحیم" وەك بڵێی ئەم پشیلەیە بە ناوی سەرجەم هاوڕەگەزەکانیەوە بەرپەرچی ئیعتیراز و وەڵامی پرسیارەکەمی دایەوە. کە ئەمەم لێ بیست، یەکسەر ئەم پرسیارە ڕووی لە ژیریم کرد کە: ئایا ئەم ذیکرە تەنیا تایبەتە بەم پشیلەیەوە یان گشتییە بۆ هەموو پشیلەکان؟ هەروەها ئایا بیستنی ذیکری ئەم پشیلەیە تایبەتە بە ڕەخنەگرێکی ناحەقی وەك منەوە یان هەموو مرۆڤێك گەر بە وردی گوێی لێ بگرێت دەتوانێت تا ڕادەیەك بیبیستێت؟ لە بەیانیدا کە ڕۆژ بووەوە گوێم لە هەموو پشیلەکانی تر ڕاگرت، بینیم هەرهەموویان لە چەند پلەیەکی جیاجیادا هەمان ذیکریان دووپات دەکردەوە، هەرچەند ذیکرەکەیان وەکو هی پشیلەی یەکەم ڕوون و ئاشکرا نەبوو، چونکە لە سەرەتای مڕەمڕی ئەواندا ئەم ذیکرە جیا ناکرێتەوە و دەستنیشان ناکرێت، بەڵام وردە وردە لە نێوان مڕەمڕەکەیاندا دەتوانرێت "یا رحیم.. یا رحیم" جیا بکرێتەوە، پاشان وردە وردە هەموو مڕەمڕەکەیان تێکڕا دەبێت بە یەکپارچە: "یا رحیم.. یا رحیم" و بە ذیکرێکی خەمناکی ئاشکرا ناوی خوای گەورە دەبەن، بێ ئەوەی پیتەکان دەربخەن. چونکە لەو کاتانەدا کە ذیکری نیانی "یا رحیم" دەکەن، دەمی خۆیان دەگرن.

ئەم ڕووداوەم بۆ هەموو ئەو کەسانە گێڕایەوە کە هاتن بۆ سەردانم، ئەوانیش سەرنجی ئەمەیان دا و وتیان: تا ڕادەیەك ئێمەش دەیبیستین. پاشان ئەم پرسیارە ڕووی لە دڵم کرد: ئایا هۆی دەستنیشانکردنی ئەم ناوی: "یا رحیم"ە چییە و، لەبەر چی پشیلەکان بە تایبەتی بەم ناوە ذیکر دەکەن و، بۆچی بە شێوە گوفتاری مرۆڤ دەیڵێن و وەك هی زمانی زیندەوەران نایڵێن؟ یەکسەر وەڵامی ئەم پرسیارە بەم جۆرە لە ڕووی دڵمدا کرایەوە کە: پشیلە ئاژەڵێکی نەرم و نیانی چەشنی مناڵی بچووکە لەگەڵ مرۆڤدا و، لە هەموو گۆشەیەکی خانە و لانەکەیدا تێکەڵە، تەنانەت دەڵێی

هاوڕێیەتی. کەواتە پێویستی بە گەلێ سۆز و میهرەبانیی زۆرە. جا هەرکات کە چاکە و ڕەفتاری نەرم و نیانی لەگەڵدا دەکرێت، تەنها سوپاسی خوا دەکات و، بە پێچەوانەی سەگەوە، هۆکارەکان پشتگوێ دەخات و، لە جیهانە تایبەتی‌یەکەی خۆی‌دا میهرەبانیی بەدیهێنەرە خاوەن سۆز و بەزەیی‌یەکەی ئاشکرا دەکات و، بەمەش مرۆڤی نوقمبووی خەوی "غەفلەت" لە خەو ڕادەپەڕێنێت و، هۆکارپەرستەکان بێدار دەکاتەوە و تێیان دەگەیەنێت کە: یارمەتی لە لایەن کێوە دێت و، ڕەحمەتیش لە کێوە چاوەڕوان دەکرێت؟! (دانەر)

[3] لە هەموو توێژێکیش‌دا سێ تاقم هەن. کەواتە ئەو سێ نموونەیەی کە لە تەمسیلەکەدا هەن ڕوویان لە هەرسێ تاقمەکانی هەموو چینەکانە، تەنانەت لە هەر نۆیان نەك تەنها سیان. (دانەر)

لقی سێهەم

لەبەر ئەوەی مرۆڤ بە جۆرێکی تا ڕادەیەك تەماوی لە بەشێکی ئەو حەدیثە پیرۆزانە دەگات کە لە "نیشـانە و ڕووداوەکانی قیامەت" و "چاکی و پاداشتی کـردەوەکان" دەدوێن و، واتاکانیان لە بەرچاوی زەینیدا بە ڕوونی دەرناکەون، ئەوا چەند کەسێکی ئەهلی عیلـم لەوانەی بە ژیریی خۆیان دەنازن ئەو ڕیوایەتانەیان بە "ضعیف" لە قەڵەم داوە و هەندێکیشیان لە ڕیزی "موضوعات"دا داناوە.. کەسانێکی تریش لەوانەی کە ئیمانیان لاوازە و بە ژیریی خۆیان بایی بوون، پتر زیادە ڕەوی‌یان نواندووە و، ئینکاریی ئەو فەرموودە پیرۆزانەیان کردووە!

ئێمە نامانەوێت لێرەدا بە دوور و درێژی لەگەڵیان بدوێین، بەڵکو خوێنەر بۆ "دوازدە" دەستوور و ئوسووڵی گشتی بێدار دەکەینەوە لەوانەی کە دەکرێت بۆ مەبەستی تێگەیشتن لەم فەرموودە پیرۆزانە سوودیان لـێ وەربگیرێت.

دەستووری یەکەم:

ئەم دەستوورە بریتی‌یە لەو مەسەلەیەی کە لە وەڵامی پرسیارەکەی کۆتایی وتەی بیستەمدا ڕوونمان کردەوە، کە ئەمەی خوارەوە پوختەکەیەتی:

"ئایین" تاقیکردنەوە و ئیمتیحانە، ڕۆحیانەتە بەرزەکان لە ڕۆحیانەتە نزمەکان جیا دەکاتەوە! لەبەر ئەوە، سەبارەت بەو ڕووداوانەی کە لە ئایندەدا خەڵکی دەیانبینن، بە شێوازێك دەدوێت کە هێندە تەماوی نەبێت کەس لێیان تێ‌نەگات و هێندەش ڕوون نەبێت کە بە وێنەی شتانی بەڵگەنەویست خەڵکی ناچاری تەصدیقکردنی بن. بەڵکو بە کراوەیی دەیانخاتە پێش‌چاوی ژیری‌یەکان، نە هێندە تەماوی و نادیارن کە لە بەرامبەریانەوە دەستەوسان بن، نە هێندەش ڕوونن کە توانای ئیختیاریان لـێ دابماڵێت!

خۆ ئەگەر بە وێنەی ڕوونیی شتانی بەڵگەنەویست یەکێك لە نیشانەکانی قیامەت دەربکەوتایە و خەڵکی ناچاری تەسدیق کردنی ببوونایە، ئەوا ئەو کاتە توانا و لێهاتنێکیفیطریی بێنرخی وەك خەڵووز لەگەڵ یەکێکی تری بەنرخی وەك ئەڵماسدا یەکسان دەبوون. دیارە لە کاتێکی وەهاشدا نهێنیی "تەکلیف" و ئەنجامی تاقیکردنەوەکە زایە دەبوون و بە خۆڕایی لە دەست دەردەچوون!

لەبەر ئەوە چەندین مەسەلەی زۆر هەیە کە گەلێ ئیختیلافیان تێدا پەیدا بووە، وەکو مەسەلەکانی مەهدی[1] و سوفیانی[2]. ئنجا لەبەر زۆریی ئیختیلافی ڕیوایەتەکانیش چەندین حوکمی زۆر و پێچەوانەی یەکتر سەبارەت بە فەرموودەکان دەرکراون.

دەستووری دووهەم:

مەسەلە و بابەتە ئیسلامییەکان چەند پلە و توێژێکن، جا لەکاتێکدا کە هی وایان تێدایە = وەکو باسەکانی عەقیدە = پێویستی بە بەڵگەی گومانبڕی قەتعی هەیە، پلەی واشیان هەیە کە تەنها "ظەننی غالیب"ی سەروزیادە و، هەندێکی تریشیان تەنها پێویستی بە تەسلیمبوون و قبووڵکردن و ڕەتنەدانەوە هەیە.

لەبەر ئەوە، بۆ مەسەلە و بابەتە فەرعییەکان و ڕووداوەکان، کە لە بناغەکانی ئیمان نین، داوای بەڵگەی قەتعی و ملکەچبوونی یەقین ناکرێت، بەڵکو تەسلیمبوون و ڕەتنەدانەوەیان سەروزیادە.

دەستووری سێهەم:

لە سەردەمی هاوەڵە بەڕێزەکاندا = خوایان لێ ڕازی بێت = گەلێ زانای "بەنی ئیسرائیل" و "فەلە" موسڵمان بوون و، زانیارییەکانی پێشوویان لەگەڵ خۆیاندا هێنایە ناو ئیسلامەتییەکەیانەوە. جا هەندێ لەو زانیارییە پێشووانەی ئەوان کە پێچەوانەی واقیعی حاڵ بوون و ئەندازەکەشیان کەم نەبوو، بە وەهم و هەڵە، وەك بەشێك لە زانستە ئیسلامییەکان تەماشا کراون و وەرگیراون!

دەستووری چوارەم:

هەندێ لە وتەی ئەو کەسانەی کە فەرمووده‌کانیان ڕیوایەت کردووە یان هەندێ لەو واتایانەی کە ئەوان لەو فەرموودانەیان هەڵگۆزیوە، تێکەڵی دەقی فەرمووده‌کان بوون و پێکەوە بە یەك چاو تەماشا کراون. خۆ مادەم مرۆڤیش لە هەڵە بەدەر نی‌یە، ئەوا هەندێ لەو قسە و واتایانەی ئەوان پێچەوانەی واقیع دەرچوون، ئەمەش بووە بە مایەی لاوازبوونی فەرمووده‌کە.

دەستووری پێنجەم:

هەندێ لەو واتایانەی کە بە ئیلهام خراونەتە دڵی ئەولیا و ئەهلی کەشفەوە، بە "فەرموودە" لە قەڵەم دراون، لەسەر ئەو بناغەیەی کە نەتەوەی ئیسلام کەسانی "مُحَدَّث"[3] واتە ئیلهام‌کراویان تێدایە. ئاشکراشە کە هەندێ جار ئیلهامی ئەولیا، لەبەر چەند تەگەرەیەك، بە هەڵەدا دەچێت و دەگونجێ لەم چەشنە ڕیوایەتانەدا شتی پێچەوانەی ڕاستی دەربکەوێت.

دەستووری شەشەم:

هەندێ حیکایەت لەناو خەڵکیدا ناوبانگ دەردەکەن و لە ناویاندا بە وێنەی "پەند" دەماودەمی پێ دەکرێت. دیارە "پەند"یش سەیری واتا ڕاستەقینەکەی ناکرێت، بەڵکو سەیری ئەو ئامانجە دەکرێت کە لە پێناویدا هێنراوە. لەبەر ئەوە، هەندێ فەرموودە، بۆ مەبەستی ڕێنمایی و ڕێ پیشاندان، هەندێ چیرۆك و حیکایەتیان لە قاڵبی کینایە و شێوازی تەمسیلدا باس کردووە، لەوانەی کە خەڵکی پێی ئاشنان و لەسەری ڕاهاتوون.

جا ئەگەر هەر ناتەواوی و کەموکوڕی‌یەك لە "واتا حەقیقی"یەکەی ئەم چەشنە مەسەلانەدا ببێت، ئەوا هۆکەی دەگەڕێتەوە بۆ عورف و عادەتی خەڵکی و ئەو حیکایاتانەی کە دەماودەم بیستوویانە و لەگەڵی ڕاهاتوون.

دەستووری حەوتەم:

گەلێ نموونەهێنانەوە و تەشبیهی بەلاغی هەن، کە چ بەهۆی تێپەڕبوونی کات و چ بەهۆی دەرچوونیانەوە لە دەستی "زانین" بۆ ناو دەستی "نەزانی"، بە وێنەی

چەند حەقیقەتێکی ماددی وەرگیراون. بۆیە ئەو خەڵکانەی کە تەشبیهەکان بە حەقیقەتی ماددی دادەنێن، بە هەڵەدا دەچن.

بۆ نموونە: ئەو دوو مەلائیکەتەی کە ناویان "گا" و "نەهەنگ"ە و لە جیهانی میسالیش‌دا لە شێوەی گا و نەهەنگ‌دان و، لە چینی ئەو مەلائیکەتانەی خوای گەورەن کە سەرپەرشتیی زیندەوەرانی وشکایی و دەریای گۆی زەوی دەکەن، لە گومان و بۆچوونی هەڵەی خەڵك‌دا بوون بە گایەکی زەبەلاح و نەهەنگێکی بەرجەستە! کە ئەمەش بووە بەهۆی ڕەخنەگرتن لە فەرموودەکە.

نموونەیەکی تر: جارێکیان لە کۆڕی پێغەمبەردا = صلی الله علیه وسلم = دەنگێك بیسترا، پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = فەرمووی: ئەمە دەنگی بەردێکە کە حەفتا ساڵە بۆ دۆزەخ هەڵدراوە وا ئێستا گەیشتە بنکی دۆزەخ[4]. جا ئەو کەسەی ئەم فەرموودەیە دەبیستێت و حەقیقەتەکەی بۆ ڕوون نەبووەتەوە، ئینکاریی دەکات و بەمەش لە ڕێ دەترازێت. بەڵام گەر بزانێت بە جۆرێکی بێ‌گومان چەسپاوە کە دوای ماوەیەکی کەم یەکێك هاتە خزمەتی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = و هەواڵی پێ دا کە نەختێك پێش ئێستا فلانە مونافیقی بەناوبانگ مرد، ئەوا ئەو کاتە دڵنیا دەبێت کە پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = بە ڕەوانبێژی‌یە بەرزە پێغەمبەرانەکەی خۆی وێنەی ئەو مونافیقە تەمەن حەفتا ساڵەی بە شێوەی بەردێك کێشاوە کە بۆ بنکی دۆزەخ تلێر ببێتەوە، چونکە سەرجەمی ژیانی ئەو مونافیقە کەوتنەخوارەوە بووە بۆ ناو کوفر و تلێربوونەوە بووە بۆ نزمترین پلەی نزمی. خوای گەورەش لە دەمی مردنی ئەو مونافیقەدا ئەو دەنگەی بە گوێ‌دا دان و کردی بە نیشانەیەك لەسەر دوائەنجامی ئەو.

دەستووری هەشتەم:

خواوەندی دانای زانا لەم خانەی ئیمتیحان و گۆڕەپانی تاقیکردنەوەیەدا هەندێ شتی گرنگ لە دووتوێی گەلێ کاروباری زۆردا دەشارێتەوە و، چەندەها حیکمەت و بەرژەوەندیی زۆریش بەم شاردنەوەیەوە پەیوەست دەکات.

بۆ نموونە: خوای گەورە "شەوی قەدر"ی لە مانگی ڕەمەزاندا و، "سەعاتی دوعا گیرابوون"ی لە شەو و ڕۆژی جومعەدا و، "ئەولیا و پیاوچاکان"ی لە نێوان

کۆمەڵانی مرۆڤدا و، "ئەجەل"ی لە تەمەندا و، "بەرپابوونی قیامەت"ی لە تەمەنی دنیادا... هتد، شاردووەتەوە..

خۆ ئەگەر ئەجەلی مرۆڤ دیار بووایە و کاتەکەی بزانرایە ئەوا ئەم مرۆڤە هەژارە نیوەی تەمەنی لە بێئاگاییەکی تەواوەتیدا بەسەر دەبرد و، نیوەکەی تریشی هێندە دەحەپەسا و گیرۆدەی سام و مەترسی دەبوو هەتا وەکو کەسێکی لێ دەهات کە هەنگاو بە هەنگاو بەرەو پەتی سێدارە بڕوات. کەچی پارێزگاریکردنی هاوسەنگیی پێویست لە نێوان: دنیا و دوارۆژدا و، بەرژەوەندیی مانەوەی دڵی مرۆڤ لە نێوان: ترس و ئومێد(الخوف والرجاء)دا، داخوازی ئەوەن کە: هەموو خولەکێکی ژیانی مرۆڤ بگونجێ مردن یەخەی پێ بگرێت و بیشگونجێ ژیانی هەر بەردەوام بێت. بۆیە تەمەنێکی ئەجەل نەزانراوی بیست ساڵی لە تەمەنێکی ئەجەل زانراوی هەزار ساڵی بە باشتر دادەنرێت!

هەر بەم جۆرە، بەرپابوونی قیامەتیش ئەجەلی ئەم دنیایەی خۆمانە، کە دەڵێی مرۆڤێکی گەورەیە. جا ئەگەر کاتەکەی دیاریکراو بوایە، ئەوا سەدەکانی پێشین و ناوەڕاست لە خەوی بێئاگاییدا ژیانیان بەسەر دەبرد و، سەدەکانی دواییش لە ترس و بیمدا دەمانەوە. چونکە مرۆڤ هەروەك بە حوکمی ژیانی کەسی و ڕۆژانەی خۆی پەیوەندیی بە خانە و لانەو شارەکەی خۆیەوە هەیە، بە هەمان جۆر و بە حوکمی ژیانە کۆمەڵایەتی و مرۆڤانەکەی پەیوەندییەکی گەلێ پتەویشی بە خانووە مەزن و شارە هەرەگەورەکەیەوە هەیە، کە دنیایە.

لەمەوە تێدەگەین کە ئەو نزیکییەی لە ئایەتی پیرۆزی: **(اِقتَرَبَتِ السّاعَةُ)** (القمر:١)دا باس کراوە، تێپەڕبوونی هەزار و ئەوەندە ساڵ هەڵی ناوەشێنێتەوە، چونکە قیامەت ئەجەلی دنیایە. خۆ ڕێژەی هەزار و دوو هەزار ساڵ لە چاو تەمەنی دنیادا وەك ڕێژەی ڕۆژ و دوو ڕۆژ و خولەك و دوو خولەك وایە لە چاو ساڵەکانی تەمەنی مرۆڤدا.

دەبێ ئەوەشمان لە یاد نەچێت کە بەرپابوونی قیامەت تەنها ئەجەلی گرۆی مرۆڤ نییە تاکو بەپێی تەمەنی مرۆڤ نزیکی و دوورییەکەی لێك بدرێتەوە، بەڵکو

ئەجەلی گشت بوونەوەران و ئاسمانەکان و زەوی‌یە، کە خاوەنی تەمەنی هێندە زۆرن لە حساب کردن و لێکدانەوە نایەن.

لەبەر ئەمەیە کە خواوەندی دانای زانا کاتی بەرپابوونی قیامەتی لە زانیاریی خۆی و لە نێوان پێنج شتە غەیبی‌یەکاندا شاردووەتەوە. یەکێك لە حیکمەتەکانی ئەم شاردنەوەیەش ئەوەیە کە خەڵکی هەموو سەردەمێك ترسی بەرپابوونی قیامەتیان ببێت. تەنانەت لەو سەردەمەدا هاوەڵە بەڕێزەکان زیاتر لە بەرپابوونی قیامەت دەترسان تاکو کەسانی دوای خۆیان، هەرچەندەش لە باشترین سەدە و کاتدا دەژیان، کە سەدەی بەختەوەری و دەرکەوتنی ڕاستی‌یەکان بووە. تەنانەت هەندێکیان وتوویانە: نیشانەکانی قیامەت هاتوونەتە دی!

جا ئەو کەسانەی کە لەم سەردەمەی خۆماندا شارەزای حیکمەت و حەقیقەتی: "شاردنەوەی کاتی بەرپابوونی قیامەت" نین، بە ستەم و ناڕەوا دەڵێن: هاوەڵە بەڕێزەکان = خوایان لێ ڕازی بێت = چۆن لەو گومانەدا بوون کە ڕوودانی ڕاستی‌یەکی گرنگ و سامناکی دوای هەزار و چوارسەد ساڵ بە نزیك بزانن لە سەردەمەکەی خۆیانەوە، لە کاتێكدا کە ئەوان باشترین و بەتواناترینی موسڵمانان بوون لە تێگەیشتنی واتاکانی دواڕۆژدا و هەست و شعووریشیان لە هی گشت ئیمانداران تیژتر بووە سەبارەت بە پەی‌بردنیان بەو شتانەی لە ڕۆژگارانی داهاتوودا دێن؟ دەڵێی بیری ئەوان هەزار ساڵ لە ڕاستی دوور کەوتووەتەوە!

وەڵام: چونکە هاوەڵە بەڕێزەکان = خوایان لێ ڕازی بێت = لە هەموو خەڵکی زیاتر بیریان لە دواڕۆژ کردووەتەوە، یەقینیشیان دامەزراوتر بووە بە نەمان و لەناوچوونی دنیا و، لە هەموو خەڵکی زیاتر لەو حیکمەتە خوایی‌یەش تێ گەیشتوون کە خوای گەورە کاتی بەرپابوونی قیامەتی پێ شاردووەتەوە، ئەمەش بە فەزڵی نووری بەردەوامی هاوەڵێتیی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = لەسەریان. لەبەر ئەوە، ئەوان وەك کەسێك چاوەڕوانی ئەجەلی خۆی بکات، ئاوا چاوەڕوانی ئەجەلی دنیایان کردووە و خۆیان بۆ مردنی ئامادە کردووە و، بە چوستی و لێبڕانەوە بۆ دواڕۆژیان تێ کۆشاون.

پاشان دووپات کردنەوەی "... فانتظروا الساعة" لە لایەن پێغەمبەرەوە = صلی الله علیه وسلم = لەم حیکمەتی "شاردنەوە و پەنهان کردن"ەوە سەرچاوە دەگرێت و، ڕێنماییەکی ڕەوانی پێغەمبەرانەیە و، هەرگیز دەستنیشان کردنی کاتی بەرپابوونی قیامەت نییە لە ڕێی "وەحی"یەوە تا وا گومان ببرێت کە لە ڕاستییەوە دوور بێت، نەخێر، چونکە "حیکمەت" و "عیللەت"ی هەرشتێك لە یەکتر جیان.

سەرجەمی ئەو فەرموودە پیرۆزانەی کە بەم شێوەیەن، لەم حیکمەتی "شاردنەوە و پەنهان کردن"ەوە سەرچاوە دەگرن.

هەر لەسەر بناغەی هەمان حیکمەتە کە خەڵکی لە دێر زەمانەوە، تەنانەت هەر لە سەردەمی تابیعینەوە، چاوەڕوانی پەیدابوونی "مەهدی" و "دەججالی سوفیانی"یان کردووە، بەو هیوایەی کە ئەگەر بە سەردەمی "مەهدی" گەیشتن شوێنی بکەون. تەنانەت هەندێ لە ئەولیا و پیاوچاکان وتوویانە کە ئەو کەسانە کاتیان بەسەرچووە.

جا حیکمەتی دەستنیشاننەکردنی کات و سەردەمی پەیدابوونیان، هەمان حیکمەتی دەستنیشاننەکردنی ڕۆژی قیامەتە، کە بەمەی خوارەوە ئەو حیکمەتە کورت دەکەینەوە:

هەموو کات و سەردەمێك پێویستی بە واتا و ناوەرۆکی "مەهدی"یە، کە دەبێت بە بناغەیەك بۆ ورە و هێزی مەعنەوییان و، لە نائومێدی ڕزگاریان دەکات. کەواتە دەبێ هەموو سەردەمێك بەشێکی لەم واتایە هەبێت. هەروەها دەبێ خەڵکی هەموو سەردەمێك لە مەترسیی کەسانی خراپکار وریا و بێدار بن، لەوانەی کە سەرۆکایەتیی نیفاق دەکەن و، پێشەوای هێز و تەوژمێکی گەورەی شەڕ و خراپکارین، تاکو مرۆڤی هیچ سەردەمێك بە گوێنەدان و بایەخپێنەدان، ئەم لایەنە پشت گوێ نەخات و جڵەو بۆ نەفس شل نەکات!

خۆ ئەگەر کاتی پەیدابوونی "مەهدی" و "دەججال" و کەسانی هاوچەشنیان دەستنیشان کراو بوایە، ئەوا بەرژەوەندیی ئیرشاد و حیکمەتی ڕێنمایی بەزایە دەدرا و لەدەست دەچوو!

ئنجا نهێنیی جۆراوجۆریی ئەو ڕیوایەتانەش کە لە بارەی ئەم دوانەوە هەن، بریتییە لەوەی کە:

ئەو کەسانەی فەرموودە پیرۆزەکانی ئەم بابەتەیان لێكداوەتەوە، ئیجتیهاد و تێگەیشتنەکانی خۆیان تێکەڵی دەقی فەرموودەکان کردووە، وەك ئەوەی کە بەپێی بۆچوونی خۆیان ڕووداوەکانی "مەهدی"و "دەججال"یان وا لێك داوەتەوە کە لە دەوروبەری شام و بەصرە و کووفە ڕوو دەدەن! چونکە لەو سەردەمانەدا ئەمانە گرنگترین شاری نزیکی مەڵبەندی خەلافەت بوون لە مەدینەی مونەووەرە و شامدا..

یان بۆ لێکدانەوەی ئەو فەرموودانە پێیان وابووە ئەو ئاسەوارە مەزنانەی کە "کەسێتیی مەعنەوی"ی "مەهدی" و "دەججال" دەنوێنن یان دەستە و تاقمەکانیان ئەنجامیان دەدەن، هی کەسایەتیی خودی ئەو تاکە کەسانە بن! ئەم چەشنە لێکدانەوەیەش بوو بە مایەی ئەوەی کە وابزانرێت ئەو جۆرە کەسانە بە شێوەیەکی نائاسایی پەیدا دەبن و، هەموو خەڵکیش دەیانناسن! کەچی لە ڕاستیدا = وەك پێشتر وتمان= دنیا گۆڕەپانی ئیمتیحان و تاقیکردنەوەیە و، خواوەندیش کاتێ کە مرۆڤ تاقی دەکاتەوە ئیختیاری لێ داناماڵێت، بەڵکو دەرگای ئیختیار لە بەردەم ژیریی ئەودا دەخاتە سەر پشت تاکو سەرپشك بێت لە هەڵبژاردنی هەر هەڵوێستێكدا کە پێی پەسەند بێت. لەبەر ئەوە، ئەو جۆرە کەسانە = واتە: "دەججال" و "مەهدی" = لە کاتی پەیدابوونیاندا لە لایەن کەسانێکی زۆرەوە ناناسرێن، تەنانەت ئەو دەججالە سامناکەش لە سەرەتادا نازانێت کە خۆی دەججالە، بەڵکو ئەوانە دەیناسن کە بە نووری ئیمانی تیژی ناخبین بۆی دەڕوانن.

سەبارەت بە دەججالەوە، کە یەکێکە لە نیشانەکانی قیامەت، پێغەمبەر = صلی اللّٰه علیه وسلم = فەرموویەتی: ڕۆژێکی وەك ساڵێك وایە و ڕۆژێکیشی وەك مانگێك و ڕۆژێکیشی وەك حەفتەیەك و ڕۆژەکانی تریشی وەك ڕۆژانی ئێوە وایە[5] و، هەموو دنیاش دەنگی دەبیستن و، بە ماوەی چل ڕۆژیش گەشتی زەوی دەکات.

جا ئەو کەسانەی کە ویژدانیان بەکار نەهێناوە، وتوویانە: ئەم ڕیوایەتە مەحاڵە و، ئینکارییان کردووە. نەخێر، هەرگیز مەحاڵ نی‌یە، بەڵکو حەقیقەتی ئەم ڕیوایەتە = والعلم عند الله = ئەمەی خوارەوەیە:

فەرموودە پیرۆزەکە ئاماژەی تێدایە بۆ سەرهەڵدانی کەسێك لە لایەنی باکوورەوە = کە چڕترین ناوچەی جیهانی کوفرە = و بۆ ئەوەش کە سەرکردایەتیی تەوژمێکی مەزنی بەرهەمو ئەنجامی ماددیەتی سەرسەخت دەخاتە ئەستۆی و، خەڵکی بۆ لای ئیلحاد و ئینکاریکردنی بەدیهێنەر بانگ دەکات. جا واتای ئەم حەدیثە ئاماژەی تێدایە بۆ سەرهەڵدانی ئەو کەسە لە باکووری جیهانەوە و، ئەم ئاماژەیەش هێمایەکی حەکیمانەی تێدایە کە بریتی‌یە لەوەی:

ساڵێکی بازنە نزیکەکەی جەمسەری باکوور شەو و ڕۆژێکە، چونکە شەش مانگی ساڵ لەوێ شەوە و شەشەکەی تریشی ڕۆژە. واتە ڕۆژەکەی ئەم دەججالە ساڵێکە، وەك لە فەرموودەکەدا هاتووە: "ڕۆژێکی دەججال ساڵێکە" کە ئەمەش ئاماژەیە بۆ ئەوەی لە نزیکی ئەو بازنەیەوە پەیدا دەبێت. مەبەستیش لەوەی کە " ڕۆژی دووهەمی مانگێکە" ئەوەیە کە هەتا لە باکوورەوە بەرەو ناوچەکانی خۆمان بێین وای لێ دێت کە هەندێ جار مانگێکی تەواو یەك ڕۆژ دەبێت، چونکە لە هاویندا یەك مانگ خۆر ئاوا نابێت. ئەمەش ئاماژەیەکی ترە بۆ ئەوەی کە دوای ئەوەی دەججال لە باکوور سەریهەڵدا، ئەوێ جێ دەهێڵێ و بەرەو جیهانی شارستانێتی دێت..

ئەم ئاماژەیەش لە گێڕانەوە(إسناد)ی ڕۆژەوە بۆ لای دەججال ، هاتووە.. بەم چەشنە هەتا لە باکوورەوە بەرەو باشوور نزیك ببینەوە دەبینین "خۆر" یەك حەفتە ئاوا نابێت، تا وای لێ دێت جیاوازیی نێوان خۆرهەڵهاتن و خۆر ئاوابوون سێ کاتژمێر دەبێت. ئەو کاتەی کە لە ڕووسیا دیل بووم لە شوێنێکی وەك ئەمەدا بووم، ئەوەبوو لە شوێنێکی نزیکمانەوە خۆر تا یەك حەفتە ئاوا نەدەبوو، تەنانەت خەڵکی دەچوونە دەرەوە بۆ بینینی دیمەنی ناوازەی خۆرئاوابوون!

سەبارەت بە گەیشتنی دەنگی دەججال بە هەموو شوێنێکی جیهان و، گەشتکردنیشی بە ماوەی چل ڕۆژ بە زەویدا، ئەوا ئامێرەکانی ڕادیۆ و

تەلگراف و تەلەفۆن و، هۆکارە تازەکانی گواستنەوەی چەشنی شەمەندەفەر و فڕۆکە، شیتەڵیان کردوونەتەوە. خۆ ئەو موڵحیدانەی کە تا دوێنێ ئەم دوو حاڵەتەیان بە مەحاڵ دەزانی و ئینکارییان دەکردن، ئەمڕۆ وەك شتێکی ئاسایی دەیبینن.

سەبارەت بە یەئجووج و مەئجووج و بەربەستەکەشەوە کە نیشانەی قیامەتن، لە پەیامێکی تردا هەندێ بە درێژی لەسەرم نووسیون، خوێنەری بەڕێز بۆ ئەوێ ڕەوانە دەکەم. بەڵام لێرەدا دەڵێم: هەروەك دوێنێ دوو تیرەی: "مانجۆر" و "مەغۆل" کۆمەڵگاکانی مرۆڤایەتییان کاول کرد و بوون بەهۆی بنیاتنانی بەربەستی چین، گەلێ ڕیوایەتیش هەن کە ئاماژە دەکەن بۆ ئەوەی لەگەڵ نزیكبوونی بەرپابوونی قیامەتیشدا شارستانێتیی نوێ دادەڕمێت و بە زەبری شەقی سامناکی بیروباوەڕە تۆقێنەر و ئاژاوەچییەکەی ئەوان کاول دەبێت.

لێرەدا هەندێ کەسی موڵحید دەپرسن:

ئەم دەستە و تاقمەی ئادەمیزاد لە کوێن کە پێشتر ئەم چەشنە کارانەیان ئەنجام داوە و لەمەولاش ئەنجامی دەدەن؟

وەڵام: "کوللە" دەرد و پەتایەکی کشتوکاڵییە و، لە وەرزێکی تایبەتیدا ناوچەیەکی دیاریکراو دادەگرێت و پاشان بەپێی گۆڕانی وەرز بە تەواوی ون دەبێت. جا تایبەتکارییەکانی ئەو ڕەگەزانەی کوللە کە کشتوکاڵی ئەو ناوچەیان تەفروتوونا کرد، لەناو ناخی هەندێ تاکی دەستنیشانکراوی ئەواندایە و، هەمان دەرد و پەتا = بە فەرمانێکی خوایی = لە وەرزێکی دیاریکراودا و بە ژمارەیەکی زۆر، سەر هەڵدەدەنەوە. واتە حەقیقەتی ڕەگەزەکانیان لەبەر چاودا نامێنن، بەڵام ناپووکێنەوە، تاکو سەر لەنوێ لە وەرزێکی دیاریکراودا سەرهەڵبدەنەوە.

هەروەك ئەم دیاردەیە لە کوللەدا بەم شێوەیە.. بە هەمان جۆر، ئەو نەتەوانەش کە لە سەردەمێكدا خراپکارییان بە ناو جیهاندا بڵاوکردەوە، لە کاتێکی دیاریکراودا و بە فەرمان و ویستی خوای گەورە، بۆ لەناوبردنی مرۆڤایەتی سەر

هەڵدەدەنەوە و، جارێکی تریش شارستانێتیی مرۆڤ دەڕووخێننەوە. بەڵام ورووژاندنی ئەم جارەیان بە شێوەیەکی تر دەبێت! ولا يَعلمُ الغيبَ إلاّ الله.

دەستووری نۆهەم:

داهات و بەرهەمی هەندێ بابەت و مەسەلەی "ئیمانی" ڕوویان لە چەند کاروبارێکی سەر بەم جیهانە تەسك و پابەندەی دنیایە و، هی بەشێکی تریشیان ڕووی لە جیهانی هەمیشەیی سەربەست و فراوانە..

جا لەبەر ئەوەی بەشێکی ئەو فەرموودانەی لە بارەی نرخ و بەهای کردەوە چاکەکانەوە دەدوێن، پێغەمبەری ئازیز = صلی الله علیه وسلم = بە شێوازێکی ڕەوانبێژی ئەوتۆ دەریبڕیون کە لەگەڵ حیکمەتی "تەرغیب و تەرهیب"دا بگونجێ، ئەوا هەندێ لەو کەسانەی کە بە وردی ناڕوانن، گومانیان وا بردووە کە ئەو فەرموودانە موبالەغەیان تێدا بێت! نەخێر هەرگیز موبالەغەیان تێدا نییە، بەڵکو هەموویان عەینی ڕاستی و حەقیقەتن.

بۆ نموونە: ئەو شتەی کە زەینی کەسانی بێویژدان دەڕووشێنێت و دەیانهەژێنێت، ئەم فەرموودەیەی خوارەوەیە:

"لو كانت الدنيا تَعْدِلُ عند الله جناحَ بعوضةٍ ما شرب الكافر منها جرعة ماء"[6] أو كما قال.

حەقیقەتی ئەم فەرموودەیە بریتییە لەوەی کە:

وشەی "عند الله" لەم حەدیثەدا جیهانی هەمیشەیی دەگەیەنێت. چونکە ئەو ڕووناکییەی کە لە جیهانی هەمیشەییەوە تیشکی دابێت = با هێندەی باڵە مێشوولەیەکیش بێت = لەبەر ئەوەی هەمیشەییە، ئەوا گەلێ گشتی و فراوانترە لەچاو نوورێکی کاتیدا، با پڕ بە پڕی گۆی زەویش بێت.

واتای ئەم فەرموودەیە بەراورد لە نێوان باڵە مێشوولە و جیهانی گەورەدا ساز ناکات، بەڵکو بۆ بەراوردکردنی دنیای هەموو کەسێکە = کە لە چوارچێوەی تەمەنە کورتەکەیدایە = لەگەڵ نووری بەردەوام درەخشانی ئەو دنیادا،

هەرچەندەش بە ئەندازەی باڵە مێشێکی ڕێژنەی خوای گەورە و چاکەکاری‌یە گشتی‌یەکەی ئەو بێت.

پاشان دنیا دوو، بەڵکو سێ ڕووی هەیە:

یەکەم: ڕوویەکە، بە چەشنی ئاوێنە، درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خوا دەداتەوە.

دووهەم: ڕوویەکە دەڕوانێتە ئەودنیا، واتە دنیا لەم ڕووەدا کێڵگەی قیامەتە.

سێهەم: ئەو ڕووەیە کە بۆ عەدەم و نەمان دەڕوانێت.

ئەم ڕووەی سێهەمە کە خوای گەورە لێی ڕازی نی‌یە و، بە دنیای ئەهلی گومڕایی ناسراوە.

کەواتە مەبەست بەو دنیایەی لە فەرموودە پیرۆزەکەدا باس کراوە دنیا مەزنەکە نی‌یە کە ئاوێنەی ناوە جوانەکانی خوایە و چەند نامەیەکی صەمەدانی‌یە، هەروەها ئەو دنیایەش نی‌یە کە کێڵگەی دوارۆژە، بەڵکو مەبەست دنیا پێچەوانەکەی ئاخیرەتە کە سەرچاوەی هەموو گوناهـ و تاوانێك و کانگای گشت بەڵا و گیروگرفتێکە و، هی دنیاپەرستانە کە لەچاو ئەو جیهانە هەمیشەیی‌یەی دوارۆژدا، کە بە بەندە ئیمانداراکانی خواوەند دەبەخشرێن، کێشی گەردیلەیەکیشی نی‌یە.

جا ئەم حەقیقەتە ڕاست و ڕەوایە چەندە دوورە لەو گومانەی ئەهلی ئیلحادی ستەمکار، کە بە موبالەغەیان لە قەڵەم دەدا.

نموونەیەکی تر: مولحیدان بە تەواوی پێیان لە بێویژدانی ڕاکێشاوە و لەو گومانەدا بوون کە: ئەو باسانەی لە بارەی "پاداشتی کردەوەکان" و "فەزڵی هەندێ سوورەتی قورئان"ەوە لە فەرموودە پیرۆزەکاندا ڕیوایەت کراون، موبالەغەیەکی دوور لە ژیری‌یان تێدا بێت. تەنانەت وتووشیانە: ئەوانە مەحاڵن!

بۆ نموونە: لە حەدیثدا هاتووە کە خوێندنی سوورەی "فاتیحە" پاداشتی هەموو قورئانی هەیە[7] و، سوورەی "ئیخلاص"یش هاوسەنگی سێیەکی قورئانە[8] و، سوورەی "الزلزلة"یش چواریەکی قورئانە[9] و،

سوورەی "الکافرون"یش چواریەکی قورئانە[10] و، سوورەی "یس"یش دە هێندەی قورئان پاداشتی هەیە[11].

جا ئەو کەسانەی کە بە وردی و لەسەرخۆیی ناڕواننە ئەم باسە و خاوەنی ویژدان نین، ناوەرۆکی ئەم ڕیوایەتانەیان پێ مەحاڵە، چونکە دەڵێن: چۆن دەکرێ تەنها سوورەتی "یس" ئەم هەموو فەزڵەی ببێت لە کاتێکدا کە تەنها سوورەتێکی قورئانە و گەلێ سوورەتی خاوەن فەزڵی تریش لە قورئاندا هەن؟

وەڵام: ڕاستیی ئەم ڕیوایەتانە بریتی‌یە لەوەی کە:

هەموو یەکێك لە پیتەکانی قورئانی پیرۆز پاداشتێکی هەیە، کە بریتی‌یە لەوەی بە یەك "کردەوەی چاك" دەژمێررێت، بەڵام بە فەزڵ و بەخشندەیی خوای گەورە پاداشتی ئەم پیتانە زیاد دەکەن تا هەندێ جار دە "چاکە" بەرهەم دەهێنن و هەندێ جاریش حەفتا و هەندێ جاری تریش حەوسەد (وەك لە پیتەکانی آیة الکرسي)دا، جاری واش هەیە هەزار و پێنج سەد (وەك پیتەکانی سوورەی ئیخلاص) هەندێ جاری دیکەش دە هەزار "چاکە" بەرهەم دەهێنن (وەك خوێندنەوەی ئایەتەکانی قورئان لە کاتە باشەکان و شەوی نیوەی شەعباندا) هەندێ جاری تریش سی هەزار بەرهەم دەهێنن (وەك خوێندنەوەی ئایەتەکانی قورئان لە شەوی قەدردا). بەم جۆرە، چاکە و پاداشتەکان پەرە دەسێنن و زیاد دەکەن. دەتوانرێت لە ئایەتی پیرۆزی: (**خيرٌ مِنْ اَلفِ شَهرٍ**)دا (القدر:٣) زیادبوونی پاداشت بۆ سی‌هەزار وەربگیرێت.

بەم جۆرە دەرکەوت کە مەبەست لەو فەرموودانە بەراورد و هاوسەنگ‌کردنی ئەو سوورەتانە نی‌یە لەگەڵ قورئانی پیرۆزدا بەم پاداشت زیادبوونە بەردەوامەیەوە، نەخێر، بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە: دەکرێ پاداشتی زیادبوونی هەندێ سوورەت لەگەڵ پاداشتە بنەڕەتی‌یەکەی قورئاندا بەراورد و هاوسەنگ بکرێن.

با بە نموونەیەك ئەمە ڕوون بکەینەوە:

گریمان کێڵگەیەك هەزار دەنکە گەنمەشامیی تێدا چێنرابێت، خۆ ئەگەر تەنها دەنکێك لەو هەزارە حەوت گلك بگرێت و هەریەك لەو گلکانەش سەد دەنکیان

پیۆوە بێت، ئەوا ئەو کاتە یەك دەنك لەو گەنمەشامییانە بەرامبەر دوو لەسەر سێی گەنمەشامییە چێنراوەکانی ناو کێڵگەکە دەردەچێت.

هەروەها ئەگەر وا دابنێین دەنکێکی تر دە گلکی گرتبێت و هەریەك لەو گلکانەش سەد دەنکە گەنمەشامیان پیۆوە بێت، ئەوا هەر تەنها ئەو دەنکە گەنمەشامییە یەکسان دەبێت بە دوو هێندەی ئەوەی لە کێڵگەکەدا چێنراون!

بۆ خۆت لەبەر ڕووناکیی ئەم نموونەیەدا ئەمەی خوارەوە لێك بدەرەوە:

وا ئێستا قورئانی پیرۆز بە وێنەی کێڵگەیەکی نوورانی و موقەددەسی ئاسمانیی ئەوتۆ تەسەوور دەکەین کە هەر پیتێکی بە پاداشتە بنەڕەتییەکەی خۆیەوە = بێ گوڵەگەنم و گلکەکانی = وەك دەنکە دانەوێڵەیەك وایە. جا ئەگەر ئەمە بەسەر نموونەکەی پێشوودا جێبەجێ بکەیت، ئەوا دەتوانیت لە فەزڵ و گەورەیی سوورەتەکانی: (یس، الإخلاص، الکافرون، الزلزلة) تێبگەیت کە فەرموودەی پیرۆزیان لە بارەوە هاتووە، لەچاو پاداشتی بنەڕەتیی پیتەکانی قورئاندا.

نموونەی ئەمە:

پیتەکانی قورئانی پیرۆز سێسەد هەزار و شەش سەد و بیست پیتن. پیتەکانی سوورەی ئیخلاسیش لەگەڵ (**بسم الله**)دا شەست و نۆ پیتن. خۆ سێ هێندەی شەست و نۆ دانەش دەکاتە دووسەد و حەوت پیت. واتە پاداشتی هەریەك لە پیتەکانی سوورەی ئیخلاس نزیکی هەزار و پێنج سەد پاداشت دەردەچێت. بە هەمان جۆر، ئەگەر پیتەکانی سوورەی "یاسین"یش بژمێریت و ڕێژەی ئەو پیتانە لەگەڵ سەرجەمی پیتەکانی قورئاندا بهێنیت و پاشان زیادە پاداشتی "یەك بە دە" ڕەچاو بکەیت، ئەوا دەبینیت کە هەر پیتێکی ئەو سوورەتە نزیکەی پێنجسەد پاداشتی هەیە.

خۆ ئەگەر بەم شێوەیە ئەو فەرموودانەی تریش لێكبدەیتەوە کە لە بارەی فەزڵ و گەورەیی سوورەتەکانی تری قورئانەوە ڕیوایەت کراون، ئەوا بۆت دەردەکەوێت کە چەندە ئەو فەرموودانە ڕاستییەکی تەواوی ڕەگداکوتاون و، چەندەش دوورن لەوەی هیچ شتێکی ئەوتۆیان تێدا بێت کە پەنجە بۆ موبالەغە و زیادەڕەوی کردن لە گوفتاردا، درێژ بکەن.

دەستووری دەهەم:

هەروەك لەناو زۆربەی جۆرەكانی بوونەوەراندا ڕوو دەدات، بە هەمان جۆر لەناو مرۆڤیش‌دا هەندێ جار كەسانێك پەیدا دەبن كە هەندێ كار و ڕەفتاری دەراسا(خارق للعادة)یان پێوە دەردەكەوێت. جا ئەگەر ئەم كەسە هەڵكەوتووە لە كاری خێر و چاكەدا پێش كەسانی تر كەوتبێتەوە، ئەوا دەبێت بە مایەی شانازیی هاوڕەگەزەكانی، دەنا مایەی شووم و بەڵایە بۆیان.

جا هەریەك لەو جۆرە كەسە هەڵكەوتووانە بە وێنەی كەسایەتی‌یەكی مەعنەوی لە هەموو شوێنێكی كۆمەڵدا سەرهەڵدەدات و، كەسانی تر هەوڵ دەدەن لەو كارانەدا لاسایی ئەو بكەنەوە و بە چوستی و لێبڕانەوە تێ‌دەكۆشن بگەنە ئاستی، كە لەوانەشە هەر تەنها یەكێكیان بتوانێت لە فلاّن یان فیسار كاردا پێی بگاتەوە. كەواتە ئەم مەسەلەیە لە ڕووە مەنتیقی‌یەكەیەوە مەسەلەیەكی مومكینە و دەگونجێ بە چەشنێكی شاراوە و نادیار و ڕەها "تاك"ێكی دەراسای ئاوا لەناو ئەو "جۆر"ە بوونەوەرەدا ببێت، واتە بەم كارەی بووە بە كەسێكی هەمەكی(شخص كلي)، بەو واتایەی كە دەگونجێ ئەم جۆرە كارە بەرهەمی ئاوا ئەنجام بێنێت.

ئێستا فەرموو لە ڕووناكیی ئەم نموونەیەدا سەیری چەند فەرموودەیەكی پیرۆز بكە كە بەم واتایانەی خوارەوە هاتوون:

"من صلّى ركعتين كذا فله أجر حجّة"[12] واتە: پاداشتی دوو ڕكات لە چەند كاتێكی دیاریكراودا بەرامبەر بە حەجێكە، ئەمەش ڕاستی‌یەكی چەسپاوە.
كەواتە "دەگونجێ" هەموو دوو ڕكاتە نوێژێك لە ڕووی هەمەكێتی‌یەوە ئەم واتایە هەڵبگرێت، بەڵام ڕوودانی "ڕاستەقینەی" ئەم جۆرە ڕیوایەتانە نە هەمیشەیین و نە گشتین، چونكە "قبووڵبوون" چەند مەرجێكی دەست‌نیشانكراوی خۆی هەیە.
لەبەر ئەوە، ئەم چەشنە ڕیوایەتانە سیفەتی هەمەكێتی و بەردەوامی‌یان تێدا نی‌یە بۆ هەموو دوو ڕكاتە نوێژێكی وەها. كەواتە لە ڕاستی‌دا یان كاتی و ڕەهان، یان مەسەلەیەكی "مومكین"ی هەمەكین. هەمەكی‌بوونیش لەم چەشنە فەرموودانەدا لە ڕووی ئیمكانی ئیعتیباری‌یەوەیە، وەكو ئەوەی كە وتراوە: "غەیبەت وەك قەتڵ وایە" كە مەبەست تیای‌دا ئەوەیە مرۆڤ بە غەیبەت كردن دەبێت بە ژەهرێكی

کوشندە. هەروەها وەك: "قسەی جوان صەدەقەیەکی چەشنی ئازادکردنی بەندەیەکە".

حیکمەتی داڕشتنی ئەم فەرموودانە بەم جۆرە شێوازانە لەوەدایە کە: ئیحتیمالی ڕوودانی ئەم سیفەتە مەعنەوی‌یە کاملە لە هەموو شوێنێك و بە شێوە ڕەهاکەی، پێش‌چاو بخرێت. چونکە بۆ مەبەستی ئامۆژگاری و تەرغیب و تەرهیب زیاتر جێ دەگرێت و پتر دەروونەکان بۆ کاری خێر هان دەدات و لە خراپکاری دووریان دەخاتەوە.

پاشان دەبێ بیشزانین کە کاروبارەکانی جیهانی هەمیشەیی بە تەرازووەکانی ئەم جیهانەی ئێستامان هەڵناسەنگێنرێن، چونکە دەگونجێ مەزنترین شتی ئەم جیهانەمان هێشتا بە بچووکترین شتی ئەوێ دانەنرێت و پێی بەراورد نەکرێت. جا پاداشت‌دانەوەی کردارەکان لەبەر ئەوەی ڕووی لەو جیهانە هەمیشەیی‌یەی ئەوێ‌یە، ئەوا تێڕوانینە دنیایی‌یە تەسکەکانمان لە ئاستی‌دا کورتە و، ئێمە لەوەدا دەستەوسانین کە بە ژیری‌یە سنووردارەکانمان پەیی پێ ببەین.

بۆ نموونە: ڕیوایەتێك هەیە سەرنجی ئەو کەسانە ڕادەکێشێت کە بە وردی ناڕوانن و لە بڕیارەکانیاندا ویژدان بەکار ناهێنن، ئەویش بریتی‌یە لەو ڕیوایەتەی کە دەفەرموێت: "هەر کەسێك ئەمانە بخوێنێت بە وێنەی پاداشتی "مووسا و هاروون"ی دەدرێتی:

"الحمد لله رب السموات ورب الأرضين رب العالمين، وله الكبرياء في السموات والأرض وهو العزيز الحكيم..

الحمد لله رب السموات ورب الأرضين رب العالمين، وله العظمة في السموات والأرض وهو العزيز الحكيم، وله الملك ربّ السموات وهو العزيز الحكيم".

حەقیقەتی ئەم فەرموودانە و هاووێنەکانیان، کە زەینەکان دەورووژێنن، ئەوەیە کە:

ئێمە مەودای ئەو پاداشتە نازانین کە دوو پێغەمبەری مەزنی وەك حەزرەتی مووسا و هاروون = درووديان لەسەر بێت = بە دەستی دەهێنن. مەگەر بەپێی

بۆچوونەکانمان و لە چوارچێوەی بیری تەسك و ڕوانینی دنیایی کورت و کەممانەدا، کەواتە حەقیقەتی ئەو پاداشتەی کە بە خوێندنی ئەو ویردە دەست بەندەیەکی تەواو کۆڵەوار دەکەوێت و لە لایەن پەروەردگارێکی بەسۆزی خاوەن میهرەبانیی ڕەهاوە لە ژیانێکی هەمیشەیی‌دا دەی‌درێتێ، دەگونجێ بە وێنەی ئەو پاداشتە بێت کە بە عەقڵە کەم و کورتەکانی خۆمان و بەگوێرەی بازنەی زانیاری و ئاسۆی بیرکردنەوەمان بۆ ئەو دوو پێغەمبەرە مەزنەمان دانابوو!

ئێمە لەمەدا وەك ئەو مرۆڤە دەشتەکی‌یە واین کە پادشای نەدیوە و پەی بە مەزنی‌یەکەی نابات و لە ڕوانینی کورت و بیرکردنەوەی تەسکی خۆی‌دا پادشا بە کەسێکی وەك ڕیش سپیی ئاوایی یان نەختێ لەو گەورەتر دادەنێت! تەنانەت لە خۆرهەڵاتی تورکیادا کەسانێکی گوندنشینی هێندە ساویلکە و سادەمان لە دەوروبەردا بوون کە دەیان وت: پادشا لە نزیکی ئاگردانەکە دادەنیشێت و هەر بۆ خۆیشی سەرپەرشتیی ئامادەکردنی خواردنەکەی دەکات! بەو واتایەی کە ئەوپەڕی بۆچوونی گوندنشینەکە لە بارەی گەورەیی پادشاوە ناگاتە ئاستی پلەی فەرماندەی تیپێکی سوپا. جا ئەگەر بە یەکێك لەو جۆرە کەسانە بوترێت: گەر فلاّنە کارم بۆ ئەنجام بدەیت بە پلەی پادشایی پاداشتت دەدەمەوە (واتە بە پلە و پایە و ڕێزی فەرماندەی تیپ) ئەم گوفتارە ڕاست دەبێت، چونکە پادشا هەر تەنها هێندەی فەرماندەی تیپ خاوەنی مەزنایەتی‌یە لە زەین و بیری تەسکی گوێبیستەکەدا.

جا ئێمە وەختە بە وێنەی ئەم مرۆڤە دەشتەکی‌یەش بە ژیری‌یە تەسك و بیرە کورت و ڕوانینە کول و کاسە دنیایی‌یەکەمان لەو ڕاستی‌یانە تێ نەگەین کە لە بارەی پاداشتی کردەوەکانەوە هاتوون و ڕوویان لە جیهانی دوارۆژە. چونکە فەرموودە پیرۆزەکە بەراورد ساز ناکات بۆ پاداشتی ڕاستەقینەی حەزرەتی مووسا و هاروون = درووديان لەسەر بێت = کە لای ئێمە نەزانراوە، لەگەڵ پاداشتی ئەو بەندەیەی کە ویردەکە دەخوێنێت. نەخێر.. چونکە قاعیدەی شوبهاندنی شتێك بە شتێکی تر بریتی‌یە لە: قیاس‌کردنی شتێکی "نەزانراو" بە شتێکی "زانراو" واتە پەی‌بردن بە حوکمی شتە "نەزانراوەکە" لە ڕێی زانینی حوکمی شتە "زانراوەکە"وە.

واتە مەبەستی حەدیثەکە بەراوردکردنی ئەو پاداشتەیە کە بەپێی بۆچوونی خۆمان لامان زانراوە، لەگەڵ پاداشتی ڕاستەقینەی ئەو بەندە ذیکرخوێنە، کە پاداشتێکە لای ئێمە نەزانراوە.

پاشان ئەو وێنەیەی "خۆر" کە چ ڕووی دەریا و چ دڵۆپێك ئاو دەیدەنەوە، هەمان وێنەیە و جیاوازییان تەنها لە "نەوعییەت"دایە، ئەوەتا هەردووکیان وێنە و ڕووناکیی خۆر دەدەنەوە. کەواتە ڕۆحی هەریەك لە حەزرەتی مووسا و هاروون = درووددیان لەسەر بێت = لە ڕاستیدا ئاوێنەیەکی بێ گەردی وەك دەریایە، ماهییەتی پاداشتەکانیان دەداتەوە، وەك ئەوەی کە ڕۆحی ئەو بەندە ذیکرخوێنەی کە دەڵێی دڵۆپێك ئاوە پاداشتی ذیکرەکانی ئەو بەندەیە دەداتەوە. کەواتە لە ڕووی: ماهییەت و چەندایەتییەوە، پاداشتی هەردووك هەر یەکێکە، بەڵام "جۆرەکانیان" جیاوازە، بە گوێرەی جیاوازیی قابیلییەتی ئاوێنەکان.

پاشان هەندێ جار وتنەوەی ذیکر و تەسبیحاتێکی دیاریکراو، یان خوێندنەوەی تەنها یەك ئایەت، هێندە دەرگای میهرەبانی و بەختەوەری لە مرۆڤ دەکاتەوە کە پەرستشی شەست ساڵ ئەو دەرگایانەی لێ ناکاتەوە. واتە هەندێ "حاڵەت" هەن کە تەنها یەك ئایەت بە ئەندازەی سوودی سەرتاسەری قورئان سوود بە مرۆڤ دەگەیەنێت.

پاشان ئەو ڕێژنە پەروەردگارییانەی کە بە خوێندنەوەی تەنها یەك ئایەت لە پێغەمبەری خۆشەویست = صلی اللّٰه علیه وسلم = دەردەکەون، لەوانەیە یەکسان بێ بە ڕێژنەیەکی کاملّی ئەوتۆ کە خوای گەورە بە پێغەمبەرێکی تری دەبەخشێت، چونکە پێغەمبەر = صلی اللّٰه علیه وسلم = مایەی لێدەرکەوتنی ئیسمی ئەعظەمە. جا ئەگەر بوترێت: "بەندەی ذیکرخوێن، بە فەزڵی میراتگریی پێغەمبەرایەتییەوە، بە بۆن و بەرامەیەکی سێبەری ئیسمی ئەعزەم بەهرەمەند بووە و، لە بازنەی قابیلییەت و لێهاتنی خۆیدا پاداشتێکی لەسەر ئەوە دەست کەوتووە بە ئەندازەی ئەو ڕێژنە خواییەی کە یەکێك لە پێغەمبەرانی تر پێی بەهرەمەند بووە" گەر ئەمە بوترێت، ئەوا هەرگیزاو هەرگیز ئەم قسەیە پێچەوانەی حەقیقەت نابێت.

ئنجا ئەو پاداشتەی لێرەدا مەبەستە هی جیهانی ڕووناکیی هەمیشەیی‌یە، کە دەکرێ لەوێ جیهانێك لەناو تەنها یەك گەردیلەدا جێی ببێتەوە، بە چەشنی ئەوەی کە وێنەی ئاسمانەکان بە ئەستێرەکانیەوە لە پارچە شوشەیەکی بچووکدا جێی دەبێتەوە و تیایدا دەبینرێت! کەواتە هەر بەم جۆرە، خوێندنەوەی تەنها یەك ئایەت یاخود ذیکرێکی دیاریکراو، بە نیازێکی بێ گەرد، دەگونجێ خاوێنی‌یەکی وەك شووشە لە ڕۆحی مرۆڤدا بەرهەم بێنێت و، بتوانێت پاداشتێکی نوورانیی وەك ئاسمانە فراوانەکان لە خۆیدا جێ بکاتەوە.

ئەنجام: ئەی ئەو کەسەی کە بێ لێکۆڵینەوە و لێوردبوونەوە و، بە چاوی ڕەخنە و توانج دەڕوانێتە هەموو شتێك!! ئەی خاوەنی ئیمانی لاواز و بیری پڕ لە فەلسەفەی ماددی!

کەمێك ویژدان بەکار بێنە! بەردەوام سەرنج لەم "دە" دەستوورانە بدە و، نەکەی پەنجەی ئیعتیراز بۆ فەرموودە پیرۆزەکان ڕابکێشیت و، پاشان بۆ شتێك کە گومان لە دڵتدا دروست بکات سەبارەت بە پلە و پایەی عیصمەتی پێغەمبەرایەتیی پێغەمبەری ئازیز = صلی الله علیه وسلم = بە بیانووی ئەوەی کە پێت وابێت شتێك لە ڕیوایەتێکدا هەبێت پێچەوانەی واقیع و حەقیقەت بێت!

ئەم "دە" دەستوورە و بواری پیادەکردنیان وات لێ دەکەن کە لە پلەی یەکەمدا واز لە ئینکاری بهێنیت، ئنجا پاش ئەوەش پێت دەڵێن کە: ئەگەر هەر ناتەواوی و تەفسیرێکی ڕاستەقینە هەبێت ئەوا لە ئێمەدایە (واتە لە دەستوورەکاندا) و بە هیچ جۆرێك لە فەرموودە پیرۆزەکاندا نی‌یە. خۆ ئەگەر کەموکووڕیی ڕاستەقینە لەودا نەبوو، ئەوا لە تێگەیشتنی خراپی خۆتدایە!

پوختەی ئەم قسانە: هەرکەسێك لە ئینکاریکردندا بەردەوامە، دەبێ لە پێش‌دا ئەم "دە" دەستوورە ناوبراوانە پووچەڵ بکاتەوە، دەنا توانای ئینکاریکردنی نی‌یە.

جا ئەگەر بە ڕاستی خاوەنی ویژدانیت، ئەوا بە باشی سەرنج لەم "دە" دەستوورە بدە، پاشان بۆ ئینکاریی هیچ فەرموودەیەکی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = ڕاست مەبەرەوە کە ژیریی تۆ بە پێچەوانەی حەقیقەتی دەبینێت. بەڵکو

بڵێ: لەوانەیە پێویستی بە تەفسیرێك یان تەئویلێك یان لێكدانەوەیەك هەبێت، ئیتر بۆ خۆت واز لە ئیعتیراز گرتن بهێنە.

دەستووری یازدەهەم:

هەروەك قورئانی پیرۆز چەندین ئایەتی موتەشابیهی تێدایە و پێویستیان بە تەئویلە، یاخود داخوازی ئەوەن مرۆڤ تەسلیمی موتڵەقیان ببێت.. بە هەمان جۆر فەرموودەی پیرۆزیش چەند حەدیسێكی موشكەلیان تێدایە، هەندێ جار پێویستیان بە تەفسیر و لێكدانەوەی ورد هەیە. دەتوانیت لە نموونەكانی پێشوودا ئەمە ببینیت.

بەڵێ، مرۆڤی بێدار دەتوانێت خەونی كەسێكی نوستوو لێكبداتەوە، بەڵام ئەو كەسەی كە نوستووە و گوێشی لە گوفتاری بێدارەكانی دەوروبەریەتی، هەندێ جار قسەكانی ئەوان بە شێوەیەك لە شێوەكان لە خەونەكەیدا پیادە دەكات و، بەوەی لەگەڵ خەونەكەیدا بگونجێ لێكی دەداتەوە.

دەسا ئەی ئەو مرۆڤەی كە بە غەفڵەت و فەلسەفەی ماددی خەوی لـێ خراوە!..

بێویژدان! ئەو كەسەی كە خوای گەورە لە بارەیەوە دەفەرموێ: **(مازاغَ البَصَرُ وَما طَغى)** (النجم:١٧).. ئەو كەسەی كە لە بارەی خۆیەوە دەفەرموێ: "تنام عيناي ولا ينام قلبي"[13] ئەو كەسە، بێداری ڕاستەقینەیە. كەواتە ئینكاری ئەو شتانە مەكە كە ئەو دەیانبینێت، بەڵكو لێكی بدەرەوە و لە خەونەكەتدا تەعبیرێكی بۆ پەیدا بكە و تەفسیرێكی بۆ بدۆزەرەوە. چونكە ئەگەر مێشوولەیەك بە كەسێكی نوستووەوە بدات، ئەوا ئاسەواری ئەم پێوەدانەی وەها پێوە دەردەكەوێ كە دەڵێی لە جەنگدا زامدار بووبێت! خۆ گەر دوای بێداربوونەوەی پرسیاری لـێ بكرێ، دەڵێت: بەڵێ، لە جەنگێكی خوێناویدا بووم و تۆپەكانم ئاراستە كرابوون! لـە كاتێكدا كـە بێدارەكانی دەوروبـەری ئەم شـڵەژاویەی ئەو بە پێكەنین و گاڵتەپێ كردنەوە وەردەگرن! كەواتە ڕوانینی غەفڵەتی خەولێخەر و بیری فەلسەفەی ماددی، هەرگیز ناگونجێ بكرێن بە مەحەك بۆ حەقیقەتەكانی نبووەت!

دەستووری دوازدەهەم:

ڕوانینی "نبووەت" و "تەوحید" و "ئیمان".. لە نووری: ئولووهییەت و، ئاخیرەت و، یەکپارچەیی گەردووندا، ڕاستییەکان دەبینێت. چونکە ئەو ڕوانینەی ئەوان ئاراستەی ئەمانە کراوە. بەڵام "زانستی تەجریبی" و "فەلسەفەی نوێ" لە گۆشەی: "هۆکارە زۆرە ماددییەکان" و "سروشت"ەوە شتان دەبینێت، چونکە ڕووی لەمانەیە.

کەواتە ماوەی نێوان هەردوو گۆشەی ڕوانینەکان گەلێ لە یەکترەوە دوورە، لەوانەیە ئامانجێك هەبێت بەلای ئەهلی فەلسەفەوە گەلێ گەورە و گرنگ بێت، کەچی لە ناوەندی مەبەست و ئامانجەکانی زانایانی ئوصوولی دین و زانستی کەلامدا هێندە بێنرخ و نزم بێت کە لەوەدا بێت هەر نەبینرێت و تەنانەت بایەخیشی بۆ دانەنرێت. هەر لەبەر ئەمەشە کە ئەهلی عیلمی تەجریبی لە زانینی تایبەتکاری و زانیاریی دوورودرێژ و وەسفە وردەکانی بوونەوەراندا گەلێ پێشکەوتن، کەچی لە بواری زانستی ڕاستەقینەدا، کە زانستە خوایییە بەرزەکان و قیامەتییەکانن، گەلێ دواکەوتوون. تەنانەت لە سادەترین و کەمزانستترینی ئیماندارانیش بەجێ ماون!

جا ئەو کەسانەی کە ئەم نهێنییە نازانن، پێیان وایە زانایانی ئیسلام لە زانایانی سروشت و فەیلەسووفەکان دواکەوتوون. کەچی لە ڕاستیدا ئەوانەی کە ژیرییان خلیسکاوەتە چاوانیان و تەنها بیر لەو شتانە دەکەنەوە کە بە چاو دەیانبینن و، لە نێوان بوونەوەرانێکی زۆرو زەبەندەدا نوقمبوون، لە کوێ جورئەت و پڕکێشی ئەوەیان تێدایە بە میراتگرانی پێغەمبەران بگەنەوە کە بە مەبەست و ئامانجە خواییە بەرزو بڵندەکان گەیشتوون و پێیان بەهرەمەند بوون؟!

پاشان ئەگەر ڕوانین بۆ هەر شتێك لە دوو گۆشەی جیاوازەوە بێت، ئەوا بێ گومان دوو حەقیقەتی جیاجیا دەردەکەون، کە دەگونجێ هەردووکیان "حەقیقەت" بن. هەرگیزاوهەرگیزیش ڕاستییەکی زانستی و چەسپاوی بێ گومان لەگەڵ ڕاستییەکانی دەقە موقەددەسەکانی قورئاندا پێچەوانە دەرناچێت، چونکە دەستی کورتی زانستی تەجریبی هێندە کۆتایە ناگاتە داوێنی

چمکێکی ڕاستی‌یە بەرز و خاوێنەکانی قورئان. وا تەنها یەك نموونە لەسەر ئەمە دەهێنینەوە:

حەقیقەتی گۆی زەوی بەپێی بینینی "زانایان" ئەوەیە کە:

"زەوی" یەکێکە لە هەسارە گەڕۆکە قەبارە مامناوەندی‌یەکان و، بە دەوری خۆردا دەسووڕێتەوە و، لەچاو هەسارە و ئەستێرە لەژمارە بەدەرەکاندا تەنێکی بچووکی هەیە.

بەڵام گەر بە ڕوانینی "ئەهلی قورئان" بڕوانینە گۆی زەوی ئەوا حەقیقەتی گۆی زەوی بەو جۆرە دەبێت کە "وتەی پازدەهەم" ڕوونی کردووەتەوە:

ئەو مرۆڤەی کە ناسکترینی بەری درەختی جیهان و، موعجیزەیەکی جامیعی نێوان موعجیزەکانی خواوەندی بەتوانای دانایە و، ناوازەترین و ئازیزترین و نیانترینی بەدیهاتووانە، لەگەڵ ئەوەشدا کە دەستەوسانترین و لاوازترینیشیانە.. ئەم مرۆڤە لەسەر گۆی ئەم زەوی‌یەدا دەژی. کەواتە "زەوی" لانکی ئەم مرۆڤەیە و، هەرچەند لەچاو ئاسمانەکاندا بچووك و بێبایەخ دیارە، کەچی لەم ڕووە و بەم ناوەرۆك و ناوازەیی‌یەی پلەیەکی بەرزی بەدەست هێناوە، تا وای لێ‌هاتووە کە لە ڕوانگەی قورئانەوە "زەوی":

ناوجەرگە و مەڵبەندی گەردوونە لە واتا و ناوەرۆکدا و.. پیشانگای سەرجەم بەدیهاتووە دەراساکانە و.. جێی تیادەرکەوتنی سەرجەم ناوە جوانەکانی خواوەندە، بە ڕادەیەك کە دەڵێی تیشکۆیەکی کۆکەرەوەی ئەو نوورانەیە و.. مەحشەر و ئاوێنەی کارە پەروەردگاری‌یە ڕەهاکانە و.. بازاڕێکی فراوانە بۆ پێش‌چاوخستنی خەللاقییەتی ڕەهای خوای گەورە، بە تایبەت لە بەدیهێنانی ئەندازەیەکی زۆر و زەبەندەی ڕووەك و زیندەوەرە وردەکاندا، بە کەماڵی کەرەم و دەستڕەنگینی و.. نموونەیەکی بچووك و پوختی دروستکراوەکانی جیهانی فراوانی دواڕۆژە و.. کارگەیەکە، لەوپەڕی خێراییدا، بۆ بەرهەمهێنانی چەندین چنین و تانوپۆی هەمیشەیی کار دەکات و.. شوێنی پێش‌چاو خستنی نموونەکانی دیمەنە هەمیشەیی‌یەکانە کە زۆر بە پەلە ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت و..
کێڵگەیەکی تەسکی کاتی‌یە بۆ ڕواندنی ئەو وردیلە تۆوانەی کە بە خێرایی بۆ باخ و بێستانە ڕەنگینە هەمیشەیی‌یەکان پێ‌دەگەیەنرێن.

لەبەر هەموو ئەمانەیە کە قورئانی پیرۆز "زەوی" بە هاوتای "ئاسمانەکان" دادەنێت، لە ڕووی مەزنیی ناوەرۆك و گرنگیی بەدیهاتنیەوە. وەك بلێی زەوی بەرێکی بچووکی درەختێکی گەورە و دلێکی خنجیلانەی جەستەیەکی مەزن بێت. ئەوەتا قورئانی پیرۆز لەگەڵ ئاسمانەکاندا ناوی دەبات و، زەوی لە تایەکدا و ئاسمانەکانیش لە تایەکی تری تەرازوودا دادەنێت و، هەردەم ئایەتی پیرۆزی: (**ربُّ السّمواتِ والاَرض**) دووپات دەکاتەوە.

بەم جۆرە، مەسەلە و کێشەکانی تر لەسەر ئەم نموونەیە قیاس بکە و، تێبگە کە: ڕاستییە سەرەونخون و مردووەکانی فەلسەفە هەرگیز ناتوانن ڕێ لە حەقیقەتە ڕووناك و زیندووەکانی قورئان بگرن و پێچەوانەیان بن. چونکە هەردووکیان حەقیقەتن، بەڵام جیاوازی لە گۆشەی ڕوانیندایە، بۆیە ڕاستییەکانیش جۆراوجۆر دەردەچن.

---

[1] أحاديث المهدي عند الترمذي، وأبي داود، وابن ماجه، والحاكم، والطبراني، وأبي يعلي الموصلي، وأسندوها إلى جماعة من الصحابة. قال الشوكاني في التوضيح: والأحاديث الواردة في المهدي التي أمكن الوقوف عليها منها خمسون حديثاً فيها الصحيح والحسن والضعيف المنجبر، وهي متواترة بلا شك ولا شبهة، بل يصدق وصف التواتر على ما هو دونها على جميع الاصطلاحات المحررة في الأصول، وأما الآثار عن الصحابة المصرحة بالمهدي فهي كثيرة ايضاً، لها حكم الرفع، إذ لا مجال للاجتهاد في مثل ذلك إهـ (الاذاعة لمحمد صديق حسن خان ١١٣ = ١١٤) وانظر التحفة للمباركفوري (٤٨٥/٦). (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی)

[2] وردت احاديث كثيرة بحق دجال المسلمين الموصوف "بالسفياني" نذكر منها:

"عن ابي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يخرج رجل يقال له السفياني في عمق دمشق وعامة من يتبعه من كلب، فيقتل حتى يبقر بطون النساء ويقتل الصبيان فتجمع لهم قيس فيقتلها حتى لا يمنع ذنب تلعة، ويخرج رجل من أهل بيتي في الحرة فيبلغ السفياني، فيبعث اليه جنداً من جنده فيهزمهم فيسير منهم اليه السفياني بمن معه حتى إذا صار ببيداء من الارض خسف بهم فلا ينجو منهم الاّ المخبر عنهم" اخرجه الحاكم في المستدرك ٥٢٠/٤ وقال: هذا حديث صحيح الاسناد على شرط الشيخين ولم يخرجاه، ووافقه الذهبي. (يبقر: يفتح = كلب: ماء بين الكوفة والشام = لا يمنع ذنب تلعة: لا يخلو منه موضع". وأورده السيوطي في اللآليء ٣٨٨/٢ والاسفرايني ٧٥/٢ وانظر البداية والنهاية لابن كثير وتذكرة القرطبي. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی)

[3] عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "لقد كان فيمن كان قبلكم من الأمم ناس محدَّثون من غير أن يكونوا أنبياء، فإن يكن من أمتي أحد فانه عمر" رواه البخاري في فضائل أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم، باب مناقب عمر بن الخطاب رضي الله عنه مسنداً ومعلقاً. وفي الأنبياء، باب ما ذكر عن بني إسرائيل. ورواه مسلم ٢٣٩٨ في فضائل الصحابة، باب فضائل عمر بن الخطاب رضي الله عنه من حديث عائشة رضي الله عنها. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی).

[4] روى مسلم في كتاب الزهد، وصفة الجنة، والإيمان، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: "كنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم إذ سمع وجبة (أي سقطة) فقال النبي صلى الله عليه وسلم تدرون ما هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم. قال: هذا حجر رُمي به في النار منذ سبعين خريفاً فهو يهوي في النار الآن حتى انتهى إلى قعرها" زاد في رواية "فسمعتم وجبتها" (٢١٨٥/٤ = ٣١٨٥ رقم ٢٨٤٤).

وروى أيضاً عن جابر رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قدم من سفر، فلما كان قرب المدينة هاجت ريح شديدة تكاد ان تدفن الراكب، فزعم أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: بعثت هذه الريح لموت منافق، فلما قدم المدينة فإذا منافق عظيم من المنافقين قد مات". (٢١٤٥/٤ رقم ٢٧٨٢). ورواه أحمد بغير هذا اللفظ (٣/٣٤١، ٣٤٦). (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی).

[5] الأحاديث في هذا الباب كثيرة نذكر منها: رواية مسلم: "قلنا يا رسول الله: ما لبثه في الأرض؟ قال: أربعون يوماً، يوم كسنة، ويوم كشهر، ويوم كجمعة، وسائر أيّامه كأيامكم". (صحيح مسلم بشرح النووي ٦٦/١٨) وأخرجه بسياق قريب أبو داود (٤٣٢١، ٤٣٢٢)، والترمذي كلهم من حديث النواس بن سمعان رضي الله عنه. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی).

[6] أصل الحديث: "لو كانت الدنيا تعدل عند الله جناح بعوضة ما سقى كافراً منها شربة ماء" حديث صحيح: أخرجه الترمذي (٢٤٢٢) "تحفة" وأبو نعيم في حلية الأولياء (٢٥٣/٣) والحاكم (٣٠٦/٤) وابن عدي في الكامل (٢٤٩/١) والعقيلي في الضعفاء وعزاه في الجامع الصغير للضياء في المختارة، كلهم من حديث سهل بن سعد رضي الله عنه، وقال الترمذي: هذا حديث صحيح غريب من هذا الوجه وصححه الحاكم. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

[7] حديث: "الحمد لله رب العالمين هي السبع المثاني الذي أوتيتُه والقرآن العظيم". أخرجه البخاري ٣٢٢/٦ وأبو داود ١٤٥/١ والنسائي ١٣٩/٢ من حديث أبي سعيد المعلى. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

[8] حديث: "قل هو الله أحد تعدل ثلث القرآن". أخرجه البخاري ٣٢٥/٦ ومالك في الموطأ وأحمد في المسند وأبو داود ١٤٦١ والنسائي من حديث أبي سعيد الخدري رضي الله عنه. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

[9] عن أنس بن مالك رضي الله عنه: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لرجل من أصحابه: هل تزوجت يا فلان؟ قال: لا والله، ولا عندي ما اتزوج به، قال: أليس معك قل هو الله؟ قال: بلى. قال: ثلث القرآن. قال: أليس معك إذا جاء نصر الله والفتح قال: بلى. قال: ربع القرآن. قال: أليس معك قل يا أيها الكافرون؟ قال: بلى. قال: ربع القرآن. قال: أليس معك إذا زلزلت الأرض؟ قال: بلى. قال: ربع القرآن. قال: تزوج تزوج.. أخرجه الترمذي (٣٠٥٨) "تحفة" وقال: هذا حديث حسن، وأحمد (١٤٦/٣ = ١٤٧) والخطيب في تاريخ بغداد (٣٨٠/١١) وعزاه الحافظ في الفتح (٦١/٩ = ٦٢) لابن أبي شيبة وأبو الشيخ مع زيادة في الحديث وقال: وهو حديث ضعيف لضعف سلمة، وإن حسنه الترمذي إهـ. قلت: وباقي رجال الإسناد ثقات. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

[10] حديث ابن عمر: "قل هو الله أحد تعدل ثلث القرآن، وقل يا أيها الكافرون تعدل ربع القرآن". حسن: أخرجه الطبراني في الكبير (١٣٤٩٤) وفي الأوسط (٦٦مجمع البحرين) مطولاً. ورواه البزار (٥١٢ زوائد البزار) وأورده الهيثمي في المجمع (٩٠/٢) وقال: وفي إسناد الطبراني ليث بن حماد ضعفه الدار قطني وإسناد البزار حسن. إهـ. وتعقبه محقق الطبراني بقوله: فيهما ليث بن أبي سليم وحاله معروف. إهـ. والحديث في صحيح الجامع الصغير وزيادته برقم (٤٢٨١) وصححه. وانظر الصحيحة برقم ٥٨٨. (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

[11] عن انس بن مالك قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "إن لكل شيءٍ قلباً وقلب القرآن يس، ومن قرأ يس كتب الله له بقراءتها قراءة القرآن عشر مرات". أخرجه الترمذي (٣٠٤٨ تحفة) وقال: هذا حديث حسن غريب، لا نعرفه إلاّ من حديث حميد بن عبدالرحمن، وبالبصرة لا يعرفون من حديث قتادة إلاّ من هذا الوجه، وهارون أبو محمد مجهول. إه. وأخرجه الترمذي ايضاً برقم (٣٠٤٩ تحفة) والدارمي (٤٥٦/٢). (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

[12] عن أبي امامة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (من صلى الغداة في جماعة ثم جلس يذكر الله حتى تطلع الشمس، ثم قام فركع ركعتين انقلب بأجر حجة وعمرة). أخرجه الطبراني في الكبير (٧٧٤٠) وفي مسند الشاميين (٨٨٥) وقال الحافظ المنذري في الترغيب والترهيب: إسناده جيد ومثله كلام الهيثمي في المجمع (١٠٤/١٠) وانظر الأحاديث الواردة في ذلك في صحيح الترغيب والترهيب برقم (٤٦٨ و ٤٦٩ و ٤٧٠). (وەرگێڕ —لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

[13] أخرجه أحمد (١٥١/٢، ٤٣٨) وإسناده حسن من اجل ابن عجلان. وأخرجه أيضاً ابن حبان (٢١٢٤). لكن للحديث شواهد يرتقي بها إلى درجة الصحة، منها ما أخرجه البخاري والنسائي من حديث عائشة رضي الله عنها، وشاهد آخر أخرجه البخاري من حديث أنس رضي الله عنه، وآخر من حديث ابن عباس رضي الله عنهما أخرجه احمد (٢٧٤/١٠) والترمذي (٥١٢١) وقال: حديث حسن صحيح غريب، وانظر المجمع (٢٤٢/٨) والطبقات لابن سعد (١٠٧/١). (وەرگێڕ = لە چاپە عەرەبیەکەوە هێناویەتی).

لقى چوارەم

(اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ في السّمواتِ وَمَنْ في الاَرضِ والشّمسُ والْقَمَرُ والنُّجُومُ والْجِبالُ والشَّجَرُ والدَّوابُّ وكَثيرٌ مِنَ النّاسِ وكَثيرٌ حَقَّ عَليهِ العَذابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ) (الحج:١٨).

وا لە خوارەوەدا تەنها یەك گەوهەری ناو گەنجینە مەزنە فراوانەكەی ئەم ئایەتە پیرۆزە ڕوون دەكەینەوە. چونكە:

قورئانی پیرۆز بە ڕاشكاوی ڕایدەگەیەنێت كە: هەموو شتێك هەر لە عەرشەوە تا زەوی‌و، لە مەلائیكەتەوە هەتا ماسیی ناو دەریاكان و، لە گەلەستێرەكانەوە هەتا مێرووەكان‌و، هەر لە هەسارە گەڕۆكەكانەوە تا دەگاتە گەردیلەكان.. یەك بە یەكی هەموویان، سوژدە بۆ خوای گەورە دەبەن و دەیپەرستن و تەحمید و تەقدیسی دەكەن. بەڵام پەرستشەكانیان جیاجیا و جۆراوجۆرە، هی هەر یەكەیان بەپێی توانا و لێهاتنیەتی و بە ئەندازەی گەیشتنیەتی بە درەوشانەوەكانی ناوە جوانەكانی خوای گەورە تیای‌دا.

لێرەدا جۆراوجۆری و جیاوازیی پەرستشی بوونەوەران بە نموونەیەك ڕوون دەكەینەوە:

بۆ نموونە (ولله المَثَلُ الأعلى): پادشایەكی مەزن و خاوەن توانا و دەستەڵات، چوار جۆر كرێكار لە بنیاتنانی كۆشكێك یان شارێكدا بەكار دەهێنێت:

جۆری یەكەم: بەندە و كۆیلەكانی خۆیەتی. ئەم جۆرەیان مووچە و پاداشتیان نی‌یە، بەڵكو لەو كارانەدا كە بە فەرمانی گەورەكەیان جێبەجێی دەكەن ئەوپەڕی شەوقیان دەست دەكەوێت و چێژێكی لەوپەڕی ناسك و نیانی‌دا بەدەست دەهێنن، بگرە هەر گوفتارێك لە مەدح و وەسفی گەورەكەیان‌دا ببیستن پتر شەوق و چێژ و لەزەتیان پێ زیاد دەكات. ئەوان ئەو شەرەفمەندی‌یە مەزنەیان سەروزیادە كە بەهۆی پەیوەندی و نیسبەتبوونیان لەگەڵ گەورەكەیان‌دا دەستیان دەكەوێت. ئەمە جگە لەو چێژ و لەزەتە مەعنەوی‌یەش كە لە كاتی

سەرپەرشتی کردنیاندا بۆ ئیش‌و کارەکان، بە ناوی خاوەنەکەیان و لە ژێر بینین و ڕوانینی و لە پێناوی‌دا، دەیچێژن. کەواتە ئیتر پێویستیان بە مووچە و پلە و پاداشت نی‌یە.

بەشی دووهەم: چەند خزمەتگوزارێکی سادە و ساویلکەن و نازانن بۆچی کار دەکەن، بەڵکو خاوەنە مەزنەکەیان = بە بیر و زانستی خۆی = دەیانخاتە کار و، پاداشتێکی جوزئی و گونجاویان پێ دەبەخشێت. جا ئەم خزمەتگوزارانە جۆری ئامانجە هەمەکی و بەرژەوەندی‌یە مەزنەکانی ئەنجامی کارەکەیان نازانن چی‌یە. تەنانەت ئەمە وای لە هەندێ کەس کردووە کە لەو وەهمەدا بێت: کاری ئەم بەشە کرێکارانە هیچ ئامانجێکی تێدا نەبێت، مەگەر پاداشتێکی جوزئی کە تایبەتە بە خۆیانەوە.

بەشی سێ‌هەم: ئەو ئاژەڵانەیە کە موڵکی ئەو دەستەڵاتدارە مەزنەن و، لە بنیاتنانی کۆشك و تەلار و شارەکەدا بە کاریان دەهێنێت و، جگە لە ئالیك و ئالف چی‌تریان ناداتێ. جا ئەم ئاژەڵانە لە کاتی ئەنجامدانی ئەو کارەی کە لەگەڵ توانا و لێهاتنیاندا دەگونجێت، لەزەت لە کارەکەیان دەچێژن، چونکە توانا و لێهاتن ئەگەر لە دۆخی هێز(طور القوة)ەوە ڕۆشتە دۆخی کردار(طور الفعل) ئەوا وەك خونچە دەپشکوێت و دەکرێتەوە، ئەمەش لەزەت بەرهەم دێنێت. کەواتە ئەو لەزەتەی کە لە هەموو کارامەیی‌یەکان(الفعاليات)دا هەیە، تەنها لەم نهێنی‌یەوە سەرچاوەی گرتووە.

جا پاداشت و مووچەی ئەم بەشە خزمەتگوزارە، بریتی‌یە لە: ئالیك، لەگەڵ چێژێکی مەعنەوی‌دا.. ئەم دوو پاداشتە سەروزیادیانە.

بەشی چوارەم: چەند کرێکارێکن کە دەزانن چ کارێك ئەنجام دەدەن و بۆچی دەیکەن و بۆ کێی دەکەن، چ جای ئەوەی کە دەشزانن کرێکارەکانی تر لەبەر چی کار دەکەن و، ئەو خاوەن دەستەڵات و بەتوانا مەزنەش ئامانجی لەم کارانەدا چی‌یەو بۆچی هەموویانی خستووەتە کار..

ئەم جۆرە کرێکارانە، سەرکردایەتیی کرێکارەکانی تر و سەرپەرشتی کردنی ئەوانیان لە ئەستۆدایە و، بەپێی پلە و پایەشیان مووچەی خۆیانیان هەیە.

هەر بە وێنەی ئەم نموونەیە، خواوەندی شکۆمەندی خاوەنی ئاسمانەکان و زەوی و، خاوەن جوانیی بەدیهێنەری دنیا و قیامەت و، پەروەردگاری هەموو جیهانەکانیش، لە بازنەی هۆکارەکان و لەم کۆشکەی گەردووندا: مەلائیکەت و ئاژەڵ و بێ گیانەکان و ڕووەك و مرۆڤ، دەخاتە کار و بەرەو پەرستش دەیانداتە بەر، بێ ئەوەی کە پێویستی بەوان بێت. چونکە ئەو خۆی "بەدیهێنەر"ە و هەرگیز پێویستی بە هیچ شتێك نییە. بەڵکو لەبەر دەرخستنی عیززەت و مەزنایەتیی خۆی و، کاروبارە پەروەردگارییەکان و، حیکمەتەکانی تری هاوچەشنیان، دەیانخاتە کار..

بەم پێیە، ئەم چوار جۆرە کارگوزارە، چوار شێوەی جیاجیای پەرستنیان خراوەتە ئەستۆ:

بەشی یەکەم: ئەوانەن کە لە نموونەکەدا بە بەندە و کۆیلە ناوبران و، لێرەدا مەبەست پێیان مەلائیکەتانە، کە لە ڕووی پلە بەرزبوونەوەی ئەنجامی "موجاهەدە"وە پلەیان بەرز نابێتەوە، بەڵکو هەریەکەیان پلە و پایەیەکی چەسپاوی دیاریکراوی هەیە، بەڵام لە خودی کارەکەیاندا تامێکی تایبەتی دەچێژن و، هەریەکەیان بەپێی پلەی خۆی لە خودی پەرستشەکانیاندا ڕێژنە پەروەردگارییەکان وەردەگرن..

بەو واتایەی کە پاداشتی خزمەتەکانیان لە خودی کارەکانیاندایە، چونکە هەروەك مرۆڤ لەزەت لە: ئاو و هەوا و ڕووناکی و خۆراك دەبات، مەلائیکەتیش لەزەت و چێژ لە نوورەکانی: ذیکر و تەسبیحات و حەمد و پەرستش و خواناسین و مەحەببەت، دەبەن و خۆراکیان لەسەر ئەوەیە. چونکە ئەوان لە "نوور" دروستکراون، کەواتە خۆراکی "نوور" سەروزیادیانە، تەنانەت ئەو بۆنە خۆشانەش کە لە "نوور"ەوە نزیکن، جۆرێکی تری خۆراکی ئەوانن. چونکە بەو بۆنە خۆشانە شاد و پێخۆشحاڵ دەبن.

بەڵێ، ڕۆحیانەتە خاوێنەکان حەزیان لە بۆنە خۆشەکانە!

پاشان "مەلائیکەت" لەو کارانەدا کە بە فەرمانی پەرستراوەکەیان دەیکەن و لە پێناوی ئەودا ئەنجامی دەدەن و.. لەو خزمەتانەدا کە بە ناوی ئەوەوە ڕایان دەپەڕێنن و.. لەو سەرپەرشتیکارییەی کە لە ژێر بینین و چاودێریی ئەودا دەیکەن

و.. لەو شەرەفمەندی‌یەش‌دا کە بەهۆی پەیوەندی‌بوونیان پێیەوە بە دەستی دەهێنن و.. لەو گەشت و گەڕانەی کە بە خوێندنەوە و موتالاکردنی مولك و مەلەکووتی ئەو دەیکەن و.. لەو نیعمەت و چێژەی کە بە بینینی درەوشانەوەکانی جوانی و شکۆمەندیی ئەو دەستیان دەکەوێت..

لە هەموو ئەمانەدا، مەلائیکەتەکان بەختەوەری‌یەکی هێندە مەزنیان دەست دەکەوێت کە ژیریی مرۆڤ پەیی پێ نابات و، جگە لە خودی مەلائیکەتەکە کەسی تر لە بەدیهاتووانی خوای گەورە پێی نازانێت!

جا بەشێك لە مەلائیکەتان تەنها لە عیبادەت‌دان و.. بەشێکی تریان عیبادەتەکانیان لە ئەنجامدانی کارەکانیاندایە و.. بەشی مەلائیکەتە کارگوزارەکانی ناو زەویش، وەکو "مرۆڤ" وان = گەر ئەم تەعبیرە دروست بێت = چونکە هەندێکیان ئەرکی سەرپەرشتی و چاودێریی ئاژەڵەکانیان لە ئەستۆدایە، کە مەلائیکەتە شوانەکانن و، جۆرێکی تریان سەرپەرشتیکاری ڕووەکەکانی زەوین کە جووتیارەکانیانن. بەو واتایەی کە ڕووی زەوی کێڵگەیەکی گشتی‌یە، مەلائیکەتێك سەرپەرشتیی دەکات کە کاری ئەو کێڵگەیەی لە ئەستۆ نراوە. واتە ئەو مەلائیکەتە بە فەرمان و ڕوخسەت و هێز و توانای بەدیهێنەری شکۆمەند و لە پێناوی ئەودا سەرپەرشتیی سەرجەم ڕەگەز و جۆرەکانی ئەو زیندەوەرانە دەکات کە بەسەر زەوی‌دا دێن و دەڕۆن. جگە لەم مەلائیکەتەش مەلائیکەتێکی بچووکتر هەیە کە چاودێریی تایبەتیی هەموو جۆرێك لە جۆرەکانی زیندەوەرانی پێ سپێرراوە.

خۆ مادەم زەوی کێڵگەیە، ئەوا هەموو جۆرەکانی ڕووەکی تێدا دەچێنرێت. کەواتە مەلائیکەتێك هەیە بە ناوی خوای گەورە و بە هێز و دەستەڵاتی ئەو، سەرپەرشتیی گشت ڕووەکەکانی زەویی لە ئەستۆ نراوە. ئنجا مەلائیکەتێکی تر هەیە کە پلەی لەوی پێشوو لە خوارترە و سەرپەرشتیی یەك بە یەکی تاقم و چینە جیاجیاکانی ڕووەکەکان دەکات. بەم جۆرە، چەندەها مەلائیکەتی سەرپەرشتیکار هەن. ئنجا حەزرەتی میکائیلیش = دروودی لەسەر بێت = کە یەکێکە لە هەڵگرانی عەرشی "ڕەززاقییەت" سەرپەرشتیکاری هەرەمەزنە بەسەر هەموو ئەو مەلائیکەتانەوە.

ئەو مەلائیکەتانەی کە وەك شوان و جووتیار وان، لە مرۆڤ جیاوازن، چونکە ئەو سەرپەرشتییەی بەسەر شتاندا دەیکەن کارێکی تەواو بێ گەرد و خاوێنە و لە پێناوی خواوەند و بە ناوی خوای گەورە و هێز و توانای فەرمانی ئەو، جێبەجێی دەکەن. تەنانەت سەرپەرشتی کردنەکەیان بریتییە لە:

بینینی درەوشانەوەکانی پەروەردگاریێتی لەو "جۆر"ەدا کە سەرپەرشتی کردنی ئەویان لە ئەستۆ نراوە و..

خوێندنەوەی درەوشانەوەکانی توانست و میهرەبانی لەو کارەدا و..

گەیاندن و ئیلهامکردنی فەرمانەکانی خوا پێی و..

ئەنجامدانی ئەو کارەی کە وەك "ڕێكخستن" وایە لە کارە ئیختیارییەکانیاندا، بە تایبەت لە سەرپەرشتی کردنی ڕووەکەکانی ناو کێڵگەی زەویدا و..

نواندنی تەسبیحاتە مەعنەوییەکانی ئەو "جۆر"ەی کە ئەوان سەرپەرشتیی دەکەن و، ئاشکراکردنی "تەحیات" و سڵاوە مەعنەوییەکانیان لە لای بەدیهێنەرە مەزنەکەیان، بە زمانی مەلائیکەت و..

پاشان جوانبەکارهێنانی ئەو ئامێر و کۆئەندامانەی کە بەو شتانە بەخشراون و ئاراستەکردنیان بۆ چەند ئامانجێکی دیاریکراو و ئەنجامدانی جۆرە ڕێكخستنێکی تایبەتی تیایاندا.

جا ئەم خزمەتگوزارییانەی کە "مەلائیکەت" ئەنجامیان دەدەن، بە جۆرە دەستکەوتێکی "جوزئی ئیختیاری" دادەنرێت. تەنانەت جۆرێکە لە پەرستش و بەندایەتییەکانیان. چونکە ئەوان دەستتێوەردان و دەستکاریکردنی ڕاستەقینەیان لە هیچ شتێکدا نییە، ئەوەتا هەموو شتێك سکە و مۆرێکی تایبەتیی بەدیهێنەری هەموو شتانی لەسەر نەخشێنراوە، بە چەشنێك کە دەریدەخات: جگە لە خوای گەورە هیچ شتێك بە هیچ جۆرێك ناتوانێت خۆی لە بەدیهێنانی شتاندا هەڵبقورتێنێت.

واتە ئەم جۆرە کارەی مەلائیکەتان = لە ڕاستیدا = بریتییە لە پەرستشەکانی ئەوان. چونکە کارەکانی ئەوان وەك هی مرۆڤ "عادەت" نین، بەڵکو "عیبادەت"ن.

بەشی دووهەمی کرێکارەکانی کۆشکی گەردوون: ئاژەڵەکانن.

جا لەبەر ئەوەی ئاژەڵەکان دەروونی خاوەن ئیشتیها و ئیختیاری جوزئییان تێدایە، ئەوا کارەکانیان پاك و بێ گەرد نابێت بۆ خوای گەورە، بەڵکو "دەروون" بەش و هەوا و ئارەزووی خۆی لە کارەکەیدا دەوێت و ئەو بەشەی تێدا دەردەهێنێت. لەبەر ئەوە، خواوەندی خاوەن موڵك و کەرەم و شکۆمەندی، مووچە و پاداشتێك بەو ئاژەڵانە دەبەخشێت کە دەروونی ئەوانی پێ تێر و دڵنیا بکات.

بۆ نموونە: "بولبول" کە بە عاشقی گوڵ و شەیدای گوڵزارەکان ناسراوە[1] و زیندەوەرێکی بچووکە، بەدیهێنەری مەزن لە پێنج ئامانجدا بەکاری دەهێنێت:

یەکەمیان: ئەوەیە کە بەناوی هەموو تیرە و جۆرەکانی زیندەوەرانەوە ڕاگەیاندنی ئەو پەیوەندییە بەتینەی لە ئەستۆ نراوە کە ئاژەڵەکان بەرامبەر جۆرەکانی ڕووەك هەیانە.

دووهەمیان: بریتییە لەوەی کە بولبول کارمەندی ڕاگەیاندنی شادمانی و خۆشحاڵی و بەخێرهاتنە بەرامبەر بەو دیارییانەی کە لە لایەن ڕۆزیدەری بەخشندەوە ڕەوانە کراون. چونکە "بولبول" وتاربێژێکی پەروەردگارییە، بە خوێندن و نەوا و ئاوازەکانی داوای ڕۆزیی ئەو ئاژەڵانە دەکات کە پێویستیان بە ڕۆزییە و میوانی خواوەندی میهرەبانن.

سێهەمیان: دەرخستنی پێشوازیی جوان و شایستەیە بەرامبەر سەرجەمی ڕووەکەکان. واتە بۆ دەربڕینی پێشوازیی زیندەوەران لەو یارمەتییانەی کە ڕووەك بۆ باڵندە و ئاژەڵەکانی هاوڕەگەزی ئەمی دەنێرن.

چوارەمیان: دەرخستن و ڕاگەیاندنی ئەو پێویستییە توند و تیژەی ئاژەڵەکانە بە ڕووەکەکان کە دەگاتە ئاستی شەیدابوون بەرامبەر ڕوخسارە گەش و جوانەکانی ڕووەکەکان و، ڕاگەیاندنی ئەم پێویستییەیە لە بەرچاوی بینەراندا.

پێنجەمیان: پێشکەش کردنی نەرم و نیانترین تەسبیحاتە لە ناوەندی ناسكترین شەوق و تاسەمەندی و لە جوانترین ڕوودا (کە ڕووی گوڵە) بۆ دیوانی میهرەبانیی خواوەندی خاوەن موڵك و شکۆمەندی و بەخشندەیی.

جگە لەمانە، گەلێ واتای تریش هەن کە لەم پێنج ئامانجانە دەچن.

جا ئەم چەشنە واتا و ئامانجانەن کە ئامانج و مەبەستی ڕاستەقینەی ئەو کارەن کە "بولبول" لە پێناوی خواوەندی حەقدا ئەنجامی دەدات. کەواتە "بولبول" بە زمانی خۆی دەخوێنێت و ئێمەش لە ئاوازە خەمناکەکانیەوە ئەم واتایانە تێدەگەین! هەروەك مەلائیکەتو ڕۆحانی‌یەکانیش لێی تێدەگەن. خۆ تێنەگەیشتنی تەواوەتیی "بولبول" لە ئاوازەکانی خۆی، ڕێ لە تێگەیشتنی ئێمە ناگرێت و زیانی لێ نادات. ئەوەتا وتەی: "رُبَّ مستمِعٍ أوعى مِن متكلم"[2] پەندێکی بەناوبانگە. پاشان ئاگادارنەبوونی بولبول بە دوور و درێژی لەم ئامانجانە، نابێت بە بەڵگە لەسەر نەبوونیان، چونکە بولبول هیچ نەبێ وەکو ئەو کاتژمێرە وایە کە کاتەکانت پێدەناسێنێت، کەچی خۆی نازانێت چ کارێك بەڕێوە دەبات. کەواتە "نەزانینی" ئەو زیان بە "زانینی" تۆ ناگەیەنێت!

جا مووچە و پاداشتی ئەو "بولبول"ە، بریتی‌یە لەو چێژەی کە لە بینینی خەندەی گوڵە جوانەکانەوە بەدەستی دەهێنێت و بە گفتوگۆکردنی لەگەڵیاندا دەیچێژێت. واتە ئاوازە خەمناك و دەنگە ناسکەکانی "بولبول" سکاڵا نین لە دەست هیچ ئازارێك کە هاتبێتە ڕێی زیندەوەرێکی وەك ئەو، بەڵکو پێشکەش کردنی شوکر و سوپاسگوزاری‌یە بەرامبەر بەخششە میهرەبانی‌یەکانی خواوەند.

زیندەوەرە ئاژەڵەکانی تری وەك "هەنگ" و "جاڵجاڵۆکە" و "مێروولە" و وردیلە ئاژەڵەکانی تر، وەکو "بولبول" قیاس بکە، چونکە گەلێ ئامانجی زۆر لە ناوەندی کارەکانی هەریەکەیاندا هەیە و، هەریەکەشیان بە وێنەی مووچە و پاداشتێکی جوزئی چێژ و لەزەتێکی تایبەتیی تێدا دانراوە، کەواتە هەریەکەیان بەو چێژ و زەوقەوە خزمەتی ئامانجە مەزنەکانی سنعەتێکی پەروەردگار دەکەن. هەروەك کرێکارێکی ئاسایی کە لەناو کەشتیی پادشادا کار بکات مووچەی

جوزئیی خۆی هەیە، بە هەمان جۆر ئەم زیندەوەرانەش کە خزمەتی کارگوزاریيەکانی خواوەند دەکەن، مووچەی جوزئیی خۆیان هەیە.

پاشماوەی باسی بولبول:

وا گومان نەبەیت کە ئەم کارمەندیيە پەروەردگاریيەی لە "بولبول"دا بینیمان و، بریتی بوو لەو ڕاگەیاندن و ڕێنمایی و لاواندنەوانەی کە بە ئاوازی تەسبیحات دەریبڕی، تەنها تایبەت بێت بە "بولبول"ەوە. بەڵکو هەموو "جۆر"ێك لە زۆربەی ڕەگەز و جۆرەکانی بوونەوەران تاقمێکیان تێدایە وەك بولبول وان کە دانەیەکی ناسك و نیانی ئەوان یاخود چەند دانەیەکیان ناسکترینی هەست و شعوورەکانی ئەو ڕەگەز و "جۆر"ە دەنوێنن و، بە ناسکترین ئاواز سروودی نەرم و نیانترین تەسبیحات دەخوێنن. بە تایبەت جۆرەکانی "مێروو" کە گەلێ بولبولی جۆراوجۆریان هەیە و خۆشترین ئاواز بە گوێی ئەوانەدا دەدەن کە گوێیان لێ ڕادەگرن و، بە جوانترین ئاوازیشیان تەسبیحاتی خۆیان بەسەردا پەخش دەکەن، هەر لە بچووکترین زیندەوەرەوە تا گەورەترینیان.

هەندێ لەم بولبولانە بولبولی شەون، کە لە شەوگاری کپ و ئارام و لە ناوەندی بوونەوەرە کش و ماتەکاندا دەبن بە هاوڕازی خۆشەویست و چیرۆكخوێنی دڵنەوای ئەو زیندەوەرە خنجیلە و بچووکانەی کە پاڵی ئارامی و هێمنيیان لێ داوەتەوە. بە ڕادەیەك کە دەڵێی هەریەك لەو بولبولانە جەمسەری ئەڵقەیەکی پەنهانی ذیکرە و، لە ناوەندی ئەو کۆڕەدا کە هەریەکەیان گۆشەی ئارامی و بێدەنگیی گرتووە و بەو دڵە ئارامەی کە بە بەدیهێنەرە مەزنەکەی خۆی دڵنیایی بەدەست هێناوە، گوێ لە جۆرە ذیکر و تەسبیحێکی خوای گەورە ڕادەگرێت!

جۆرێکی تری ئەم بولبولانە هی ڕۆژن، کە بە ڕۆژی ڕۆشنا و لەسەر مینبەری درەختەکان و لە بەرچاوی بینەراندا، بە تایبەت لە وەرزی هاوین و بەهاردا سۆز و میهرەبانیی خواوەندی بەخشندەی میهرەبان بە خوێندن و سروودەوە ڕادەگەیەنن و، لە ڕێی خوێندن و ئاواز و جریوە ناسك و تەسبیحاتە سەروادار(مسجع)ەکانیانەوە تاسە و ئەوین لای هەموو گوێبیستێکیان

دەورووژێنن، بە ڕادەیەك كە تەنانەت گوێبیستانیشیان هان دەدەن بە زمان و ئاوازی تایبەتیی خۆیان دەست بە یاد و ذیكری بەدیهێنەری مەزنیان بكەن!

بەو واتایەی كە هەموو یەكێك لە جۆرەكانی بوونەوەران بولبولێكی تایبەتیی خۆیان هەیە، كە سەر حەڵقەی ذیكرە تایبەتی‌یەكەیانە. تەنانەت ئەستێرەكانی ئاسمانیش بولبولێكی تایبەتی‌یان هەیە كە بە "نوور" و "ڕووناكی‌یەكانی" دەخوێنێت و ئاوازەكانی پەخش دەكات.

بەڵام..

گەورەترین و، بەڕێزترین و، ڕووناكترین و، مەزنترین و، دەنگ‌بەرزترین و، سیفەت‌جوانترین و، خاوەنی تەواوترین ذیكر و گشتی‌ترین شوكرانە و تەواوترین ماهییەت‌و، شێوە جوانترینی هەموو بولبولەكان، تەنها ئەو بولبولەیە كە بە خوێندن و جریوە ناسك و لالانەوە بەلەزەت و تەسبیحاتە بەرز و بڵندەكانی، تاسە و جەزبە و ئەوینی لە زەوی‌و ئاسمانە بەرزەكان و لە باخچەی ئەم گەردوونە مەزنەدا هەژاندووە.. كە بولبولی مەزنی ڕەگەزی مرۆڤە لە باخچەی بوونەوەراندا و بولبولی قورئانە بۆ گرۆی ئادەمیزاد، كە: حەزرەتی محمدی ئەمینە!! علیه وعلى آله وأمثاله أفضل الصلوات وأجمل التسليمات.

پوختەی ئەمانەی پێشوو:

ئەو زیندەوەرە ئاژەڵانەی كە لە كۆشكی گەردووندا خزمەت دەكەن، بە تەواوی فەرمانە تەكوینی‌یەكان ڕادەپەڕێنن و بە ناوی خوای گەورەوە ئامانجەكانی ناو فیطرەتیان بە جوانترین شێوە دەردەخەن. كەواتە "تەسبیحات"ی ئەوان بریتی‌یە لە: ئەنجامدانی ئەركەكانی ژیانیان = بە هێز و توانای خوای گەورە = لە ناوازەترین شێوەدا و، ماندووبوونیان لە كارەكانیاندا.. "پەرستشەكان"یشیان بریتین لەو دیاری و سڵاوانەی كە پێشكەشی بەدیهێنەری مەزن و بەخشندەی "ژیان"ی دەكەن.

بەشی سێهەمی كرێكارەكان: ڕووەك و بێ گیانەكانە.

ئەم کرێکارانە، نە مووچەیان هەیە نە پاداشت، چونکە خاوەنی "ئیختیار" نین. کەواتە کارەکانیان بە پاکی و بێ گەردی بۆ خوای گەورەیە و، تەنها بە ویست و هێز و توانا و ناوی خواوەند و لە پێناوی ئەودا ئەنجام دەدرێن. بەڵام لە بارودۆخی ڕووەکەکانەوە وا هەست دەکرێت کە لە دەمی ئەنجامدانی کاری: پیتاندن و، بەرهەمهێنان و، گەشەکردنی بەروبوومەکاندا، جۆرە لەزەتێك دەچێژن، بەڵام هەرگیز گرفتاری ئازار نابن. بە پێچەوانەی ئاژەڵەکانەوە کە لەزەت و ئازارەکانیان تێکەڵی یەکترین و، هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە خاوەنی هەندێك "ئیختیار"ن. جا لەبەر ئەوەی "ئیختیار"لە کاروباری ڕووەك و بێ گیانەکاندا خۆی هەڵناقورتێنێت، ئەوا ئاسەوارەکانی ئەم دوانە گەلێ ورد و تەواوتر دەردەچن لەچاو کاری ئەو ئاژەڵانەی کە خاوەنی "ئیختیار"ن! ئنجا لە زیندەوەرێکی = بۆ نموونە = وەك "هەنگ"دا کە بە وەحی و ئیلهام ڕووناکی بەدەست دەهێنێت، کارەکان وردتر و تەواوتر دەبن لە چاو کاری زیندەوەرێکی تر کە پشت بە "جوزئی ئیختیاری"ی خۆی دەبەستێت!

ئنجا هەموو دەستە و تاقمێکی ڕووەکەکانی ناو کێڵگەی زەوی، بە زمانی حاڵ و توانا و لێهاتنیان، لە بەدیهێنەرە داناکەیان دەپاڕێنەوە و، دەڵێن:

ئەی پەروەردگارمان! لە لایەن خۆتەوە هێزێکمان پێ ببەخشە تا بتوانین لە سەرتاسەری زەوی‌دا ئاڵای دەستە و تاقمەکەمان دابکوتین، بۆ ئەوەی بە زمانی خۆمان "مەزنیی پەروەردگاریتی"یەکەت ڕابگەیەنین.. ئەی پەروەردگارمان! یارمەتیمان بدە بۆ ئەوەی لە هەموو گۆشەیەکی ئەم مزگەوتەی گۆی زەوی‌دا تۆ بپەرستین و.. توانایەکمان بدەرێ کە بە ناو هەموو ناوچەیەکی ئەم پیشانگای زەوی‌یەدا گەشت و گوزار بکەین تاکو ناوبانگی نەخش و نیگاری ناوە جوانەکانت و ناوازەیی و لایەنە سەرسووڕهێنەرەکانی سنعەتی تۆ، بڵاو بکەینەوە.

بەدیهێنەری میهرەبانیش ئەم نزا مەعنەوی‌یەی ڕووەکەکان گیرا دەکات و، وردیلە باڵی وەك گەندەمووی ورد بە تۆوی تاقمێکیان دەبەخشێت تاکو بتوانێت بۆ هەموو شوێنێك بفڕێت و، بەمەش کارێك دەکات کە هەرکەس دەیانبینێت ناوە جوانەکانی خوای گەورەیان لەسەر دەخوێنێتەوە. وەك ئەوەی کە لە زۆربەی ڕووەکە دڕکاوی‌یەکان و بەشێك لە تۆوی گوڵە زەردەکاندا دەبینرێت..

هەروەها خواوەند چنراوێکی تەڕ و پاراوی خاوێن بە هەندێکی تریان دەدات کە مرۆڤ پێویستیەتی و خۆشحاڵە پێی، تەنانەت مرۆڤ دەکاتە خزمەتگوزاریشی و لە هەموو شوێنێکدا دەیڕوێنێت.. هەندێکی تریشیان خواوەند شتێکیان پێ دەبەخشێت کە بە مرۆڤ هەرس(هضم) ناکرێت و لە ئێسك دەچێت و شتێکی وەك گۆشتی بە بەر پۆشیوە و ئاژەڵەکان بۆیان دەخورێت و، خواوەند لە هەموو شوێنێکی زەویدا بڵاویان دەکاتەوە.. هەروەها ئەو خواوەندە چەندین وردیلە دڕك بە هەندێکی تریان دەبەخشێت کە هەر هێندەی بەر شتێك بکەون پێوەی دەلکێن و، بەم جۆرە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر دەڕۆن و لەوێ ئاڵای دەستە و تاقمەکەیان هەڵدەکەن!

بەم جۆرە، "ڕووەکەکان" کارە ناوازەکانی سنعەتی خوای گەورە بڵاو دەکەنەوە و، بەشێکی تریان خواوەند چەند قوتوویەکی پڕ لە تۆویان پێ دەبەخشێت کە لە دەمی ڕەخسین و پێگەیشتنیاندا بۆ ماوەی چەند مەترێك هەڵیان دەدات..

جا لەم نموونانەوە بزانە کە: چۆن "ڕووەکەکان" چەندین زمانی زۆر و زەبەندە بە ذیکر و تەقدیسی "بەدیهێنەری مەزن" دەخەنە گوفتار، چونکە بەدیهێنەری دانا و زانا و بەتوانا هەموو شتێکی لە جوانترین شێوە و تەواوترین ڕێکیدا بەدیهێناوە و باشترین ئامێر و کۆئەندامی پێبەخشیوە و بەرەو جوانترین ڕووکار ئاراستەی کردووە و لە جوانترین ئەرکدا خستوویەتیە کار. ئیتر ئەو شتەش باشترین و جوانترین تەسبیحات ئەنجام دەدات و، پەرستشەکانیشی بە باشترین شێوە ڕادەپەڕێنێت.

جا ئەگەر تۆی مرۆڤ بە ڕاستی مرۆڤیت ئەوا "سروشت" و "ڕێکەوت" و "بێمەبەستی"و "گومڕایی" لەم شتە جوانانەدا هەڵمەقورتێنە و، بەم کارە ناشیرینەت جوانییەکەی ئەوان مەشێوێنە، تاکو خۆیشت ناشیرین و شێواو دەرنەچیت!

بەشی چوارەم: "مرۆڤ"ە.

چونکە مرۆڤ، کە جۆرێکە لە خزمەتگوزارە کارمەندەکانی ئەم کۆشکەی گەردوون، لە ڕوویەکەوە لە "مەلائیکەت" دەچێت و لە ڕوویەکی تریشەوە لە "ئاژەڵ".. ئەوەتا لە ڕووی: پەرستشی هەمەکی و، گشتیبوونی سەرپەرشتی و، هەمەلایەنەی زانیاری و، لەوەشدا کە خەڵکی بۆ لای پەروەردگارێتیی مەزنی خوا بانگ دەکات، لە "مەلائیکەت" دەچێت. تەنانەت مرۆڤ گەلێ زیاتر لە مەلائیکەت شتانی تێدا جەم بوون، چونکە مرۆڤ بە پێچەوانەی مەلائیکەت دەروونێکی خراپکاری خاوەن هەوا و ئارەزووی لە خۆدا هەڵگرتووە و، دوو ڕێگای لە بەردەمدایە، دەبێ یان: بەرزبوونەوەیەکی گەورە، یان: نزمبوونەوەیەکی سامناك بۆ خۆی هەڵبژێرێت..

ئەو ڕووەش کە مرۆڤی تێدا لە "ئاژەڵ" دەچێت، بریتییە لەوەی کە مرۆڤ لە کارەکانیدا بە دوای بەشی خۆیدا دەگەڕێت!

کەواتە مرۆڤ دوو مووچەی هەیە:

یەکەم: مووچەیەکی جوزئی و ئاژەڵانە و خێرایە.

دووهەم: مووچەیەکی هەمەکی و مەلائیکەتئاسا و دواخراوە.

لەو بیستوسێ وتانەی پێشوودا بەشێکمان لە: پاداشت و مووچە و کارمەندی و پلەکانی بەرزبوونەوە و نزمبوونەوەی "مرۆڤ" باس کردووە، بە تایبەت لە وتەی یازدەهەم و بیستوسێهەمدا. چونکە لەو دووانەدا بە درێژی ئەوانە ڕوون کراونەتەوە. لەبەر ئەوە، لێرەدا ئەم باسە کورت دەکەینەوە و دەرگاکەی پێدادەخەین و، لە خوای گەورەی بەتوانا دەپاڕێینەوە کە: دەرگاکانی میهرەبانیی خۆیمان بۆ بکاتەوە و، بۆ تەواوکردنی ئەم وتەیە یارمەتیمان بدات و، بە تکاو لالانەوەش داوای لێ دەکەین چاوپۆشی لە کردەوە خراپەکانمان بکات و لە هەڵەکانمان خۆش ببێت. ئامین.

لقی پێنجەم

ئەم لقە پێنج "بەر"ی گرتووە

بەری یەکەم:

ئەی ئەو دەروونەم کە خۆی خۆشدەوێت!.. هەروەها ئەی ئەو هاوەڵەشم کە شەیدای دنیایە!

بزانن کە:

"خۆشەویستی"(المحبة) هۆی پەیدابوونی ئەم بوونەوەرانەیە و، پەیوەندیدەری نێوان بەشەکانیەتی و، نوور و ژیانی سەرانسەری گەردوونە!

جا لەبەر ئەوەی "مرۆڤ" گشتیترین و هەمەکیترینی بەروبوومەکانی ئەم گەردوونەیە، ئەوا خۆشەویستییەکی ئەوتۆ لەناو دڵیدا = کە ناوکی ئەو بەرەیە = دانراوە کە بتوانێت هەموو بوونەوەران بگرێتەوە. لەبەر ئەوە، مەگەر ئەو کەسەی خاوەنی کەماڵێکی نەبڕاوەیە، دەنا کەسیتر شایستەی ئەم چەشنە خۆشویستنە بێکۆتاییە نییە.

کەواتە ئەی نەفسەکەم و ئەی هاوڕێکەم!

خوای گەورە دوو ئامێری لە فیطرەتی مرۆڤدا داناوە، تاکو ببن بە هۆکاری "ترس" و "خۆشەویستی". جا ئەم ترس و خۆشەویستییە یان ڕوویان لە "خەڵکی" دەبێت یان لە "بەدیهێنەر". خۆ ئاشکرایشە کە ترسان لە "خەڵك" بەڵایەکی ئازاربەخشی بەسوێیە و، ئاراستەکردنی خۆشەویستیش بۆ ئەوان گیروگرفتێکی وەهایە کە ژیان لێڵ و بێتام دەکات. چونکە ئەم چەشنە ترسە ئەوە دەگەیەنێت کە تۆی مرۆڤ لە کەسێك دەترسیت بەزەیی پێتدا نایەتەوە، یاخود هەر گوێ لە سکاڵا و لاڵانەوەت ناگرێت! کەواتە "ترس" = لەم حاڵەتەدا = بەڵایەکی ئازاربەخشە.. ئنجا سەبارەت بە خۆشویستنیشیانەوە، ئەوا ئەو شتەی کە تۆ خۆشت دەوێت، یان ناتناسێت و بەبێ خوا حافیزی بەجێت دەهێڵێت (وەکو سامانو لاویت) یان لەبەر ئەوەی تۆ خۆشت دەوێت، ئەو دەچێت بە چاوی سووکەوە سەیرت دەکات! ئایا نابینیت لە سەدا نەوەد و نۆی عاشقە مەجازییەکان سکاڵا لە دەست مەعشووقەکانیان دەکەن؟! ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە: خۆشویستنی چەند خۆشەویستێکی لەبتچووی دنیایی تا ڕادەی "پەرستن" بە ناخی ئەو "دڵ"ەی کە ئاوێنەی خواوەندی صەمەدە، بە لای ئەو خۆشویستراوانەوە قورسە.. گرانە، چونکەفیطرەتی مرۆڤ دەست بە ڕووی هەموو

ئەو شتانەوە دەنێت کە لەگەڵیدا ناگونجێن و شایانی نین! (دیارە خۆشەویستیی شەهوانی لە دەرەوەی ئەم باسەماندایە).

بەو واتایەی کە: ئەو شتانەی خۆشت دەوێن: یان ناتناسن، یان بە سووکی تەماشات دەکەن، یان هاوڕێیەتیت ناکەن، بەڵکو هەرچەندەش هاوار بکەیت و پێت ناخۆش بێت، ئەوان هەر دەڕۆن و بەجێت دەهێڵن!

جا مادەم وایە ئەوا ڕووی ئەم "ترس" و "خۆشەویستی"یەت ئاراستەی ئەو کەسە بکە کە ترسەکەت دەگۆڕێت بە زەبوونی‌یەکی بەلەزەت و، خۆشەویستی‌یەکەشت بە بەختەوەری‌یەکی دوور لە زەلیلی و ڕسوایی!

بەڵێ، ترسانی مرۆڤ لە بەدیهێنەری شکۆمەندی خۆی ئەوە دەگەیەنێت کە ئەو مرۆڤە ڕێگایەکی بەرەو بەزەیی و میهرەبانیی خوای گەورەی دۆزیوەتەوە، تاکو لەو ڕێیەوە هانای بۆ لا ببات. کەواتە "ترس" لەم ڕووەوە قامچیی هاندان و تەشویقە، مرۆڤ بەرەو باوەشی سۆز و میهرەبانیی خواوەند دەداتە بەر. چونکە وەك ئاشکرایە "دایك" بۆ ئەوە مناڵەکەی دەترسێنێت تاکو بگەڕێتەوە بۆ لای و بە سنگی خۆیەوە بینووسێنێت! جا ئەم ترسە لە دڵی ئەو منداڵەدا گەلێ بەتام و لەزەتە، چونکە منالەکە بەرەو باوەشی سۆز و بەزەیی ڕادەکێشێت. خۆ دەشزانین کە "شەفەقەتی هەموو دایکان" تەنها یەکێکە لە بریسکانەوەکانی "میهرەبانیی خواوەند". بەو واتایەی کە ترسان لە خوای گەورە، تام و لەزەتێکی گەلێ مەزنی تێدایە. جا ئەگەر "ترسان لە خوای گەورە" تا ئەم ڕادەیە چێژ و لەزەتی تێدا بێت، دەبێت "خۆشویستنی" چۆن بێت؟! ئایا لەمەوە دەرناکەوێت کە چەندە لەزەتی نەبڕاوەی تێدایە؟

پاشان ئەو کەسەی کە لە خوا دەترسێت، لەوە ڕزگاری دەبێت کە لە کەسانی تر بترسێت، کە ترسێکی پڕ لە دڵڕەقی و گیروگرفتە..

ئنجا ئەو خۆشەویستی‌یەی کە مرۆڤ بۆ بوونەوەرانی ئاراستە دەکات، ئەگەر لە پێناوی خوای گەورەدا بێت، ئەوا ئازاری جودایی ئاوێتە نابێت.

بەڵێ ڕاستە، مرۆڤ لە پێش هەموو کەسێكدا خۆی خۆش دەوێت، ئنجا خزمانی و، پاشان نەتەوەکەی و، دوای ئەوان بوونەوەرە زیندووەکان و، پاشان گشت بوونەوەران و، ئنجا هەموو دنیای خۆش دەوێت. مرۆڤ پەیوەندیی لەگەڵ هەموو

یەکێك لەم بازنانەدا هەیە و، دەگونجێت بە لەزەتچەشتنی ئەوان ئەمیش لەزەت بچێژێت و بە ئازاریشیان تووشی ئازار ببێت. خۆ هیچ شتێك لەم جیهانە جەنجاڵە تێکەڵ و پێکەڵ و پڕ لە هەرا و هوریایەدا وەك خۆی نامێنێتەوە و گەردەلوولی ڕووخێنەر داری بەسەر بەردیەوە ناهێڵێت. بۆیە دڵی مرۆڤی هەژار هەمیشە زامی یەك لەدوای یەکی تێدا پەیدا دەبێت..

ئەوەتا سەرجەمی ئەو شتانەی کە مرۆڤ دەستی لە داوێنیان گیر کردووە، دەڕۆن و بەم ڕۆشتنەشیان دڵی مرۆڤ زامدار دەکەن، بەڵکو دەستیشی دەبڕن! لەبەر ئەوە، مرۆڤ هیچ کاتێك لە دەست دڵتەنگی و نیگەرانیی بەردەوام ڕزگاری نابێت. تەنانەت هەندێ جار لە تاوا خۆی دەهاوێتە باوەشی بێئاگایی و مەستی‌یەوە!

کەواتە ئەی نەفسەکەم! ئەگەر تۆ ژیر و خاوەنی فام و ئاوزانیت، ئەوا هەموو جۆرەکانی "خۆشەویستی" کۆبکەرەوە و پێکەوە ئاراستەی خاوەنە ڕاستەقینەکەیان بکە و، خۆت لەم بەڵا و گیروگرفتانە قورتار بکە. چونکە ئەم هەموو جۆرە خۆشەویستی‌یە نەبڕاوانە = لە ڕاستی‌دا = تایبەتن بە خاوەنی جوانی و کەماڵێکی بێکۆتایی، جا هەرکات هەموویانت گێڕایەوە بۆ خاوەنە ڕاستەقینەکەیان، ئەوا دەتوانیت، بێ هیچ دڵتەنگی و مەراقێك، هەموو شتێکت بە ناوی ئەو خاوەنەیانەوە و، لەو ڕووەوە کە هەموویان ئاوێنەی ئەون، خۆش بوێت.

بەو واتایەی کە دەبێ ئەم خۆشەویستی‌یە، ڕاستەوخۆ، ئاراستەی بوونەوەران نەکەیت. دەنا خۆشەویستی‌یەکەت هەڵدەگەڕێتەوە و لە دۆخی "نیعمەت" دەردەچێت و دەبێت بە نەگبەتی و مایەی ئازارێکی سەخت.

شتێکی تر ماوە، با باسی بکەم بۆت:

تۆ ئەی نەفسەکەم! ڕووی خۆشەویستی‌یەکەت ڕاستەوخۆ ئاراستەی "خۆت" دەکەیت و، کارێکی وا ئەنجام دەدەیت کە "نەفس"ی خۆت دەکەیت بە خۆشەویست، بەڵکو بە پەرستراوی خۆی و هەموو شتێك لە پێناوی‌دا بەخت دەکەیت. وەك بڵێی جۆرە پەروەردگاریێتی‌یەکی پێ ڕەوا دەبینیت! لە کاتێك‌دا کە هۆکاری خۆشەویستی: یان کەماڵە (چونکە کەماڵ خۆی لە خۆی‌دا خۆشەویستە) یان بەرژەوەندی‌یە، یان لەزەتە، یان فەزیلەتە، یان هەر هۆکارێکی تری وەك ئەمانەیە کە دەبن بەهۆی سەرهەڵدانی خۆشەویستی.

ئێستاش ئەی نەفسەکەم!

لە چەند جێگایەکی وتەکاندا بە چەشنێکی بێ گومان چەسپاندوومانە کە: ماهییەتی "تۆ" هەویرێکە لە: قسوور و، ناتەواوی و، هەژاری و، کۆڵەواری، ئاوێتە بووە و پێکەوە هەڵشێلراوە. جا تۆ بەپێی دژێتی(الضديّة) ئەرکی "ئاوێنە" ئەنجام دەدەیت، ئەوەتا بەو قسوورو ناتەواوی و هەژاری و کۆڵەواری‌یەی کە هەر لە بناغەدا لەناو ماهییەتی تۆدان، کەماڵ و جوانی و توانست و میهرەبانیی بەدیهێنەری مەزن دەردەخەیت، بە وێنەی "تاریکی"ی چڕ و نووتەك کە درەوشانەوە و بریسکانەوەی "ڕووناکی" دەردەخات!

کەواتە ئەی نەفسەکەم!

دەبێ نەفسی خۆت خۆش نەوێت، بەڵکو باشتر وایە دوژمنایەتیی بکەیت، یان = دوای ئەوەی کە دەبێت بە "مُطمئنّة" = بەزەییت بە حاڵی‌دا بێتەوە!

جا ئەگەر نەفسی خۆتت لەبەر ئەوە خۆش دەوێت کە مایەی سەرهەڵدانی لەزەت و نیعمەتەکانە و، خۆیشت شەیدای تام و چێژی لەزەت و بەرژەوەندی‌یەکانیت، ئەوا هەرگیز لەزەتێکی نەفسانیی بە ئەندازەی گەردیلەیەك بەسەر لەزەت و بەرژەوەندی‌یە نەبڕاوە و لە سنووربەدەرەکاندا پێش مەخە و، وەکو "گوڵەستێرە" مەبە کە گشت شتان و سەرجەم خۆشەویستانی نوقمی تاریکی دەکات و پێی وایە وردیلە بریسکانەوەکەی خۆی سەروزیادیانە. چونکە لەزەتە نەفسانی و سوود و بەرژەوەندی‌یەکانت، هەروەها ئەو سوودانەی کە بەهۆی سوود و بەرژەوەندیی ئەوانەوە بەدەستیان دەهێنیت و، ئەو بەختەوەری‌یەش کە بە بەختەوەریی ئەوان هەستی پێ دەکەیت و، تەنانەت هەموو سوودەکانی گشت بوونەوەرانیش، تێکڕا هەموویان لە سۆز و لوتف و بەزەیی "خۆشەویستی ئەزەلی"یەوە سەرچاوەیان گرتووە.

کەواتە دەبێ ئەو "خۆشەویستە ئەزەلی"یەت خۆش بوێت، تاکو لە ڕێی بەختەوەریی خۆت و هەموو ئەوانەی باس کران، لە خۆش‌ویستنی "کەماڵی موتڵەق"ی ئەو، تام و لەزەتێکی نەبڕاوە بچێژیت.

لە ڕاستیدا ئەو خۆشەویستییەی کە لە تۆدا جێگیر کراوە و خۆتت پێخۆش دەوێت، خۆشویستنێکی زاتیی خوایە، تاکو ڕووی بکەیتە خواوەند و زاتی خوای گەورەت پێ خۆش بوێت، بەڵام تۆ بە هەڵە و خراپ بەکارت هێنا و ئاراستەی خودی خۆتت کرد!

کەواتە ئەی نەفسەکەم "أنا"ی خۆت لەناوبەرە و "هُوَ" دەربخە! چونکە هەرچی جۆرەکانی خۆشەویستیی ناو ناخت هەن، کە بەسەر بوونەوەراندا بڵاو کراونەتەوە، لە ڕاستیدا بۆ ئەوە پێت دراون کە بەرامبەر ناوە جوانەکانی خوا و سیفەتە مەزنەکانی بەکاریان بهێنیت، کەچی تۆ بە هەڵە و خراپی بەکارت هێنان. بێ گومان لەسەر ئەم کارەشت سزا دەدرێیت، چونکە تۆڵەی خۆشەویستییەکی نامەشرووع و نابەجێ، بەڵا و موسیبەتێکی وەهایە کە هیچ بەزەییەکی تێدا نەبێت.

جا ئەو خۆشەویستە ئەزەلییەی کە بە خواستی ناوی "الرحمن الرحيم"ی خۆی، خانەو لانەیەکی بۆ ئارەزووە ماددییەکانت ئامادە کردووە، کە بەهەشتێکە بە حۆری ڕازاندوویەتیەوە و، سەرجەم خواست و ئارەزووە ماددییەکانیشی تێدا کۆکردووەتەوە و.. بە ناوە جوانەکانی تری گشت نیعمەت و بەخششە گشتییەکانیشی بۆ تێرکردنی خواستەکانی ڕۆح و دڵ و نهێنی و ژیری و لایەنە ناسکەکانی ترت، ئامادە کردووە.. تەنانەت هەموو یەکێك لە "ناوە جوانەکانی" چەندین گەنجینەی مەعنەوی و نەبڕاوەی چاکە و بەخششیان بۆ مرۆڤ ئامادە کردووە..

بێ هیچ گومانێك، کێشی یەك گەردیلە لە خۆشویستنی ئەم خۆشەویستە ئەزەلییە، لە بریی سەرتاسەری بوونەوەران سەروزیادە و، هەرگیز ناکرێ و ناگونجێ کە سەرجەمی بوونەوەران جێی یەك درەوشانەوەی جوزئیی درەوشانەوەکانی خۆشەویستیی ئەو بگرنەوە!

کەواتە ئەی نەفسەکەم! گوێبیست و گوێڕایەڵی ئەم پەیمانە ئەزەلییە بە کە ئەو "مەحبووبە ئەزەلییە" بەسەر زمانی خۆشەویستەکەیدا هێناویەتی و فەرموویە:

﴿قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ﴾ (آل عمران: ٣١)!

بەری دووهەم:

ئەی نەفسەکەم!

ئەرك و کارمەندی‌یەکانی "بەندایەتی" پیشەکی نین بۆ پاداشتێکی داهاتوو، بەڵکو ئەنجامی نیعمەتێکی پێشووترن!

بەڵێ، ئێمە لە پێشەکی‌دا پاداشت و کرێی خۆمانمان وەرگرتووە و، بەو پێیە ئەرك و خزمەتی بەندایەتیمان کەوتووەتە ئەستۆ. چونکە:

تۆ = ئەی نەفسەکەم! = بەدیهێنەری شکۆمەند و بەخشندە پۆشاکی "بوون"ی بەبەر پۆشیویت، کە خێرێکی ڕووت و بێ‌گومانە و.. ئنجا بە خواستی ناوی "الرزاق"ی خۆیشی "گەدە"یەکی ئەوتۆی پێداویت کە تامی هەموو ئەو خۆراکانە بچێژێت کە لەسەر سفرەی پڕ لە نیعمەتی ڕاخراوی بەردەمتدا دایناون.. پاشان "ژیان"ێکی خاوەن هەستیشی پێ‌بەخشیوویت، کە ژیانێکە کت‌ومت وەك گەدە وایە، داوای ڕۆزیی خۆی دەکات، بۆیە سفرەیەکی فراوانی پڕ لە نیعمەتی بە ئەندازەی ڕووی زەویی لە بەردەم هەستەکانی "گوێ" و "چاو"تدا داناوە، کە وەکو "دەست" وان بۆ هەڵگرتنی ئەو نیعمەتانە.. پاشان "مرۆڤایەتی"شی پێ‌بەخشیوویت، خۆ دیارە ئەمەش داخوازی گەلێ ڕۆزیی مەعنەوی‌یە! لەبەر ئەوە، تا ئەو شوێنەی ژیری بڕ بکات سفرەی مولك و مەلەکووتی خۆی لە بەردەم گەدەی "مرۆڤایەتی"ی تۆدا واڵا کردووە.. پاشان "ئیسلام و ئیمان"ی پێ‌بەخشیوویت، کە بریتین لە: "مرۆڤایەتیی هەرە مەزن" و، خوازیاری گەلێ نیعمەتی بێ‌کۆتایین و، بە خۆراکی بەروبوومە نەبڕاوەکانی میهرەبانی دەژین. لەبەر ئەوە، لەناو بازنەی "مومکینات"دا سفرەی نیعمەت و بەختەوەری و لەزەتی گشتیی هەمەلایەنەی: "ناوە جوانەکان" و "سنعەتە پەروەردگاری"یە خاوێنەکانی لە بەردەمدا ڕاخستوویت.. پاشان "خۆشەویستی"ی پێ‌بەخشیوویت کە یەکێکە لە نوورەکانی ئیمان، بۆیە بە بەخشینی سفرەی: نیعمەت و، بەختەوەری و، لەزەتێکی نەبڕاوە، چاکەی لەگەڵدا نواندوویت.

واتە هەرچەند تۆ لە ڕووی "جەستە"ی بچووکتەوە: سنووردار و، پابەند و، زەلیل و کۆڵەوار و، لاوازیت، کەچی بەهۆی چاکەکاریی خوای گەورەوە، لە "جوزئی"یەوە بوویت بە "کوللی" و، لەویشەوە بوویت بە "کوللیێکی نوورانی" چونکە هەرچەندە شتێکی جوزئی بوویت، کەچی بەرزی کردیتەوە و بەوەی کە ژیانی پێ دایت جۆرە هەمەکیبوونێکی پێبەخشییت. پاشان بەوەش کە "مرۆڤایەتی"ی پێبەخشیت، لە ڕاستیدا بۆ "هەمەکیی ڕاستەقینە" بەرزی کردیتەوە. ئنجا بە پێبەخشینی نیعمەتی "ئیمان"یش کە چاکەیەکی خواوەندە بەسەرتەوە، بۆ پلەی بەرزی: "هەمەکیی نووراني" و، لەویشەوە بە بەخشینی نیعمەتی: "ناسین و خۆشویستنی خۆی" بۆ ناو نووری هەمەلایەنگیر و گشتی، بەرزی کردوویتەوە.

جا ئەی نەفسەکەم!

تۆ لە پێشەکیدا ئەم هەموو پاداشتانەت وەرگرتووە، ئنجا ئەرکی "بەندایەتی"ت خراوەتە ئەستۆ، کە خزمەتێکی بەلەزەت و گوێڕایەڵییەکی تابڵێی خۆشە، تەنانەت سووك و ئاسانیشە. ئایا هێشتا تۆ، دوای ئەوە، لە ئەنجامدانی ئەم ئەرکە خاوێن و مەزن و شەرەفبەخشەدا تەمبەڵی دەکەیت و، بە نازەوە دەڵێیت: "بۆچی دوعاکەم گیرا نابێت؟" تۆ هێندە بە هەڵەدا چوویت کە ئەگەر بە جۆرێکی شڕ و وڕ ئەرك و خزمەتەکەی ئەستۆت ئەنجام بدەیت، دەچیت داوای "حەق" و "پاداشتی" گەورەتر دەکەیت! وەك بڵێی کرێکەی پێشووت بەشت نەکات و سەروزیادت نەبێت!

بەڵێ، دەبێ بزانیت کە تۆ هەرگیز مافی نازکردنت نییە، بەڵکو ئەرکی سەرشانت تەنها پاڕانەوەی گەرم و گوڕ و لالانەوەی بە کوڵە لە دەرگانەی خواوەنددا، چونکە خوای گەورە تەنها بە فەزڵ و چاکە و بەخشندەیی خۆیەتی کە "بەهەشت"ت پێدەبەخشێت. کەواتە تۆش تەنها هانا بۆ لای میهرەبانییەکەی ئەو ببە و پشتی پێ ببەستە و، بەردەوام ئەو بانگەوازە پەروەردگارییە بەرز و بڵندە بڵێرەوە کە دەفەرموێ:

﴿قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾

(یونس:٥٨).

ئەگەر دەشڵێیت:

چۆن دەتوانم بە شوکرانەبژێریی جوزئی و کەمی خۆم ئەرکی "شوکرانە" بەرامبەر بەو نیعمەتە هەمەکی‌یانە دەربڕم؟

لە وەڵامدا دەڵێین:

بە "نییەت"ی گشتی و هەمەکی و، "باوەڕ"ی دامەزراوی بێ‌سنوور..

بۆ نموونە: پیاوێك دەڕوات بۆ ناو دیوانی پادشا و، دیاری‌یەکی موتەوازیعانە و هەرزانی "پێنج فلسی"ش لەگەڵ خۆی‌دا دەبات. کە دەگاتە ئەوێ دەبینێت ئەو دیاری‌یانەی لە لایەن کەسانی پلە و پایە بەرزەوە بۆ پادشا نێرراون، هەموویان لەوێ‌دا ڕیز کراون. ئەم پیاوە لەبەر خۆیەوە بە خۆی دەڵێت: چی بکەم؟ خۆ دیاری‌یەکەی من لەچاو ئەوانەدا هەر هیچ نی‌یە!! پاشان خێرا فریای خۆی دەکەوێت و ڕوو لە پادشا دەکات و دەڵێت:

= گەورەم! من هەموو ئەو دیاری‌یانە بە ناوی خۆمەوە پێشکەش بە تۆ دەکەم.. تۆ شایانی هەموویانیت. ئەی پادشای گەورەم! خۆ من ئەگەر بمتوانیایە چەندەها ئەوەندەی وەك ئەم دیاری‌یە بەنرخانەم پێشکەش بکردیتایە هەرگیز درێغیم نەدەکرد و بێ سێ‌ودوو کردن پێشکەشم دەکردیت.

پادشایش، کە هەرگیز پێویستی بە کەس نی‌یە و، دیاریی ڕەعیەتەکانی وەك ڕەمزێك بۆ مەودای ئیخلاس و ڕێز و گوێڕایەڵی‌یان وەردەگرێت، دیاری‌یە یەکجار موتەوازیعانەکەی ئەم هەژارەش = بەهۆی نیازە خاوێن و ڕاست و بێ‌گەرد و دڵنیایی‌یە بەرز و جوانەکەیەوە = بە وێنەی دیاری‌یە هەرەمەزنەکانی کەسانی تر، وەردەگرێت.

بە هەمان جۆر، بەندەی لاواز و کۆڵەواریش کە لە نوێژەکەی‌دا دەڵێت: "التحيات لله" ئەوا نییەتی بەم وتەیەی ئەوەیە کە:

(خوایە گیان! هەموو دیاری‌یەکانی بەندایەتیی بوونەوەران = کە بریتی‌یە لە ژیانیان = بە ناوی خۆمەوە پێشکەش بە تۆ دەکەم. خۆ من = ئەی پەروەردگارم! = ئەگەر بمتوانییایە بە ئەندازەی ژمارەی ئەوان سڵاوم پێشکەش بکردیتایە، ئەوا لێی ڕانەدەوەستام و پێشکەشم دەکردیت، چونکە تۆ شایانی ئەوە و لەوەش زیاتریت).

جا ئەم "نیاز"ە خاوێن و "باوەڕ"بوونە ڕەگداکوتاوە، بە شوکرانەیەکی هەمەکی و فراوان دادەنرێت.

با بۆ ئەمە نموونەیەك لە ڕووەكدا بهێنینەوە، چونکە ناوك و تۆوەکانیان وەك نییەتی ئەوان وایە. بۆ نموونە "کاڵەك" بەو نییەتەی کە بە هەزاران دانە ناوکی ناو خۆی دەیهێنێت، دەڵێت: ئەی بەدیهێنەرم! من پڕ بە دڵی خۆم و بەوپەڕی شەوق و شادییەوە دەمەوێت نەخش و نیگارەکانی ناوە جوانەکانت لە سەرانسەری زەویدا ڕابگەیەنم.

جا لەبەر ئەوەی خوای گەورە دەزانێت چی ڕوو دەدات و چۆنیش ڕوو دەدات، ئەوا ئەو نییەتە ڕاست و خاوێنەی بە وێنەی پەرستنێکی فیعلی لـێ وەردەگرێت، وەك بڵێی بە کردەوە ڕووی داوە. ئا لێرەدا دەزانیت کە چۆن "نییەتی ئیماندار لە کردەوەکەی باشترە" و، لە حیکمەتی ئەو تەسبیحاتانەش تێدەگەیت کە بە ژمارە بێ کۆتاییەکان دەکرێن، وەك:"سبحانك وبحمدك عدد خلقك ورضاء نفسك وزنة عرشك ومداد كلماتك"[3] و"نسبِّحُكَ بجميع تسبيحات أنبيائِك وأوليائِك وملائكتك".

جا هەروەك ئەفسەری بەرپرسیاری سەربازەکان، لە لای پادشا هەموو ئەو کارانە بە ناوی خۆیەوە پێشکەش دەکات کە سەربازەکانی ئەنجامیان داوە.. ئەم مرۆڤەش کە: ئەفسەری سەرپەرشتیکاری بوونەوەران و، پێشەوای سەربازی ڕووەك و ئاژەڵەکانە و، ئامادەکراوی ئەوەیە کە ببێت بە خەلیفە بەسەر بوونەوەرانی گۆی زەوییەوە، خۆی بە وەکیل و بەرپرسیاری ئەو ڕووداوانە دەزانێت کە لە جیهانە تایبەتییەکەیدا ڕوو دەدات، ئەم مرۆڤەش کە ئاوایە بە هەمان جۆرە، ئەوەتا بە ناوی هەموویانەوە دەڵێت: (**إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**) بەمەش سەرجەم پەرستن و داواکارییەکانی یارمەتیدان، کە بوونەوەران ئەنجامی دەدەن، ئەو بە ناوی هەموویانەوە پێشکەشی پەرستراوی شکۆمەندیان دەکات و، پاشان وا لە سەرجەمی بوونەوەرانیش دەکات کە بە ناوی ئەمەوە قسە بکەن و بدوێن، کاتێ کە دەڵێت: "سبحانك بجميع تسبيحات جميع مخلوقاتك، وبألسنة جميع مصنوعاتك". پاشان بە ناوی هەموو ئەو شتانەش کە

لەسەر زەوی‌دا هەن، سلاوات لەسەر پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = دەدات و دەڵێت: "اللّهم صلِّ على محمد بعدد ذرات الكائنات ومركباتها". چونکە هەموو شتێکی ناو ئەم گەردوونە پەیوەندی‌یەکی لەگەڵ نووری محمدی‌دا = صلی الله علیه وسلم = هەیە. ئا بەم جۆرە لە حیکمەتی ژمارە نەبڕاوەکانی تەسبیحات و سلاواتەکان تێ‌بگە.

بەری سێ‌هەم:

ئەی نەفسەکەم!

ئەگەر بە ڕاستی دەتەوێت لە تەمەنێکی کورت‌دا کارێکی سەربەدوارۆژی هەمیشەیی‌یت دەست بکەوێت؟.. ئەگەر بە ڕاستی دەتەوێت بە وێنەی تەمەنێکی درێژ سوود لە هەموو خولەکێکی ژیانت ببینیت؟.. ئەگەر بە ڕاستی دەتەوێت "عادەت" بگۆڕیت بە "عیبادەت" و غەفلەتەکەشت بگۆڕیت بە دڵنیایی و ئارامی.. ئەوا شوێن "سوننەتی پیرۆز"ی پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = بکەوە. چونکە جێ‌بەجێ‌کردنی سوننەت و شەرع لە هەر مامەڵە و ڕەفتارێك‌دا دڵنیایی و ئارامی بەرهەم دەهێنێت و، لەبەر ئەوەش کە چەندین بەروبوومی زۆری دوارۆژ دەگرێت، ئەوا وەك جۆرێکی عیبادەتی لێ دێت.

بۆ نموونە: ئەگەر شتێکت کڕی، ئەوا لەو دەم و ساتەی کە فەرمانی شەرعیی "ئیجاب و قبووڵ" جێ‌بەجێ دەکەیت، هەموو کڕین و فرۆشتنەکەت حوکمی عیبادەت وەردەگرێت! چونکە حوکمە شەرعی‌یەکەت یاد دەخاتەوە، کە ئەمەش تەسەووڕێکی ڕۆحیت پێ دەبەخشێت و ئەم تەسەووڕەش شاریعی مەزنت یاد دەخاتەوە کە خوای گەورەیە. واتە ئەم مامەڵەیەی کە بەم جۆرە کرا، ڕووت وەردەچەرخێنێت بەرەو خوای گەورە. هەر ئەمەشە کە دڵنیایی و ئارامی دەڕێژێتە ناو دڵەوە.

واتە کارئەنجامدان بەپێی "سوننەتی پیرۆز" کردارە فانی و تەمەنەکورتەکان دەکات بە مایەی ژیانێکی هەمیشەیی و خاوەن بەروبوومی نەبڕاوە و هەتاهەتایی. لەبەر ئەوە، بە باشی گوێ لەم فەرمایشتەی خوای گەورە ڕابگرە کە دەفەرموێ: **(فَآمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الّذِي يُؤمِنُ بِاللهِ وَكَلِماتِهِ واتَّبِعُوهُ**

لَعَلّكُمْ تَهْتَدُون) (الأعراف:١٥٨) هەمیشە تێبکۆشە کە ببیت بە مەزهەرێکی جامیع و گشتیی ڕێژنەی درەوشانەوەیەکی هەموو ناوێك، لە درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانی خوای گەورە، کە بە ناو ئەحکامەکانی سوننەتی خاوێن و شەرعی پیرۆزدا بڵاو بوونەتەوە.

بەری چوارەم:

ئەی نەفسەکەم**!** لاسایی ئەهلی دنیا مەکەرەوە، بە تایبەت کەسانی هەرزە و پیڕی کافران.. نەکەی بە ئارایشتە ڕواڵەتی و تام و چێژە لەخشتەبەرە نامەشرووعەکەی ئەوان بخەڵەتێیت**!** چونکە هەرگیز بە لاسایی کردنەوەیان وەکو ئەوانت لـێ نایەت، بەڵکو بەرەو نزمییەکی یەکجار نزم دەکەویتە خوارەوە، تەنانەت بە ئاستی نزمی پلەی ئاژەڵیشەوە ڕاناوەستیت و پتر بەرەوخوار دەبیتەوە**!** چونکە تۆ "ژیری"ت لەسەردایە، خۆ ئەم ژیرییەش بۆ تۆ دەبێتە ئامێرێکی بێزارکەری شووم و، چەکوشەکانی خۆیت بەسەردا دەسرەوێنێت**!**

چونکە:

ئەگەر کۆشکێکی مەزن گلۆپێکی کارەبایی یەکجار گەورەی وای تێدا بێت کە لەو گلۆپەوە هێزی کارەبا بۆ گلۆپە بچووکەکانی ناو ژوور و مەنزڵە بچووکەکان ڕاکێشرابێت و هەموو ئەو گلۆپە بچووکانەش پەیوەندییان بە گلۆپە سەرەکییەکەوە هەبێت، ئەوا ئەگەر کەسێك گلۆپە کارەباییە گەورەکە بکوژێنێتەوە، یەکسەر تاریکی سەرجەمی ژوور و مەنزڵەکانی تریش دەگرێتەوە و گلۆپەکانی ئەوێش دەکوژێنەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی چەندین گلۆپی کارەبایی لە چەند کۆشکێکی تردا هەن کە بەو گلۆپە مەزنەی کۆشکە گەورەکەوە پەیوەست نین، ئەوا گەر خاوەنی کۆشکەکە ئەو گلۆپە مەزنە بکوژێنێتەوە هەر هێشتا چەندین گلۆپی بچووکی تر لە کۆشکەکانی تردا دادەگیرسێن و ئەرکی خۆیان جێبەجێ دەکەن و دز و جەردەکان ناتوانن هیچ شتێکی ناو ئەو کۆشکانە بە دزی و تاڵانی ببەن.

جا ئەی نەفسەکەم**!**

کۆشکی یەکەم: مرۆڤی موسڵمانە.. گڵۆپە مەزنەکەش: سەردارمان پێغەمبەری خۆشەویستە = صلی الله علیه وسلم = لە دڵی ئەو موسڵمانەدا. جا ئەگەر خوانەخواستە ئەو ئیمانداره پێغەمبەری لە بیر بچێتەوە و ئیمان لە دڵی خۆیدا دەربکات، ئەوا ئیتر باوەڕ بە هیچ پێغەمبەرێکی تر ناکات. تەنانەت هیچ جێگایەك لەناو ڕۆحیدا بۆ جێگیرکردنی کەماڵات نامێنێتەوە، بەڵکو پەروەردگاری مەزنیشی لە بیر دەچێتەوە و، تاریکیی ناو دەروونی هەموو ئەو مەنزڵگا و لایەنە نیان و ناسکانەش دەگرێتەوە کە لە ماهییەتیدا دانراون و، کاولکارییەکی سامناك لە دڵیدا بەرپا دەبێت و، بێزاری و دڵتەنگیی بەسەردا زاڵ دەبێت.

جا ئایا چ شتێك فریای ئەو کاولکارییە سامناکە دەکەوێت و، ئەم مرۆڤە چ سوودێکی دەست دەکەوێت تا بتوانێت ئەو کاولکاری و بێزارییە ئاوەدان بکاتەوە؟!

بەڵام کەسانی "بیانی" وەك کۆشکی دووهەم وان، چونکە ئەگەر نووری پێغەمبەر = صلی الله علیه وسلم = لە دڵیان دەربکەن، ئەوا چەند ڕووناکییەك سەبارەت بەوان هێشتا هەر دەمێنێت، یان هیچ نەبێ پێیان وایە کە دەمێنێت! چونکە هێشتا لەو حاڵەشدا شتێکیان لە بارەی باوەڕ بە خوا و حەزرەتی مووسا و عیسا = درووودیان لەسەر بێت = لەلا دەمێنێت، کە دەبێتە تەوەرەی کەماڵی خووڕەوشتەکانیان.

ئەی نەفسی هاندەری خراپکاریم! ئەگەر دەڵێیت: من نامەوێت وەکو "بیانییەکان" بم، بەڵکو دەمەوێت وەك "ئاژەڵ" بژیم! ئەوا = ئەی نەفسەکەم! = چەندین جار بۆمان دووپات کردیتەوە کە ناتوانیت تەنانەت وەك ئاژەڵیش بژیت! چونکە خاوەنی "ژیری"یت. خۆ ئەم ژیرییەی کە ئازارەکانی ڕابوردوو هاودەم لەگەڵ مەترسییەکانی داهاتوودا کۆ دەکاتەوە، هەمیشە زللە بە ئازارەکانی خۆی دەسرەوێنێتە "سەر" و "چاو"ت و، لە ناوەندی چێژی یەك لەزەتدا هەزاران ئازارت دەرخوارد دەدات! کەچی ئاژەڵ وا نییە، هەمیشە لەزەتی بێئازار دەچێژێت. جا ئەگەر دەتەوێت وەك "ئاژەڵ" وابیت ئەوا پێش هەموو شتێك واز لە "ژیری"ت بهێنە و تا چەندە هێزت تێدایە بەرەو دوور فڕێی بدە و خۆت بخەرە بەر زللەی تەمێ کردنی ئەم ئایەتە پیرۆزەی کە دەفەرموێ:

(**كالأَنعامِ بَلْ هُم اَضَلّ**) (الاعراف:١٧٩)!

بەری پێنجەم:

ئەی نەفسەکەم!

چەندین جار دووپاتمان کردەوە کە: مرۆڤ بەری درەختی بەدیهاتووانە. کەواتە "مرۆڤ" وەکو "بەر" وایە، دوورترین شتی درەختەکەیە لە تۆوەکەیەوە و، لە هەمووشیان زیاتر تایبەتکاری‌یەکانی هەموانی تێدا جەم بووە و، بە ڕوانینێکی گشتی چاوی لە هەموویانە و، ڕووی "یەكبوون"ی هەموو درەختەکەی لەخۆ گرتووە. کەواتە مرۆڤ بەدیهاتوویەکە هەڵگری ناوکی "دڵ"ە و، ڕوویشی لە زۆر و زەبەندەیی بەدیهاتووەکان و، نەمان و، دنیایە. بەڵام "پەرستن" کە پەتی پەیوەندی و خالّی پەیوەستبوونی نێوان سەرەتا و کۆتایی‌یە، ڕووی مرۆڤ لە "نەمان"ەوە بۆ "مان" و لە "خەڵك"ەوە بۆ "حەق" و لە "زۆری"یەوە بۆ "وەحدانییەت" و، لە "کۆتایی"یەوە بۆ "سەرەتا" وەردەچەرخێنێت.

گەر "بەر"ێکی بەنرخی "خاوەن هەست" هەبێت و نزیك بێت تۆوەکانی پێ بگەن، گەر لەم کاتەدا شانازی بە جوانیی خۆیەوە بکات و بۆ گیانلەبەرەکانی خوارووی خۆی بڕوانێت و خۆی بهاوێتە بەردەستیان، یان لە بێ ئاگایی‌دا بکەوێتە خوارەوە، ئەوا بێ گومان لەناو دەستی ئەواندا ورد و خاش دەبێت و، وەك هەر بەرێکی ئاسایی دەڕزێت و بەزایە دەچێت. بەڵام گەر ئەو بەرەی کە وامان دانا خاوەن هەست بێت، "خالّی پشت‌پێ‌بەستن"ی خۆی دۆزی‌یەوە و، توانیی بیر بکاتەوە لەوەی کە لە ئەنجامدا دەبێت بە هۆکاری مانەوەی درەختەکە و دەرخستنی حەقیقەتەکەی و مایەی هێشتنەوە و بەردەوامیی ئەو درەختە لەو لایەنەوە کە ڕووی یەكبوونی درەختەکەی لە خۆدا حەشار داوە، ئەوا هەموو یەکێك لە تۆوەکانی ئەو تەنها بەرە، لە ناوەندی تەمەنێکی باقی و بەردەوامدا، حەقیقەتێکی کوللی بەدەست دەهێنێت.

جا ئەو مرۆڤەش کە لە ناوەندی بەدیهاتووە زۆر و زەبەندەکاندا ڕێی لێ ون بووە و، نوقمی ناو بەدیهاتووان بووە و، خۆش‌ویستنی دنیا هێندە بەسەر دڵی‌دا زاڵە کە خەندەی سەرلێوی بوونەوەرە فانی‌یەکان لە خشتەیان بردووە و پێیان

خەڵەتاوە و خۆی هاویشتووەتە باوەشیان، بێ هیچ گومانێك ئەم مرۆڤە، زیانێکی گەلـێ گەورە دەکات، چونکە دەکەوێتە ناوەندی گومڕایی و تیاچوون و نەمانەوە. واتە لە ناوەڕۆکدا خۆی ئیعدام دەکات و لەناوی دەبات.

بەڵام گەر ئەم مرۆڤە سەری بەرز بکاتەوە و، بە دڵێکی وریا و بێدارەوە گوێ لە دەرسەکانی ئیمان ڕابگرێت کە لەسەر زمانی قورئانی پیرۆزەوە دەوترێنەوە و، ڕوو بکاتە "وەحدانییەت"، ئەوا دەتوانێت بە میعراجی "عیبادەت" بۆ عەرشی کەماڵات و ڕەوشت و خووی بەرز سەربکەوێت و، ببێت بە مرۆڤێکی تیانەچووی باقی.

دەسا ئەی نەفسەکەم! مادەم حەقیقەت ئەمەیە و، تۆش لەسەر ئایین و میللەتی حەزرەتی ئیبراهیمیت = درووودی لەسەر بێت = ئەوا تۆش وەك ئیبراهیمی سەروەرمان بڵێ: (**لا أُحِبُّ الآفلين**) و، ڕوو لە خۆشەویستی باقی بکە و، وەك من بگری و بڵێ:

(شیعرە فارسی‌یەکان لێرەدا نەنووسران، چونکە لە مەقامی دووهەمی وتەی

حەڤدەهەمدا نووسراون).

---

[1] لەبەر ئەوەی بولبول شاعیرانە دەخوێنێت، ئەوا ئەم باسەمان هەندێ گیانی شاعیریی ئاوێتە بووە، بەڵام خەیاڵ نی‌یە و هەمووی حەقیقەتە. (دانەر)

[2] واتە: جاری وا دەبێت هەندێ لەوانەی کە گوێیان لە قسەیەك دەبێت لە قسەکەرەکە باشتر لێی تێ‌دەگەن! (وەرگێڕ)

[3] حديث صحيح اخرجه احمد في المسند ٣٢٥/٦ و ٤٢٩ = ٤٣٠ ومسلم برقم ٢٧٢٦ والترمذي ٣٦٢٦ تحفة. وقال: هذا حديث حسن صحيح وأبو داود ٢٥٠٣ والنسائي ٧٧/٤ وابن ماجه. (وەرگێڕ)